

KONTINUITET OG FORANDRING I FORENINGSLIVET

Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen

2013:11

MOVEMENTS

Kontinuitet og forandring i foreningslivet

Analyser af foreningslivets
udbredelse, sammensætning og karakteristika i 00'erne

Bjarne Ibsen

Malene Thøgersen

Klaus Levinsen

**Kontinuitet og forandring i foreningslivet: Analyser af foreningslivets
udbredelse, sammensætning og karakteristika i 00'erne**

Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen

Bjarne Ibsen og Malene Thøgersen
Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund,
Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Klaus Levinsen
Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Udgivet 2013
ISBN 978-87-92646-91-0

Serie: Movements, 2013:11
Serieudgiver: Institut for Idræt og Biomekanik

Forsidefoto: Colourbox
Forsidelayout: UniSats
Opsætning: Lone Bolwig

Tryk: Print & Sign, Odense

Indhold

Forord.....	5
1. Indledning.....	6
2. Hvordan forandres foreningslivet?	8
2.1. Tilpasningsapproachen.....	8
2.2. Selektionsapproachen	9
2.3. Sammenligning af de to approaches.....	11
2.4. Niche-teorien	12
2.5. Teoriernes relevans til forståelse af forandringer i lokale foreninger	12
2.6. Forventninger til den empiriske analyse	15
3. Forening og foreningstyper.....	18
3.1. Foreningsbegrebet	18
3.2. Foreningstyper	19
3.3. Hvilke sider af foreningslivet undersøges?.....	21
4. Metode.....	22
4.1. Foreningsregistreringen	22
4.2. Spørgeskemaundersøgelsen.....	23
4.3. Den statistiske analyse.....	25
5. Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010.....	27
5.1. Antal foreninger	27
5.2. Antal medlemmer	30
5.3. Foreningernes mål, målgrupper og aktiviteter	33
5.4. Foreningernes værdier og ideologier	38
5.5. Foreningernes organisering	43
5.6. Foreningernes interne demokrati.....	45
5.7. Frivilligt arbejde.....	48
5.8. Økonomi	52
5.9. Foreningerne og lokalsamfundet	55
5.10. Foreningernes engagement i politiske spørgsmål	58
5.11. Forholdet til kommunen	62
6. Kommunalreformens betydning for forandringerne	69
6.1. Antal foreninger	69
6.2. Aktiviteter.....	70
6.3. Tilknytning til lokalsamfundet.....	72
6.4. Økonomi og adgang til faciliteter.....	73
6.5. Samarbejde med kommunen.....	74

7. Konklusion og perspektivering.....	78
7.1. Væsentlige ændringer på flere områder	79
7.2. Stor stabilitet og små ændringer på de fleste sider af foreningslivet	81
7.3. Forskelle på udviklingen mellem foreningstyperne	82
7.4. Kommunalreformens betydning for foreningslivets udvikling	83
7.5. Diskussion og perspektivering.....	84
Litteratur	87
Bilag.....	90
Bilag 1. Registreringen af foreninger i 2009 / 2010	90
Bilag 2: Foreninger som omfattes af undersøgelsen	92

Forord

Frivillige foreninger opfattes som et vigtigt politisk og kulturelt forbindelsesled mellem borgerne og de politiske institutioner. Det er en udbredt opfattelse, at deltagelse i foreningsaktiviteter bidrager til etableringen af sociale netværk og lokalt demokrati, og at foreningerne udfører en lang række værdsatte samfundsmæssige funktioner. Frivillige foreninger har også en velfærdsfunktion, idet de medvirker til at løse opgaver og problemer i samarbejde med det offentlige system.

Denne rapport indeholder analyser af, hvordan foreningslivet i Danmark har ændret sig i løbet af 00'erne. Den indgår som en del af forskningsprojektet "Institutionelle reformer og social kapital", der har som ambition at undersøge, hvorledes institutionelle forandringer i samfundet påvirker det lokale foreningsliv. Med gennemførelsen af den kommunale strukturreform i 2007 opstod nemlig en enestående chance for at undersøge institutionelle forandrings betydning for lokale frivillige foreninger samt for relationerne mellem foreningerne og det lokalpolitiske system. Projektet, der har løbet fra 2007-2012, blev ledet af Klaus Levinsen og Bjarne Ibsen og var finansieret af en bevilling fra Forskningsrådet for Samfund og Erhverv. Det omfattede to delprojekter: 1) Et Ph.D.-projekt, gennemført af Malene Thøgersen, hvor der på grundlag af intensive casestudier i to kommuner samt surveyundersøgelser gennemførtes en undersøgelse af strukturreformens konsekvenser for samspillet mellem kommuner og foreninger; og 2) en total foreningsregistrering og en foreningssurvey af et udvalg af de registrerede foreninger på Fyn, Langeland og Ærø, der blev gennemført i 2009 og 2010. Den sidste del af foreningsundersøgelsen var en gentagelse af en undersøgelse i samme område i 2004, der var en del af den såkaldte Frivillighedsundersøgelse¹. Denne undersøgelse giver således mulighed for at belyse ændringer i foreningslivet fra 2004 til 2010. Nærværende rapport er baseret på de data, som er indhentet i forbindelse med sidstnævnte delprojekt samt data fra den tilsvarende foreningsundersøgelse fra 2004.

¹ Frivillighedsundersøgelsen blev gennemført fra 2004 til 2006 og omfattede dels en undersøgelse af danskernes deltagelse i frivilligt arbejde og dels en undersøgelse af non-profit organisationer og institutioner i Danmark. Resultaterne af undersøgelsen er bl.a. publiceret i bogen *Det frivillige Danmark*, redigeret af Bjarne Ibsen, Thomas P. Boje og Torben Fridberg og udgivet på Syddansk Universitetsforlag.

1. Indledning

'Danmark er opbygget gennem en lang tradition for et levende civilsamfund med borgere, der tager medansvar, foreningsdannelse og frivillige organisationer, der blomstrer for sig selv såvel som i samspil med det offentlige. Den frivillige verden er en del af fundamentet for vores demokrati. Vi har rod i en kultur, som har skabt fællesskaber og fremdrift, og som gør det muligt, at vi sammen kan løfte den udfordrende fremtid. Den frivillige verden bidrager til et inkluderende samfund og har i mange sammenhænge været med til at skabe det velfærdssamfund, vi har i dag'.²

Således indledes det nye charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige, som fem ministre og formændene for 21 landsorganisationer enedes om først på sommeren i 2013. Charteret er præget af mange og meget positive udsagn om den frivillige verdens fortræffeligheder, og hvilken betydning samspillet med det offentlige kan have for samfundets udvikling. Til gengæld fortæller charteret intet om, hvordan den frivillige verden ser ud i begyndelsen af det nye årtusinde, og hvordan den har udviklet sig, siden det første frivillighedscharter kom på papir i 2001. Det forsøger denne rapport at råde bod på.

I takt med den voksende politiske interesse for det frivillige arbejde og foreningslivets mulige bidrag til velfærdssamfundets opretholdelse og udvikling er der også kommet fokus på, hvordan foreningslivet udvikler sig. De seneste to årtier har såvel den offentlige sektor som de største paraplyorganisationer for foreningerne været optaget af at udvikle og forandre foreningerne. Disse bestræbelser har bl.a. omfattet statslige forsøgs- og udviklingsprogrammer; øgede statslige midler til landsorganisationerne (tips- og lottomidler) under forudsætning af, at de øgede midler blev brugt til udvikling, omstilling og forsøg; samt forsøgs- og udviklingsparagraffer i lovgivningen. Disse udviklingsbestræbelser har bl.a. taget sigte på at styrke det lokale samarbejde, fremme tværgående og aldersintegrerende aktiviteter, integrere marginaliserede og ressourcetsvage grupper i foreningerne og udvikle aktiviteter i forhold til bestemte grupper (især børn, ældre og udsatte grupper).

Denne konkrete politiske problemstilling er sammenfaldende med et mere alment og teoretisk perspektiv. Organisationssociologiske analyser fra slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne pegede på, at organisationsmønsteret i moderne kapitalistiske samfund er under fundamental forandring. Ifølge disse analyser afløses traditionelle organisationsformer, kendetegnet ved hierarki, formalisering, specialisering og centralisering, af nye organisationsformer, der er mere uformelle og mindre hierarkiske, som man typisk også finder i græsrodsbevægelser og netværksorganisationer (Gundelach 1988; Friberg 1991). Andre analyser i de nordiske lande peger på, at der de seneste 20 - 30 år er sket en kvalitativ ændring af den frivillige sektor i forhold til de karakteristika, som tidligere kendetegnede den frivillige organisering: Foreninger og organisationer er i mindre grad medlemsbaserede og demokratiske, deres forankring i lokalsamfundet er svagere, de store politiske og åndelige bevægelser udgør en aftagende del af organisationssamfundet, foreningerne er mindre værdibaserede, grænserne mellem den offentlige sektor og den frivillige sektor er mindre skarp, og endelig er der i dele af den frivillige sektor tendenser til professionalisering, centralisering og specialisering (Selle 1996; Christensen, Strømsnes og Wollebæk 2011; Thøgersen 2012). Det er dog

² Charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige: <http://kum.dk/Documents/Temaer/Frivillighedscharter/Frivillighedscharter.pdf>

stadig et åbent spørgsmål, om denne udvikling gælder alle dele af den frivillige sektor, hvor omfattende forandringerne er, og hvordan de finder sted? Det er bl.a. nogle af disse spørgsmål, som denne rapport tager sigte på at belyse.

Nogle forandringer sker langsomt og gradvist, og det er derfor højst tvivlsomt, hvorvidt de kan registreres og beskrives inden for det – historisk set – relativt korte tidsinterval fra 2004 til 2010, som denne undersøgelse har fokus på. Når det alligevel er interessant at undersøge, skyldes det, at der i netop denne periode er sket forholdsvis store samfundsmæssige forandringer, som kan tænkes at have påvirket foreningslivet.

For det første trådte en af de mest omfattende politiske og administrative reformer i nyere dansk historie i kraft fra den 1. januar 2007: kommunalreformen. Den mest markante institutionelle ændring var reduceringen af de hidtidige 271 kommuner til 98 nye og større kommuner. Efter reformen har kun syv kommuner under 20.000 indbyggere, og den gennemsnitlige størrelse af kommunerne steg fra 19.900 til 55.200 indbyggere. Ikke alle kommuner blev udsat for sammenlægningerne, idet 32 af de 'gamle' kommuner ikke er fusioneret med andre kommuner, men de fleste af dem har mere end 20.000 indbyggere. Ud over disse strukturelle ændringer gennemførtes også en opgaverreform, hvor kommunerne blev tildelt en række nye opgaver – blandt andet inden for borgerrettet forebyggelse og sundhedsfremme. Kommunalreformen er en enestående mulighed for at undersøge, hvordan en institutionel reform påvirker foreningslivet og samspillet mellem lokale myndigheder og frivillige foreninger.

For det andet har Danmark – som mange andre lande – været ramt af en alvorlig økonomisk krise, der er blevet karakteriseret som den værste siden 1930'erne. Krisen omfattede bl.a. bankkrak, mange konkurser, faldende huspriser, et drastisk fald i eksporten, faldende forbrug, en tredobling af arbejdsløsheden og det største fald i BNP siden 2. Verdenskrig. Den økonomiske afmatning resulterede i en dramatisk ændring i statens finanser fra et stort overskud til et stort underskud og en presset økonomi i kommunerne.

For det tredje har der i de senere år – og dermed i perioden mellem de to undersøgelser - været en generel stigende opmærksomhed på de frivillige foreningers rolle i velfærdssamfundet, hvilket også formuleringen af det nye frivillighedscharter kan ses som et udtryk for. Denne øgede fokus – som i øvrigt gør sig gældende på tværs af en lang række lande – kan ligeledes ses som en væsentlig ændring af foreningslivets omgivelser, som potentielt kan have ført til forandringer internt i foreningslivet.

Der er dermed sket en række ændringer i den samfundsmæssige kontekst, der omgiver foreningslivet. Formålet med denne rapport er derfor at belyse, hvilke forandringer der er sket i den frivillige organisering på lokalt plan, samt at kaste lys over, hvor 'følsomme' forskellige typer af foreninger er over for store samfundsmæssige forandringer.

Det næste kapitel 2 indeholder en præsentation af den teori om organisations- og foreningsforandring, som har inspireret undersøgelsen. Dernæst redegøres i kapitel 3 for de metoder, der er anvendt i undersøgelsen. I kapitel 4 gøres der rede for, hvordan foreningsbegrebet er defineret og hvilke typer af foreninger, der skelnes mellem i den empiriske analyse. Kapitel 5 består af den komparative analyse af foreningslivet på Fyn, Langeland og Ærø i 2004 og 2010 opdelt i elleve afsnit for forskellige sider af foreningslivet. Derpå analyseres i kapitel 6 mere specifikt, hvilken betydning kommunalreformen har haft for foreningslivet. Til sidst sammenfattes og diskuteres undersøgelsens resultater i kapitel 7.

2. Hvordan forandres foreningslivet?

Overordnet set kan et organisationsområde, som fx. foreningslivet, forandre sig på to måder. For det første kan eksisterende organisationer tage nye aktiviteter op, ændre organisationsformen, samarbejde med omgivelserne på en ny måde mv. For det andet kan et organisationsområde som fx. sundhedsområdet, miljøområdet, idrætsområdet eller mere afgrænsede samfundsområder, forandre sig ved, at nye organisationer - med nye interesser, mål, aktiviteter og arbejdsformer - opstår, og gamle organisationer nedlægges. Der er således to overordnede teoretiske tilgange til forståelse af organisationsforandring på populationsniveauet: Tilpasningsapproachen og selektionsapproachen. Begge tilgange har på forskellig vis fokus på, hvordan omgivelserne påvirker organisationerne, og er derfor relevante i forhold til belysningen af, hvorvidt og hvordan der sker ændringer i foreningslivet som følge af samfundsmæssige forandringer.

I det følgende præsenteres de to forskellige teoretiske tilgange eller approaches for, hvordan et organisationsområde forandres. Efterfølgende præsenteres niche-teorien, som kombinerer de to tilgange og har fokus på, hvordan forskellige niches af organisationer kan udvikle sig på forskellig vis. Som opsamling diskuteres de beskrevne teoriers styrker og svagheder til forklaring af forandringer i den frivillige organisering på lokalt plan. Afslutningsvist begrundes de overordnede antagelser og hypoteser for undersøgelsen, som den beskrevne teori og tidligere empiriske undersøgelser på området har inspireret til.

2.1. Tilpasningsapproachen

Den første og dominerende approach fokuserer på, hvordan organisationspopulationer forandres ved, at de enkelte organisationer kontinuerligt tilpasser sig til ændrede omgivelser, nye krav, mv.. Organisationer opfattes som stærkt adaptive, idet den enkelte organisation vil søge at tilpasse sig til sine omgivelser. Under denne approach skal her præsenteres to teorier: Ressourceafhængigheds-teorien og isomorfi-teorien.

Ressourceafhængighedsteorien

Ressourceafhængighedsteorien fokuserer på, hvordan den enkelte organisations handlingsrum er afgrænset af omgivelserne og især dem, som kontrollerer de kritiske ressourcer (Pfeffer og Salancik 2003). Teorien bygger på den antagelse, at organisationer ikke er i stand til internt at generere alle de ressourcer, som er nødvendige, for at de kan eksistere, og derfor må de løbende indgå i transaktioner og relationer med de omgivelser, som kan supplere de nødvendige ressourcer.

Organisationerne tilpasser sig dog ikke passivt. Teorien betoner derimod, at inden for det handlingsrum, som den økonomiske afhængighed af eksterne ressourcer har udstukket, er der plads til strategiske valg. De forskellige sider af organisationen påvirkes heller ikke lige meget af ændrede økonomiske rammer (Aldrich og Pfeffer 1976: 84).

Isomorfi-teorien

Det centrale i isomorfi-teorien er påstanden om, at der sker en homogenisering af organisationer inden for det samme organisationsfelt (DiMaggio og Powell 1983). Når først et organisationsområde er blevet etableret og institutionaliseret, vil organisationerne komme til at ligne hinanden mere og mere. Ifølge teorien har denne homogenisering to årsager:

- 1) 'Konkurrencebestemt isomorfi': Jo stærkere konkurrencen om ressourcer og medlemmer er mellem organisationerne på et bestemt organisationsfelt, jo mere vil organisationerne forsøge at tilpasse sig de organisationsformer, der klarer sig bedst.
- 2) 'Institutionel isomorfi': Organisationer konkurrerer imidlertid ikke kun om ressourcer og medlemmer men også om politisk magt og institutionel legitimering. Strukturer, som er rationelle for enkelte organisationer, behøver ikke at være rationelle for alle organisationer, men hvis de er normativt sanktioneret, øges sandsynligheden for, at disse optages i de øvrige organisationer. Den institutionelle ensretning eller tilpasning kan ske på tre måder:
 - a) 'Tvangsmæssig ensretning', som er et resultat af både formelt og uformelt pres udøvet på organisationen af andre organisationer, som de er afhængige af, samt af de krav og kulturelle forventninger i samfundet, som organisationerne fungerer i (her tænkes primært på lovgivning og andre offentlige krav og påbud).
 - b) 'Mimetisk ensretning', som er et resultat af usikkerhed, der får organisationer til at efterligne andre organisationer med stor legitimitet (ofte diffus og ikke intenderet).
 - c) 'Normativ ensretning', som primært er et resultat af professionaliseringen, dvs. medarbejderes baggrund i en formel uddannelse og den professionsbevidsthed, som derved er skabt, samt væksten og udviklingen af professionelle netværk på tværs af organisationer.

Di Maggio og Powell mener, at denne teori har særlig relevans på de områder, hvor staten støtter frivillige organisationer, fordi det efter de to forskeres opfattelse kan resultere i en ensretning af de frivillige organisationer på bekostning af den mangfoldighed, som ofte fremhæves som en af begrundelserne for den offentlig støtte (Di Maggio og Powell 1983: 158). Andre forskere har dog anfægtet dette og vist, at det i nogle tilfælde snarere kan føre til det modsatte (Ramanath 2009).

2.2. Selektionsapproachen

Til forskel fra teorierne i tilpasningsapproachen mener teorierne i selektionsapproachen, at organisationer er karakteriseret af en stærk inertie. Selvom ændringer i omgivelserne hele tiden udfordrer overlevelsesniveauet i organisationerne, ændrer den enkelte organisation sig sjældent radikalt på trods af oplevede trusler. Forandringerne i organisationsmønstret sker derfor i højere grad ved dannelsen af nye organisationer og organisationsformer og ved nedlæggelsen af andre.

Den overordnede antagelse i denne teoretiske retning går ud på, at krav fra omgivelserne

på det tidspunkt, en organisation bliver dannet, er bestemmende for organisationsformen, dvs. organisationens grundlæggende strukturelle kendetegn samt dens mål og værdier, som derpå i store træk fastholdes, selvom der sker store ændringer i omgivelserne. Organisationer og organisationstyper har en historie, og denne historie er i høj grad bestemmende for, hvordan de fungerer, og hvad de beskæftiger sig med aktuelt. *'If YMCA were organized now, it would very likely be a secular agency more similar to the mental health movement (Stinchcombe 1965: 159-160).*

Men hvad kan forklare, at organisationsformer i store træk fortsætter med den struktur, de fik, da de opstod, selv om de kulturelle, sociale, politiske og økonomiske rammer og omgivelser forandrer sig, og nye organisationsformer opstår? Teoretikerne giver flere bud derpå (Stinchcombe 1965; Hannan og Freeman 1977; Aldrich og Auster 1986).

For det første kan den oprindelige organisationsform stadig være den mest effektive i konkurrencen med nye organisationer, fordi centrale parametre ikke har ændret sig, og nye organisationer ikke har udviklet en mere fordelagtig form. Bl.a. er det vanskeligt at transformere en række investeringer i bygninger, teknologi og specialiseret personale til andre opgaver og funktioner. Nye organisationsformer skal give meget større fordele end de eksisterende organisationsformer, fordi der altid er en række ulemper ved at være ny ('the liability of newness'). Dertil kommer, at organisationernes informationer og viden om alternativer, hvordan de omgivende organisationer fungerer, mv. kan være begrænsede.

For det andet er organisationens egen historie med til at fastholde oprindelig struktur, mål og aktiviteter. Med alderen fæstnes bestående interesser, fordi magtfordelingen institutionaliseres, og organisationen bliver mere homogen internt, hvilket formindsker dens sensitivitet for eksterne forandringer og vilje til at ændre sig. Ofte vil dele af en organisation næsten altid modsætte sig forandring, fordi det som regel fører til en ændring i den politiske ligevægt, og fordi fordelene ved en ændring typisk er langsigtede, mens omkostningerne typisk viser sig hurtigere. I en analyse af frivillige sociale organisationer finder Singh og Lumsden dog, at forandringsraten vokser i takt med alderen, men det gælder primært mere perifere sider ved organisationen. Går man tættere på typen af forandring, synes forandringsgraden ved de centrale kendetegn ved organisationen (kernen) at falde med organisationens alder (Singh og Lumsden 1990).

For det tredje kan institutionaliseringen have beskyttet organisationsformen mod nye organisationsformer (enten ved kulturbestemte kræfter, særlige (tilkæmpede) rettigheder eller en stærkt legitimeret ideologisk position). Det gælder bl.a. lovgivning og skattemæssige fordele, organisationens indkapsling i omgivelserne (samarbejds- og bytterelationer) samt den særlige legitimitet, der er knyttet til en bestemt organisationsform, eller som den enkelte organisation har oparbejdet (fx den politiske legitimitet der er knyttet til foreningen som organisationsform). I nogle tilfælde kan den eksisterende organisationsform have (næsten) monopol på et område.

Påstanden er altså både, at der ikke findes én bestemt organisationsform, som er bedst, og at effektivitetshensyn ikke altid er afgørende. Ældre organisationer oplever ikke nødvendigvis et reorganiseringspres, når andre organisationsformer bliver mere almindelige, og der knytter sig ofte stærke interesser til en bestemt organisationsform. Der skal således store og truende ændringer i omgivelserne til for at ændre organisationsformen. Først når det er bydende nødvendigt, sker der grundlæggende ændringer i organisationsformen.

I forlængelse af denne forståelse af organisationers manglende ændringsparathed antager andre teorier inden for denne approach, at den samlede organisatoriske fornyelsesproces i højere grad er et resultat af en vedvarende tilgang og afgang af organisationer end af eksisterende organisationers evne til at tilpasse sig ændrede omgivelser (Singh og Lumsden 1990; Carroll 1988: 2).

Hypotesen er, at omgivelserne 'udvælger' 'arter' af organisationer gennem en slags naturlig selektion bestemt efter, hvilke organisatoriske strukturer der bedst passer til omgivelserne (Hannan og Freeman 1989)³. Når omgivelserne skifter, vil nogle organisationsformer blive forældet, mens andre vil være vitale. Organisationsdannelse-raten og organisationsdøds-raten vil altså afhænge af såvel organisationsformen som omgivelserne (Carroll 1988, p. 4). Teorien påstår dog ikke, at de enkelte organisationer aldrig ændrer sig, men der sker ikke en kontinuerlig tilpasning til omgivelserne, sådan som tilpasningsapproachen antager (Hannan and Freeman 1977: 10).

Fokuseringen på selektion sætter naturligt nok konkurrencen mellem organisationsformer i centrum. Visse organisationsformer trives ikke under bestemte omgivelser, fordi det lykkes andre organisationsformer at konkurrere med dem om de centrale ressourcer. Så længe ressourcerne er begrænsede, og populationen har ubegrænset kapacitet til at ekspandere, vil der finde konkurrence sted (Hannan og Freeman 1977). En organisationspopulations vækst afhænger såvel af omgivelsernes kapacitet (ressourcer mv.) som konkurrencen mellem organisationerne.

Teorien er inspireret af - og benytter sig i vid udstrækning af - begreber og udtryk fra biologien, men det er forkert at betragte teorien som 'biologisk'. Den skal heller ikke forstås sådan, at der sker en progression til en mere kompleks eller højere form for social organisation (Aldrich og Pfeffer 1976). Teorien egner sig imidlertid bedst til studier af og forståelse af langtidsændringer og ikke til korttidsændringer, der typisk er midlertidige tilpasninger til lokale forhold eller tilfældige fluktuationer.

2.3. Sammenligning af de to approaches

De to approaches adskiller sig fra hinanden på grundlæggende spørgsmål. Inden for tilpasningsapproachen antages det, at organisationspopulationen forandrer sig ved, at de enkelte organisationer forandrer sig, men teorierne derunder adskiller sig fra hinanden i opfattelsen af, hvorfor og hvordan det sker. Ressourceafhængighedsteorien fokuserer på, at organisationerne ændrer sig, når der sker grundlæggende ændringer hos dem, som kontrollerer de kritiske ressourcer, fx hvis offentlig støtte og kravene forbundet dermed ændres, mens isomorfi-teorien i højere grad tillægger de normative strukturer og organisationens legitimitet betydning.

Til forskel fra tilpasningsapproachen tager selektionsapproachen udgangspunkt i den antagelse, at organisationer er præget af stor inert, dvs. at centrale organisatoriske strukturer fastholdes over tid, og at udviklingen på et organisationsområde derfor primært sker ved dannelsen af nye organisationer og organisationsformer og ved ophør af gamle.

³ Organisationsselektion er en tilpasning af populationsøkologien til studiet af populationer af organisationer, hvor omgivelserne er interrelaterede populationer af organisationer. Populationsøkologiapproachen er en af flere organisationsøkologiske approaches (Carroll 1984, 1988).

Overordnet er der imidlertid en nær relation mellem selektion og tilpasning (Hannan og Freeman 1977). Tilpasning består normalt af en selektion mellem alternativer, mens selektion kan betragtes som en tilpasningsproces på samfundsniveau til bestemte typer af organisationer. En komplet teori om organisationer og deres omgivelser må derfor omfatte såvel selektions- som tilpasningsperspektivet i erkendelse af, at de er komplementære processer.

2.4. Niche-teorien

Niche-teorien er en teoretisk tilgang, som forsøger at bygge bro mellem selektionsperspektivet og tilpasningsperspektivet. Ifølge denne tilgang er problemet ved de tilgange, der udelukkende fokuserer på selektion, at de ofte ignorerer aktører og de valg, der træffes internt i organisationerne. Et andet problem ved selektionsperspektivet er, at der er fokus på den samlede population af en bestemt type af organisationer, og dermed tages der ikke højde for, at langt fra alle organisationer kæmper om de samme brugere og ressourcer, selvom de objektivt set tilhører den samme kategori. Omvendt er svagheden ved tilgangene inden for tilpasningsperspektivet, at der ofte lægges for stor vægt på den rolle, organisationens ledelse spiller, og for lidt vægt på den kontekst, organisationen er indlejret i, og som begrænser aktørernes valg (Galaskiewicz & Bielefeld 1998, 20f). Det er netop disse svagheder, niche-teorien forsøger at tage højde for i et integreret perspektiv. En niche består af organisationer, som strukturelt set minder om hinanden, og tilhørsforholdet afgøres af, at organisationerne kæmper om de samme begrænsede ressourcer. Dette gælder både i forhold til økonomiske ressourcer, brugere, arbejdskraft mv. (Burt & Talmud 1993, 140). Hvilke organisationer, der er i en given niche, afgøres således ud fra relationelle forhold og ikke udelukkende på basis af, hvorvidt organisationerne har de samme organisatoriske karakteristika. Derudover er det helt centrale i teorien, at organisationerne inden for en given niche påvirkes af de institutionelle rammer, de er indlejret i. Disse rammer består både af formelle og uformelle forhold, og dermed har både love og regler på området, graden af konkurrence og mere normative forhold, som fx omgivelsernes forventninger til organisationerne, betydning for organisationernes handlemuligheder og udvikling (Galaskiewicz & Bielefeld 2001, 13).

Da disse rammer ofte er forskellige på tværs af foreningsområder, er teorien velegnet til at forstå og forklare, hvordan forskellige typer af organisationer udvikler sig på forskellig vis.

2.5. Teoriernes relevans til forståelse af forandringer i lokale foreninger

Selvom de gennemgåede teorier ikke er udviklet specifikt med henblik på lokale foreninger, så er der elementer fra de præsenterede tilgange, som er relevante at diskutere nærmere. Først vil vi dog nævne fem forbehold:

For det første er små frivillige organisationer og foreninger karakteriseret ved at være relativt snævert orienteret mod medlemmernes interesser, ved at arbejdskraften overvejende består af frivillige, og ved at en relativ stor del af ressourcerne kommer fra medlemmer i form af frivillig arbejdskraft og kontingenter (Ibsen 1992). Endvidere afhænger rekrutteringen af frivillige af, at foreningens mål og aktiviteter svarer til medlemmernes motivation (Horch

1982). Dertil kommer, at foreningernes begrænsede størrelse i sig selv kan være en barriere mod større forandringer. Dette taler for, at foreninger – især de små – ikke i samme grad som andre organisationer er udsat for et pres fra omgivelserne til at forandre sig (jvf. niche-teorien).

For det andet er mange lokale foreninger ikke i samme grad som fx private virksomheder udsat for konkurrence fra andre organisationer (jvf. konkurrencebestemt isomorfi), de orienterer sig ikke i samme grad mod markedet, og hvis de kommer ud for konkurrence, påvirker det dem i mindre grad. Foreningens ledere og øvrige frivillige medarbejdere er ikke afhængige af en indtægt fra foreningen, og så længe de individuelle og kollektive goder ved foreningen ikke forringes, gør det ikke medlemmerne noget, at foreningen mister medlemmer til konkurrenterne.

For det tredje er dele af den frivillige sektor favoriseret så stærkt af den offentlige sektor, at det nærmest har skabt et organisatorisk monopol (fx er kommunal støtte til fritidsidræt i Danmark betinget af, at det foregår i frivillige foreninger), samtidig med at kravene fra det offentlige er så beskedne, at foreningerne ikke oplever et pres for at tilpasse sig (jvf. isomorfi-teoriens tese om tvangsmæssig ensretning). Tidligere undersøgelser har da heller ikke kunnet påvise en sammenhæng mellem foreningens afhængighed af eksterne ressourcer og en række foreningskarakteristika (demokrati, frivillig arbejdskraft, mv.) (Horch 1994 a b c. Ibsen 1992) (jvf. afhængigheds-teorien).

For det fjerde er der næsten ingen professionelle i de lokale foreninger - forstået som lønnede medarbejdere med en særlig uddannelse dertil - og derfor er den normative ensretning svag (jvf. isomorfi-teorien).

For det femte er det vanskeligere for omgivelserne at udsætte foreningerne for et pres. Det er således vanskeligt at opstille effektivitetskriterier for foreninger med ideale mål til at bedømme dem efter.

Der er dog også en række forhold ved foreningerne, som er fremmede for tilpasning og forandring. Først og fremmest må det forventes, at lokale foreninger i høj grad efterligner andre foreninger med stor legitimitet (jvf. den mimetiske ensretning i isomorfi-teorien), fordi legitimiteten spiller en særlig stor rolle i organisationer med ideale mål. Endvidere må det antages, at den ofte tilfældige rekruttering af ledere, og det store handlingsspillerum, som karakteriserer frivilligt arbejde, lettere fører til tilfældige variationer og forandringer (mere bestemt af at foreningen tilfældigvis får en medarbejder, som sætter nye ting i gang, end bestemt af et særligt pres fra omgivelserne eller en udtænkt strategi i foreningen).

Derudover er der specifikke områder, hvor der i særlig grad kan forventes at ske en vis tilpasning til de omgivelsesmæssige ændringer. Dette gælder primært i forhold til foreningernes relationer til kommunen, hvor vi må forvente, at graden af tilpasning afhænger af, hvor tætte bånd der er mellem foreningerne og de (offentlige) kommunale aktører.

I forhold til organisationsmønsteret og dets forandring på populationer af lokale frivillige foreninger, taler meget derimod for, at selektions-approachen har en vis forklaringskraft. Først og fremmest fordi det både er lettere at danne og at nedlægge en forening end fx en lille privat virksomhed, fordi kravene til at etablere en forening og incitamenterne for at bevare den er mindre end i fx små private virksomheder, hvor ejerens og medarbejdernes indtægter afhænger af virksomhedens eksistens. Noget af kritikken mod selektionsteorien går da også på, at den kun er relevant for små og mindre betydningsfulde organisationer (Carroll 1984).

Men der findes også mange forholdsvis store foreninger med flere hundrede medlemmer, og forskning har vist, at foreninger forandrer sig i takt med, at de bliver ældre og større (Micheletti 1994; Horch 1994). Det fører bl.a. ofte til målforskydning fra vanskeligt målbare mål til mere objektive mål; en kommercialisering hvor medlemmerne i højere grad behandles som - og opfører sig som - 'kunder' end som 'medlemmer'; en professionalisering hvor betalt arbejde erstatter frivilligt arbejde; en bureaukratisering og rolledifferentiering når de forskellige roller som forbruger, producent, betaler og leder adskilles; samt et tab af autonomi når medlemmers ressourcer erstattes af ikke-medlemmers ressourcer (Horch 1994). Dette kan delvis forklares ud fra de særlige strukturelle og finansielle karakteristika ved frivillige foreninger: Medlemmerne har ofte begrænsede ressourcer, de demokratiske beslutningsprocesser er tidskrævende, det er vanskeligt at måle foreningens resultater, det er vanskeligt at fordele goderne (jvf. free-rider problemet som en generel trussel mod foreningen), og endelig kan arbejdsdelingens fordele ikke udnyttes pga. den multiple rolle-identitet (som forbruger er jeg interesseret i det billigste produkt, men som producent er jeg interesseret i mulighederne for selvrealisering). Men det kan også hænge sammen med, at større foreninger i højere grad tilpasser sig omgivelsernes forventninger og organisationskarakteristika, som har stor legitimitet.

I forhold til analysen af de forskelle, der måtte være i foreningslivets forandringer på tværs af forskellige samfundsområder, er det særligt elementer fra niche-teorien, som er relevante. I analysen sondres der mellem forskellige overordnede typer af foreninger, som ifølge denne teoretiske tilgang ofte vil tilhøre den samme niche, da foreningerne inden for de overordnede foreningstyper typisk er underlagt de samme overordnede rammer – både i forhold til love og regler, og i forhold til de normative forventninger, der gør sig gældende på området. Med andre ord kan der forventes at være nogle fælles forandringsmønstre inden for en bestemt overordnet foreningstype, dvs. at foreningernes vilkår varierer i forhold til det foreningsområde eller den 'niche', der er tale om, blandt andet fordi der er forskellige relationer til kommunerne. At være en lokal forening kan dermed være noget helt andet på idrætsområdet end på det sociale område. Lovgivningen, tilskuds mulighederne, graden af konkurrence, graden af anerkendelse mv. kan være meget forskellige på de enkelte områder. Dermed kan både formelle strukturer og normative forhold spille ind. Derfor er disse forhold også særligt relevante i relation til foreningernes samspil med kommunen.

Men derudover er det væsentlige ved nicheteorien netop, at foreningerne inden for samme overordnede type godt kan tilhøre forskellige nicher, hvis de ikke kæmper om de samme ressourcer og brugere, og hvis konkurrenceforholdene generelt varierer på tværs af foreningerne (Galaskiewicz & Bielefeld 2001, 13). Dette kan eksempelvis understøtte en forventning om, at små og store foreninger forandrer sig på forskellig vis og ikke nødvendigvis i lige stor grad er modtagelige overfor forandringer i omgivelserne, selvom de tilhører den samme overordnede foreningstype.

Nicheteorien kan samlet være en god indgangsvinkel til at skabe større forståelse for udviklingen på de respektive områder, men også for at der kan være store variationer i den måde foreningerne forandrer sig på – selv inden for de overordnede foreningstyper. Ud fra teorien vil antagelsen være, at det er de specifikke rammebetingelser i de respektive 'nicher', som har betydning for udviklingen og de forandringer, der sker i foreningslivet.

Afslutningsvist skal det understreges, at de tre præsenterede tilgange har det tilfælles, at

der er stort fokus på, *hvorfor* organisationer forandrer sig eller ikke forandrer sig, mens der i mindre grad er fokus på, *hvordan* eventuelle forandringer konkret sker. Isomorfi-tilgangen kommer tættest på forklaringen af, hvordan forandringerne sker, men det er stadig på et meget overordnet abstrakt plan. Det manglende fokus på, hvordan forandringer konkret kommer til udtryk skyldes naturligvis, at dette er kontekstafhængigt og afhænger af, hvilke konkrete ændringer der sker i foreningernes omgivelser. Det er derfor nødvendigt at se eksplicit på disse omgivelsesmæssige ændringer for at kunne formulere eksplicitte forventninger til, hvilke forandringer der er sket i det lokale foreningsliv.

Som nævnt i indledningen er de væsentligste overordnede omgivelsesmæssige forandringer i undersøgelsesperioden tre forhold: Kommunalreformen med nye opgaver og større kommuner til følge, finanskrisen som har medført et øget pres på kommunernes økonomi og endelig det generelt øgede politiske fokus på foreningslivets potentiale. Disse konkrete omgivelsesmæssige ændringer vil blive inddraget i udledningen af overordnede forventninger til de empiriske analyser.

2.6. Forventninger til den empiriske analyse

Kombineret med den eksisterende viden på området giver de teoretiske perspektiver anledning til en række konkrete forventninger til, hvilke forandringer i foreningslivet den empiriske analyse vil finde.

1. Væsentlige forandringer i foreningslivet

For det første forventer vi, inspireret af tilpasningsapproachen, at der fra 2004 til 2010 er sket væsentlige ændringer i foreningslivet som følge af kommunalreformen, finanskrisen og den italesættelse af foreningsliv og frivilligt arbejde, der har fundet sted i denne periode. Spørgsmålet er dog, inspireret af selektionsapproachen, om de grundlæggende vilkår for foreningerne (bl.a. den kommunale støtte til visse typer af foreninger og den frihed, de fleste foreninger har til at anvende den kommunale støtte, som det passer dem) har været store nok til at få foreningerne til at skifte spor.

2. Større tilpasning til nye tendenser i nye foreninger end i gamle

Vi forventer endvidere, med henvisning til selektionsapproachen, at ændringerne i foreningspopulationen i højere grad viser sig i nye foreninger end ved ændringer i gamle foreninger. De nye foreninger vil ikke være 'bundet' af mål og strukturer, som gamle foreninger er, og vil derfor i højere grad tilpasse sig nye tendenser (jvf. især Stinchombes tese).

3. Forskelle på forandringsgraden mellem foreningstyper

Vi forventer også, inspireret af nicheteorien, at der vil være forskel på, i hvilken grad de enkelte foreningstyper tilpasser sig til omgivelserne, og i hvilken grad de fortsætter på vanlig vis på trods af store samfundsmæssige forandringer. Med andre ord kan det forventes, at nogle foreningstyper er mere modtagelige overfor de ændringer, der er sket, end andre foreningstyper er. For nogle foreningstyper er kommunen en mere betydningsfuld 'omgivelse', end den er for andre, og derfor antager vi, at kommunalreformen især har påvirket forenin-

ger under disse foreningstyper. Tilsvarende antager vi, at italesættelsen af frivilligheden og et stærkere samarbejde mellem den frivillige og den offentlige sektor især har påvirket de foreninger, der modtager kommunal støtte og traditionelt har haft et samarbejde med kommunale institutioner.

4. Stagnerende antal medlemmer, faldende omsætning og større egenfinansiering

Vi forventer ligeledes, at den finansielle krise har betydet, at mange medlemmer eller potentielle medlemmer har skåret ned på udgifterne til foreningsdeltagelse, lige så vel som man har gjort på så mange andre udgifter. Det kan dels have betydet, at medlemstallet er stagneret eller måske ligefrem faldet, og at foreningerne har holdt sig tilbage med at sætte kontingentet op. Det forventes også, at den finansielle krise har gjort det sværere for foreningerne at hente økonomisk støtte fra såvel den offentlige sektor som virksomheder, og dette har dels betydet, at omsætningen (pr. medlem) er stagneret eller måske ligefrem faldet, og at egenfinansieringens andel af indtægterne er øget.

5. Der er sket en professionalisering af foreningerne

Inspireret af tilpasningsapproachen forventer vi, at der er sket en (mindre) professionalisering i foreningerne i den forstand, at foreningerne i 2010 i højere grad end i 2004 benytter lønnede medarbejdere. Den væsentligste grund til dette er, at det (forventede) øgede samspil med kommunerne omfatter opgaver, som i nogle tilfælde forudsætter lønnet arbejdskraft, og at samspillet karakter i nogle tilfælde gør det vanskeligt for frivillige at indgå i et tættere samarbejde med kommunen. Forskningen i den frivillige sektor har identificeret en generel tendens til – over mange år – en professionalisering i såvel økonomisk som faglig forstand, selvom det ikke er stærk tendens i foreningslivet i Danmark.

6. Kommunalreformen har haft indvirkning på foreningsmønsteret

Vi forventer, inspireret af især selektionsapproachen, at kommunalreformen har haft indflydelse på antallet af foreninger på to områder. For det første forventer vi, at antallet af interesseforeninger (politiske foreninger samt foreninger, der varetager politiske interesser i forhold til kommunen) er reduceret, fordi der er sket en sammenlægning af foreninger på tværs af de tidligere kommunale enheder. For det andet forventer vi, at antallet af lokalforeninger, hvis primære mål er at varetage et lokalområdes interesser, er vokset, på grund af den centralisering, som kommunalreformen på en række områder har medført. Hvis det er tilfældet, vil det gå imod en generel tendens i foreningslivet, som tidligere forskning har vist, nemlig at foreningerne orienterer sig mindre mod lokalsamfundet end tidligere.

7. Kommunalreformen og øgede forventninger til foreningernes samfundsmæssige rolle har ændret på foreningernes samspil med kommunen

Endelig forventer vi, at samspillet med kommunen er ændret. Dels på grund af kommunalreformen. Dels på grund af den italesættelse af foreningslivets rolle med øgede forventninger til, hvordan foreningerne kan bidrage til at bevare og udvikle velfærdssamfundet. I så fald vil disse samfundsmæssige ændringer styrke den tendens, som forskningen i den frivillige sektor har påvist, nemlig at grænserne mellem den frivillige og den offentlige sektor bliver mindre skarp.

For det første antager vi, at etableringen af større kommuner har betydet, at samspilsrelationerne mellem foreningerne og kommunen er forøget. Dels fordi den øgede kommunistørrelse og de nye opgaver kan have resulteret i et øget forventningspres i forhold til foreningernes deltagelse i samarbejdsprojekter med kommunale aktører. Dels fordi store kommuner antages at samarbejde mere intensivt med den frivillige sektor, end mindre kommuner gør, som en norsk undersøgelse har vist. Det forventes især at være sket på de foreningsområder, som i forvejen havde et tæt samspil med det offentlige (modtager offentlige tilskud, benytter sig af offentlige lokaler og har interesser, som kommunen har stor indflydelse på).

For det andet antager vi, at samspillet især er udviklet på nogle af de områder, som kommunerne er blevet ansvarlige for som følge af kommunalreformen. Det gælder især sundheds- og forebyggelsesområdet.

For det tredje antages det, at måden, samspillet foregår på, er ændret til mere formaliserede procedurer, fordi det i højere grad er nødvendigt i større kommunale enheder end i små enheder. Tidligere forskning har vist en tendens til et mere formaliseret samarbejde med frivillige organisationer i store kommuner end i mindre kommuner (Gazley & Brudney 2007). En tidligere undersøgelse af danske kommuners idrætspolitik viser da også, at de nye kommuner i højere grad har formaliseret idrætspolitikken i form af skriftlige mål og planer, end kommunerne havde før kommunalreformen (Ibsen 2011). Det kan derfor antages, at forholdet mellem kommunen og foreningerne generelt er blevet mere formaliseret efter kommunalreformen, og at det især er sket på de områder, hvor kommunen støtter og samarbejder med foreningerne. Dette skyldes også, at der i de nye storkommuner kan antages at være et øget behov for koordinering og kontrol og en større grad af standardisering og formalisering af de administrative procedurer (Burton & Obel 2004).

For det fjerde antages det, at foreningerne i de nye store kommuner i mindre grad deltager i den lokale politiske beslutningsproces, mens de i højere grad er involveret i samarbejde om konkrete aktiviteter, som norske undersøgelser giver grund til at tro (Nødland et al. 2007). Bl.a. på grund af den øgede geografiske afstand mellem lokale myndigheder og mange foreninger, og fordi det må formodes, at de lokale politikere eller embedsmænd i store sammenlagte kommuner har mindre personlig kontakt til eller information om de enkelte foreninger i kommunen.

Som nævnt i indledningen er undersøgelsen af foreningslivet på Fyn, Langeland og Ærø gennemført i en periode, hvor forholdsvis store samfundsmæssige ændringer, der antages at påvirke foreningslivet, har fundet sted. Undersøgelsen har især fokus på kommunalreformens betydning, men det er også sandsynligt, at finanskrisen og den øgede interesse for den frivillige sektors betydning for velfærdssamfundet har påvirket dele af foreningslivet. På de fleste af de undersøgte sider af foreningslivet er det dog ikke muligt at afgøre, om en signifikant ændring fra 2004 til 2010 skyldes den ene eller den anden af de nævnte samfundsmæssige ændringer.

3. Forening og foreningstyper

Dette kapitel indeholder først en beskrivelse af, hvordan begrebet forening defineres og afgrænses fra andre organisationsformer. Dernæst redegøres for, hvordan foreningerne kan opdeles i fem foreningstyper. Til slut indkredses de dimensioner ved foreninger, som denne undersøgelse har fokus på.

3.1. Foreningsbegrebet

En forening opfattes normalt som en sammenslutning af mennesker med et fælles mål eller en fælles interesse, som er organiseret og ledet efter almindelige demokratiske regler. Organisationsformen opstod i begyndelsen af 1800-tallet og adskilte sig fra før-moderne sammenslutninger ved at være formaliseret (typisk med nedskrevne regler), ved at være et afgrænset interessefællesskab, ved at medlemskabet er frivilligt og i princippet åben for alle, og ved at have en demokratisk beslutningsstruktur (Balle-Petersen 1976. Clemmensen 1987). Det er da også karakteristika, som fremhæves i de sociologiske definitioner af organisationsformen, der dog lægger mere vægt på det særlige ved denne organisationsform i sammenligning med kommercielle virksomheder og offentlige institutioner. Heinemann og Horch definerer foreninger ved fem karakteristika: 1) Frivilligt medlemskab, 2) demokratisk beslutningsstruktur, 3) uafhængighed af det offentlige, 4) frivilligt og ulønnet arbejde og 5) interesseforpligtelse overfor medlemmerne. Med det sidste punkt menes, at foreninger til forskel fra offentlige institutioner og private virksomheder er kendetegnet ved en stor overensstemmelse mellem foreningens mål og deltageres motivation og interesser (Horch 1982; Heinemann 1987; Ibsen 1992. Ibsen og Habermann 2006).

Det er en grundlovssikret ret at danne foreninger. I § 78 i Danmarks Riges Grundlov fremgår det, at *'borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed'*, og *'ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning'*. I Foreningsfrihedsloven er det endvidere fastlagt, at en arbejdsgiver ikke må afskedige en lønmodtager, fordi denne er medlem af en bestemt forening, eller fordi denne ikke er medlem af en bestemt forening (Lovbekendtgørelse nr. 443 af 13. juni 1990)⁴. Men der findes ingen egentlig lov om foreninger i Danmark, dvs. en lov, som stiller specifikke krav til, hvordan en forening skal se ud for at være lovlig, for at kunne modtage offentlige tilskud mv. Definitionen deraf er derfor overladt til den specifikke lovgivning, der tager sigte på foreninger. Det gælder fx Folkeoplysningsloven, som indeholder reglerne for *'offentlige tilskud m.v. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag'*. For at modtage støtte skal den folkeoplysende virksomhed være etableret af en forening, og kravene til denne er bl.a., at den har en bestyrelse, der er valgt af medlemmerne eller medlemsorganisationerne, at den har et formuleret formål med foreningsdannelsen, og at den har en virksomhed, der er almennyttig og kontinuerlig (LOV nr. 480 af 31/05/2000)⁵.

4 Dette gælder dog ikke, hvis virksomheden har som sit udtrykte formål at fremme et bestemt politisk, religiøst eller kulturelt standpunkt, og den pågældendes foreningsforhold må anses for at være af betydning for virksomheden.

5 I fondsloven er der endvidere en bestemmelse for 'arbejdsgiverforeninger, fagforeninger og andre faglige sammenslutninger, der har til hovedformål at varetage de økonomiske interesser for den erhvervsgruppe, som medlem-

I forlængelse af ovenstående defineres foreninger i denne undersøgelse som *en frivillig sammenslutning af mennesker, som er formelt uafhængig af den offentlige sektor, ikke tager sigte på profit, beskæftiger sig med et afgrænset mål eller en afgrænset interesse, og som fungerer efter demokratiske og legalitære principper.*

3.2. Foreningstyper

Under denne brede definition findes imidlertid meget forskellige foreninger: Politiske foreninger, fagforeninger, erhvervsforeninger, professionsforeninger, humanitære foreninger, patientforeninger, ældreforeninger, socialhjælpsforeninger, hobbyforeninger, idrætsforeninger, kulturforeninger og mange flere. Nedenfor skelnes der mellem fem foreningstyper, som adskiller sig fra hinanden på tre dimensioner:

For det første adskiller foreninger sig fra hinanden på, hvad der forener medlemmerne. Hvad er tilhørsforholdet primært bestemt af? Er medlemskabet *normativt motiveret*, dvs. at medlemmerne deler bestemte ideologier, værdier eller holdninger? Medlemskabet kan også være *aktivitetsbaseret*, dvs. bestemt af interessen for og glæden ved en bestemt aktivitet. Tilslutningen til en forening kan endvidere være bestemt af *tilhørsforholdet til et lokalt område*, fx et boligkvarter, eller udspringe af *sociale, helbredsmæssige eller kulturelle (fx etnisk baggrund) karakteristika*, som har karakter af en 'skæbne'. Endelig kan medlemskabet også være nyttebestemt, dvs. rationelt og økonomisk motiveret (Ibsen 2006).

For det andet adskiller foreningerne sig fra hinanden ved, at nogle foreninger primært er orienteret mod og arbejder for egne medlemmer, mens andre i højere grad arbejder for bredere grupper eller samfundet som helhed (Wollebæk & Selle 2002: 43).

For det tredje kan man skelne mellem foreninger, der formidler og arbejder for bestemte interesser og værdier i kamp med andre foreninger og organisationer, der arbejder for andre interesser og værdier, og foreninger, som ikke ser sig selv som værende i modsætning til andre foreninger eller interesser (Wollebæk & Selle 2002: 43).

På baggrund af analyserne af foreningernes besvarelse af spørgeskemaet i 2004 skelnes der i analyserne senere i rapporten mellem fem typer af foreninger, som dels adskiller sig fra hinanden på de ovenfor nævnte dimensioner, dels omfatter et tilstrækkeligt antal besvarelser til, at det er muligt at foretage statistiske sammenligninger: Idrætsforeninger, fritids- og kulturforeninger, velfærdsforeninger, lokalforeninger og interesseforeninger.

Idrætsforeninger er, som betegnelsen siger, foreninger, der beskæftiger sig med en eller flere idræts- og motionsformer, derunder også dans. Medlemskabet af disse foreninger er først og fremmest bestemt af ønsket om at dyrke idræt og motion. Foreningerne har især fokus på egne medlemmer, selvom nogle af dem også afholder aktiviteter, hvor ikke-medlemmer kan deltage. Endelig er disse foreninger ikke i principiel modsætning til andre foreninger eller organisationer.

merne hører til, og foreninger, hvis midler hovedsageligt består af bidrag fra de nævnte foreninger', hvoraf det fremgår, at der for sådanne foreninger skal oprettes en vedtægt med angivelse af foreningens navn, tilhørssted, formål, hvordan ledelsen udpeges mv., der skal indsendes til skattemyndighederne i den kommune, hvor foreningen hører til (Lovbekendtgørelse nr. 698 af 11. august 1992).

Kultur- og fritidsforeninger har meget til fælles med idrætsforeningerne, bortset fra at de ikke beskæftiger sig med idræt og motion (eventuelt som en mindre del af foreningen). Denne gruppe omfatter spejderkorps og lignende børne- og ungeforeninger, hobbyforeninger samt foreninger, der beskæftiger sig med forskellige kulturinteresser. Medlemskabet er således primært aktivitetsorienteret, men medlemskabet er i mange af disse foreninger mere normativt bestemt end i idrætsforeningerne. Når vi i analyserne skelner mellem idrætsforeninger og kultur- og fritidsforeninger, som på mange måder har mere til fælles, end nogle af foreningerne i de øvrige foreningstyper, skyldes det, at det er to store foreningsområder, hvor der er et tilstrækkeligt antal besvarelser til at foretage statistiske sammenligninger.

Velfærdsforeninger omfatter det, som betegnes som frivillige sociale foreninger, patientforeninger samt foreninger for uddannelsesgrupper, skole mv. Dvs. foreninger som på forskellig vis beskæftiger sig med samfundsområder, som velfærdsstaten primært tager sig af: Social hjælp, sygdom og forebyggelse samt uddannelse. Det er typisk foreninger, som sigter bredere end egne medlemmer, fx når patientforeninger arbejder for at reducere udbredelsen af en bestemt sygdom, og socialforeninger søger at hjælpe udsatte grupper. I lighed med idræts-, fritids- og kulturforeningerne er disse foreninger typisk ikke i modsætning til eller i kamp med andre foreninger om særlige interesser eller politiske mål. Medlemskabet af disse foreninger er typisk bestemt af den 'skæbne', medlemmerne har til fælles (alder, diagnose, social situation) eller af medlemmernes ønske om at gøre noget for disse grupper.

Lokalforeninger består først og fremmest af boligforeninger for en gruppe af borgere, der bor i et afgrænset område, dvs. grundejerforeninger, lejerforeninger, ejerforeninger, borgerforeninger, kolonihaveforeninger ol.. Men det omfatter også foreninger, der ejer eller driver en lokal installation eller facilitet (fx forening for et beboerhus eller et vindmøllelaug), og foreninger som generelt arbejder for et afgrænset lokalsamfunds interesser. Medlemskabet er altså primært bestemt af tilhørsforholdet til et afgrænset geografisk område. Foreningen vil typisk arbejde for og interessere sig for hele lokalsamfundet og ikke kun dem, som er medlem. Endelig er disse foreninger i lille grad defineret af en modsætning til andre foreninger eller interesser.

Den sidste gruppe af foreninger betegnes her som *interesseforeninger*. Den foreningsgruppe omfatter politiske foreninger (primært partiforeninger), religiøse foreninger (hvis formål er at samle medlemmer tilknyttet en bestemt religion), foreninger der arbejder for specifikke interesser og værdier, samt foreninger der arbejder for arbejdsmæssige og erhvervsmæssige interesser (fagforeninger, professionsforeninger og arbejdsgiver- og brancheforeninger). Det fælles for disse foreninger er, at de arbejder politisk for bestemte værdier og interesser, og derfor vil der typisk også eksistere andre foreninger eller organisationer, der arbejder for andre værdier og interesser. Gruppen omfatter dog både foreninger, som primært arbejder for medlemmernes interesser (fx fagforeninger og brancheforeninger), og foreninger som har bredere samfundsmæssige mål (fx politiske, religiøse og humanitære foreninger).

I bilag 2 findes en mere detaljeret oversigt over, hvilke typer af foreninger der hører til hver af de fem kategorier af foreninger.

3.3. Hvilke sider af foreningslivet undersøges?

Formålet med undersøgelsen er som beskrevet i indledningen at belyse, hvilke ændringer der er sket i foreningslivet i perioden fra 2004 til 2010, hvor der er gennemført store ændringer i såvel strukturen som opgavefordelingen i den offentlige sektor, og hvor den såkaldte finanskrisen skabte nye økonomiske rammer og samfundsmæssige forestillinger. Den første del af analysen handler om at finde ud af, hvordan den samlede foreningspopulation i undersøgelsesområdet (Fyn, Langeland og Ærø) har ændret sig i tidsrummet 2004 til 2010. Der er både fokus på ændringerne i antallet og sammensætningen af forskellige foreningstyper.

Den anden – og største – del af analysen har fokus på indholdsmæssige, værdimæssige, organisatoriske og relationelle forandringer i foreningslivet. Men hvornår kan man tale om en forandring i foreningerne? Hvilke sider ved foreningerne er væsentlige? Og på hvilke skal vi måle forandringer? Problemet består bl.a. i, at konstateringer af forandringer ofte er funderet i aktørernes og observatørernes retrospektive fortolkninger. Nogle forandringer 'overses', fordi de sker glidende og over længere tid, mens konstaterede forandringer måske slet ikke er reelle forandringer (Borum 1995). Endvidere er de organisationsdimensioner, som opfattes som centrale og derfor ønskes undersøgt for forandring, også udtryk for en bestemt organisationsforståelse, dvs. en bestemt måde at opfatte 'organisation' på, der kan afspejle bestemte teoretiske interesser eller aktuelle problemstillinger.

Denne analyse fokuserer på forandringer på nedenstående fem organisationsdimensioner, der på den ene side er centrale for alle typer af organisationer, og på den anden side differentierer organisationerne. På hver af disse dimensioner har foreningen således et særlig idealtypisk kendetegn:

Organisationsdimensioner ved foreninger hvis forandring undersøges

<i>Organisationsdimension</i>	<i>Idealtypisk kendetegn ved foreningen</i>	<i>Analyse af forandringer i</i>
Aktørerne	Frivillige 'medlemmer'	Antal medlemmer (afsnit 5.2)
Intentionalitet	Målspecifik og værdibaseret	Foreningens mål og målgrupper (afsnit 5.3) Foreningens aktiviteter (afsnit 5.4) Foreningens værdier (afsnit 5.5)
Strukturen	Demokratisk og legalitær	Foreningens organisering (afsnit 5.6) Medlemsindflydelse og –involvering (afsnit 5.7)
Ressourcer	Vigtigste ressource er frivilligt og ulønnet arbejde	Frivilligt arbejde i foreningerne (5.8) Foreningens økonomi (afsnit 5.9)
Relationer til omgivelserne	Uafhængig af stat og marked	Engagement i politiske spørgsmål (afsnit 5.10) Samarbejde med andre foreninger og kommunen (afsnit 5.11)

4. Metode

Der er store metodiske vanskeligheder ved at undersøge organisationsforandringer. For det første er der ikke entydige kriterier for, hvornår der er tale om en forandring. For det andet forudsætter en analyse af organisationspopulationers forandring en afgrænsning af, hvilke organisationer der hører med til populationen. Denne analyse er som beskrevet i afsnit 2.5. afgrænset til lokale foreninger, dvs. den omfatter ikke landsorganisationer. For det tredje er det svært at måle organisationsforandring. I princippet forudsætter en undersøgelse af en organisationspopulations forandring et longitudinelt studium, hvor hele populationen af organisationer på det pågældende samfundsområde undersøges med års mellemrum. Det sidste er tilstræbt i denne undersøgelse.

Undersøgelsen er afgrænset til Fyn, Langeland og Ærø, dvs. den landsdel som indtil kommunal- og strukturreformens ikrafttræden i 2007 hed Fyns Amt. Der er ingen landsdele, der er helt repræsentative for Danmark, hvilket især skyldes, at der er store forskelle mellem Storkøbenhavn og resten af landet, men i sammenligning med andre landsdele er Fyn, Langeland og Ærø en forholdsvis repræsentativ landsdel, både når det gælder gennemsnitstal og variationer ⁶.

Dataene, som den efterfølgende analyse bygger på, består dels af en total registrering af alle lokale frivillige foreninger på Fyn, Langeland og Ærø, som blev gennemført i både 2004 og i 2010, dels af en efterfølgende spørgeskemaundersøgelse af et repræsentativt udvalg af de registrerede foreninger, som også blev gennemført begge år.

4.1. Foreningsregistreringen

Når folk danner en forening, er der ikke et krav om, at den skal registreres. Derfor findes der ikke et register for foreninger i Danmark. Af denne grund forudsatte denne undersøgelse, at der blev gennemført en sådan registrering eller opgørelse af alle foreninger i landsdelen. Til forskel fra undersøgelsen i 2004, der omfattede en registrering af foreninger, selvejende institutioner og almennyttige fonde, omfattede undersøgelsen i 2010 kun foreninger.

Registreringen af foreninger i landsdelen blev i både 2004 og 2010 gennemført af studentermedhjælpere, som anvendte følgende kilder dertil:

- De forskellige kommunale forvaltninger, fx fritids- og kulturforvaltningen (foreninger, der får støtte efter folkeoplysningsloven), socialforvaltningen (foreninger, der får støtte efter servicelovens § 18) samt teknisk forvaltning (grundejerforeninger, boligforeninger mv.) i hver kommune i landsdelen.
- Kommunale vejvisere og telefonbøger, hvor hovedparten af de lokale foreninger er optaget.
- Sammenslutninger af foreninger i kommunen eller regionen, fx Samvirkende Idrætsforeninger og Pensionisternes Samvirke.

⁶ Se uddybning deraf i rapporten med resultaterne af undersøgelsen fra 2004: Thomas Boje og Bjarne Ibsen (2006). Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse. Socialforskningsinstituttet 06: 18. Kapitel 2.

- Landsorganisationers medlemsregistre for tilknyttede lokale foreninger og selvejende institutioner.
- Diverse hjemmesider på internettet. Det var især Eniro, Krak, De Gule Sider og Vejviserfyn.dk.
- Lokale informanter, dvs. personer, organisationer eller institutioner med et stort kendskab til, hvad der foregår i de lokale områder (bl.a. lokale museer, biblioteker og frivillighedsformidlere).

Registreringen i 2010 tog udgangspunkt i listen over foreninger, som var registreret i 2004. Hver af disse blev søgt på nettet. Dels kommunale oversigter, dels diverse hjemmesider med foreningsoversigter. Det drejede sig primært om Mostrup, Eniro, Krak, De Gule Sider og Vejviserfyn.dk. På den måde blev det tjekket, om foreningen var nedlagt, fortsat eksisterede eller var fusioneret med en anden forening. Der blev således benyttet flere kilder til at dobbelttjekke foreningers eksistens. I nogle tilfælde blev foreninger kontaktet telefonisk for at undersøge deres aktuelle status. Under denne søgning blev nye foreninger registreret ved at gennemgå de forskellige foreningsoversigter. Hvis de studerende var i tvivl om, hvorvidt en forening skulle medtages, kommunikerede de derom med forskerne, der havde ansvaret for undersøgelsen, og de øvrige studentermedhjælpere.

Det vanskeligste område at gennemføre registreringen på var boligforeningerne, dvs. grundejerforeninger, lejerforeninger, kolonihaveforeninger mv. De kommunale oplysninger er som regel sparsomme, og det er usikkert, hvor dækkende diverse oversigter på nettet er. I bilag 1 redegøres for en række konkrete valg vedrørende typer af organiseringer, der ikke er medtaget i registreringen.

4.2. Spørgeskemaundersøgelsen

Spørgsmålene i spørgeskemaet fra undersøgelsen i 2004 fulgte i store træk oplægget fra en international undersøgelse, som undersøgelsen var en del af (se uddybning i Boje og Ibsen 2006: 27-39). Derudover indeholdt spørgeskemaet en række spørgsmål, der er interessante i en dansk sammenhæng. Flere af disse spørgsmål er gentagelser fra tidligere danske undersøgelser med sigte på at belyse udviklingen på disse sider af foreningslivet (se spørgeskemaerne på hjemmesiden www.sdu.dk/cisc). Spørgeskemaet i 2010 indeholdt de fleste af de spørgsmål, som indgik i spørgeskemaet i 2004, men indeholdt også en række spørgsmål, som handlede om foreningernes vurdering af kommunalreformens betydning for foreningen. Spørgeskemaerne indeholdt således spørgsmål om følgende temaer:

- Foreningens idégrundlag, formål, aktiviteter og målgrupper.
- Foreningens tilhørssted.
- Foreningens alder.
- Foreningens struktur og organisering.
- Antallet af medlemmer og deres fordeling på alder og køn.
- Antallet af frivillige medarbejdere samt ansatte.
- Foreningens økonomi.

- Foreningens samarbejde med og kontakt til det offentlige.
- Foreningens vurdering af en række udsagn vedr. foreningernes værdier og måder at fungere på.
- Foreningens vurdering af en række mulige problemer og vanskeligheder.
- Foreningens vurdering af kommunalreformens betydning (kun i 2010).

I 2004 modtog et tilfældigt udvalg på 3.844 af de 5764 registrerede foreninger et spørgeskema. Af hensyn til undersøgelsens økonomi var det ikke alle de registrerede foreninger, som fik spørgeskemaet tilsendt. På de store foreningsområder blev halvdelen ('kunst og kultur', fritid og hobbies', 'lokalsamfund og bolig' samt 'brancheforeninger, professionsforeninger og 'fagforeninger') eller en tredjedel ('Idræt, motion og dans') udvalgt, mens alle registrerede foreninger fra de øvrige mindre foreningsområder fik et skema tilsendt. På de foreningsområder, hvor halvdelen eller en tredjedel af foreningerne blev udvalgt til undersøgelsen, foregik udvælgelsen ved tilfældig udvælgelse. 1889 foreninger besvarede skemaet, hvilket svarer til 49 procent. Der var imidlertid store forskelle på besvarelsesprocenten mellem de forskellige samfundsområder. Der var forholdsvis flest, der besvarede spørgeskemaet inden for 'internationalt arbejde' (77 procent), 'religion' (70 procent), 'det sociale område' (66 procent) og 'sundhed' (60 procent). Den laveste besvarelsesprocent opnåedes blandt 'miljø- og naturforeningerne' (33 procent), de 'arbejdsrelaterede foreninger' (brancheforeninger, professionsforeninger og fagforeninger) (35 procent) og de 'politiske foreninger' (44 procent). På de øvrige områder besvarede omkring halvdelen af foreningerne skemaet.

Undersøgelsen i 2010 fulgte i store træk samme procedure og udvælgelsesprincipper som i 2004. Spørgeskemaet blev sendt til i alt 3.284 foreninger, hvoraf 1272 besvarede skemaet, hvilket svarer til 39 procent. Dvs. en noget lavere besvarelsesprocent end i 2004, selvom samme procedure blev anvendt: Udsendelse af spørgeskemaet på papir, én skriftlig rykker og en (forsøgt) opringning til de foreninger, som ikke havde svaret. Eneste væsentlige forskel på fremgangsmåden var, at foreningerne i 2010 havde mulighed for at besvare spørgeskemaet online. Den lavere besvarelsesprocent må primært tilskrives, at besvarelsesprocenter på mange undersøgelser er faldet betydeligt de seneste ti år. Endvidere er landsorganisationer begyndt at sende spørgeskemaer (primært elektronisk) til medlemsforeningerne, og det er tænkeligt, at det har skabt en vis reservation hos nogle foreninger i forhold til at besvare sådanne spørgeskemaer. Endelig bidrog de fleste kommuner i 2004 til at øge besvarelsesprocenten ved opfordre foreninger tilhørende kommunen til at besvare skemaet (i skrivelse vedlagt spørgeskemaet). Denne fremgangsmåde blev ikke anvendt i 2010. Besvarelsesprocenten varierede også mellem foreningsområderne i 2010. De højeste besvarelsesprocenter finder vi hos foreningerne på det sociale område (44 procent) samt kulturområdet og idrætsområdet (42 procent). De laveste besvarelsesprocenter opnåedes i gruppen med fagforeninger, professionsforeninger og brancheforeninger, hvoraf kun 23 procent besvarede spørgeskemaet. Selvom der således er forskel mellem de to undersøgelser på andelen af foreningerne inden for de forskellige foreningstyper, der har besvaret spørgeskemaet, så skønnes det dog, at der ikke er væsentlige forskelle på, hvor repræsentative foreningerne, der har besvaret spørgeskemaet, er for den samlede population. Der synes dog at være en vis usikkerhed i sammenligningen af svarene fra lokalforeningerne i de to undersøgelser, fordi undersøgelsen i 2010 fandt et meget større antal foreninger end undersøgelsen i 2004 gjorde. Hvis registreringen i 2010 har

omfattet typer af foreninger, der ikke blev registreret i 2004, må det antages også at have haft indflydelse på, hvilke foreninger der har besvaret spørgeskemaet.

Nedenstående figur viser strategien for analysen. For det første foretages en sammenligning af antallet af foreninger i 2004 og 2010 samt foreningernes svar på identiske spørgsmål fra spørgeskemaundersøgelsen.

For det andet skelnes der i denne sammenligning mellem fem typer af foreninger, som blev beskrevet og afgrænset i kapitel 2: a) Idrætsforeninger, b) andre fritids- og kulturforeninger, c) velfærdsorienterede foreninger (social hjælp, sundhed, uddannelse mv.), d) lokalforeninger (fortrinsvis grundejerforeninger, lejerforeninger og beboerforeninger, men også foreninger for institutioner og installationer, som hører til i et afgrænset geografisk område) samt e) interesseforeninger (politiske partier, fagforeninger mv.).

For det tredje undersøges det, om der er forskel på udviklingen mellem områder, hvor der i 2007 skete en sammenlægning af kommuner, og Odense Kommune, som ikke blev sammenlagt med andre kommuner. Denne del gennemføres dog udelukkende i analysen af kommunalreformens eventuelle effekt på foreningslivet, som findes i kapitel 6.

Strukturen for den empiriske analyse

FORENINGSTYPER	2004		2010	
	Foreninger fra sammenlagte kommuner	Odense Kommune	Foreninger fra sammenlagte kommuner	Odense Kommune
Idrætsforeninger				
Fritids- og kulturforeninger				
Velfærdsforeninger				
Lokal- og boligforeninger				
Interesseforeninger				

4.3. Den statistiske analyse

De statistiske analyser går først og fremmest ud på at belyse, om der fra 2004 til 2010 er sket ændringer i foreningslivets sammensætning, foreningernes vurdering af udviklingen og deres holdninger dertil. De statistiske signifikansværdier for ændringerne fra 2004 til 2010 er ikke angivet i tabellen, men helt generelt er forskellene kun signifikante på 5 procentniveau, hvis procentforskellen er mindst:

Alle foreninger:	3 procent
Idrætsforeninger:	6 procent
Fritids- og kulturforeninger:	6 procent
Velfærdsforeninger:	6 procent
Lokalforeninger:	9 procent
Interesseforeninger:	5 procent

Forskellene mellem foreningstyperne på, hvor stor procentforskel der skal være, for at vi vil betragte den som statistisk signifikant, skyldes forskellene på antallet af foreninger, der har besvaret spørgeskemaet inden for hver foreningstype i henholdsvis 2004 og 2010. Jo flere foreninger, der indgår i den statistiske analyse, jo mindre skal procentforskellen være for, at den er statistisk signifikant. Derfor vil den præcise procentforskel, der opfylder ønsket om signifikante forskelle på mindst 5 procentniveau, også variere lidt fra spørgsmål til spørgsmål, fordi det varierer, hvor mange foreninger der har besvaret de enkelte spørgsmål.

Undersøgelsen sigter imidlertid også mod at belyse forskelle mellem de fem foreningstyper. Signifikansværdierne for forskellene mellem foreningstyperne – i både 2004 og 2010 – er angivet i tabellen ($P (= \text{Chi}^2) <$). Den angivne værdi udtrykker den statistiske sandsynlighed for, at resultatet ikke er en statistisk tilfældighed. Er værdien fx mindre end 0,05 er der 5 procent risiko for at resultatet er en statistisk tilfældighed. Er værdien mindre end 0,01 er den statistiske risiko kun 1 procent. Tallet siger dog kun, at der fx er en statistisk signifikant forskel mellem foreningstyper (til forskel fra ingen forskel), men den siger ikke mellem hvilke specifikke typer af foreninger, de signifikante forskelle findes.

5. Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Dette kapitel indeholder den empiriske analyse af udviklingen i foreningslivet på Fyn, Langeland og Ærø i perioden fra 2004 til 2010. I det meste af kapitlet foretages en sammenligning af besvarelsener af spørgeskemaerne i de to undersøgelser opdelt på de fem foreningstyper, som blev præsenteret i kapitel 2: Idrætsforeninger, fritids- og kulturforeninger, velfærdsforeninger, lokalforeninger og interesseforeninger. Analysen er opdelt i følgende afsnit:

1. Antal foreninger
2. Antal medlemmer
3. Foreningernes mål, målgrupper og aktiviteter
4. Foreningernes værdier og ideologier
5. Foreningernes organisering
6. Foreningernes interne demokrati
7. Frivilligt arbejde
8. Økonomi
9. Foreningerne og lokalsamfundet
10. Foreningernes engagement i politiske spørgsmål
11. Samarbejde og forholdet til kommunen

De fleste af afsnittene er disponeret på den måde, at først analyseres foreningernes svar på den konkrete aktivitet, antal aktive, samarbejdsformer mv. Dernæst sammenlignes foreningernes holdninger til den del af foreningens virke. Til sidst analyseres foreningernes vurdering af udviklingen på området.

5.1. Antal foreninger

Er der vækst eller tilbagegang i antallet af foreninger? Tidligere undersøgelser har vist, at en forholdsvis stor del af foreningerne i Danmark er relativt nye (Ibsen og Hansen 1994: 23; Boje og Ibsen 2006: 56). Men undersøgelserne har ikke kunnet vise, hvor mange foreninger der samtidig er ophørt. Denne undersøgelse giver bedre mulighed for at afdække udviklingen i antallet af foreninger inden for et afgrænset geografisk område.

Tabel 1 viser, at det samlede antal foreninger på Fyn, Langeland og Ærø voksede med to procent fra 5764 foreninger i 2004 til 5886 foreninger i 2010. Det skal her bemærkes, som nævnt i kapitel 3 om undersøgelsesmetoder, at det er meget vanskeligt at foretage en helt præcis opgørelse af antallet af foreninger, og derfor kan noget af forskellen skyldes forskelle på de tilgængelige oplysninger i 2004 og 2010 om foreninger i det undersøgte område.

Sammenligningen viser imidlertid, at der er relativt store forskelle mellem de forskellige foreningstyper på udviklingen i den undersøgte periode, men også at der er et forholdsvis entydigt mønster i udviklingen. Den største vækst finder vi inden for foreningstyper, som er orienteret mod et lokalsamfund. Det gælder både foreningstypen 'Lokalsamfund og bolig' og foreningstypen 'Social hjælp og støtte', som i højere grad end andre foreningstyper tager sigte på lokalsamfund (Ibsen 2006: 114). Strukturreformen med dannelsen af større kom-

muner og nye opgaver til kommunerne er en mulig forklaring på dette. Det er således meget tænkeligt, at det er denne centralisering, der har resulteret i flere foreninger, som arbejder for lokale interesser. Det skal dog samtidig bemærkes, at der har været en del usikkerhed forbundet med registreringen af netop denne foreningstype. Kommunalreformens mulige effekt på udviklingen i foreningslivet uddybes i kapitel 6. Væksten i antallet af socialhjælpsforeninger kan dog også være udtryk for det voksende fokus på frivilligt socialt arbejde, som kommunerne siden midten af 1990'erne har viet en betydelig opmærksomhed med økonomisk støtte til frivillige sociale aktiviteter, oprettelsen af frivillighedscentre samt kommunalt ansatte frivillighedscoordinatorer (Henriksen 2009). Endvidere er der en vækst blandt foreninger, hvor man er medlem for at dyrke en idræts- eller motionsaktivitet eller anden fritids- eller kulturaktivitet. Det er dog først og fremmest kulturforeningerne, som bærer denne vækst, mens tilvæksten af foreninger inden for idræt og andre fritidsinteresser er mere beskedne. Det er sværere at forklare denne vækst som et resultat af kommunalreformen. Det må snarere være en følge af generelle tendenser i befolkningens fritids- og kulturliv med øget deltagelse og differentiering i interesser, som bl.a. fører til dannelsen af nye foreninger.

Tilbagegangen i antallet af foreninger finder vi helt entydigt blandt typer af foreninger, som arbejder for særlige interesser og værdier. Det er samtidig foreningsområder, hvor de lokale foreninger i højere grad fungerer som en lokal afdeling af en landsorganisation end som en selvstændig forening, der selv bestemmer, om den vil være medlem af en landsorganisation. Det gælder især de politiske partier, fagforeninger og erhvervs- og brancheorganisationer. En plausibel forklaring på tilbagegangen i antallet af foreninger er, at mange foreninger inden for dette område har indrettet sig efter den kommunale struktur. Fx er vælgerforeninger for et politisk parti, som indtil kommunalreformen fandtes i hver kommune, blevet sluttet sammen, så der kun er én i den nye store kommune. Det samme synes at være sket inden for en række af de andre typer af foreninger, som i særlig grad har som formål at varetage interesser i forhold til kommunen.

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 1: Antallet og den procentuelle fordeling af foreninger på Fyn, Langeland og Ærø i 2004 og 2010 opdelt på typer af foreninger

	2004		2010		Ændringer siden 2004	
	N =	Pct.	N =	Pct.	N =	Pct. point
Idrætsforeninger	1444	25,1	1483	25.2	39	3
Fritids- og kulturforeninger						
Kultur og kunst	524	9,1	665	11.3	141	27
Fritid og hobby	1039	18,0	1061	18.0	22	2
Velfærdsforeninger						
Uddannelse og forskning	274	4,7	259	4.4	-15	5
Sundhed og sundhedsfremme	158	2,7	164	2.8	6	4
Social hjælp og støtte	341	5,9	392	6.7	51	15
Lokalsamfund og bolig	619	10,7	792	13.5	173	28
Interesseforeninger						
Miljø og natur	70	1,2	60	1.0	-10	-14
Politik	407	7,1	229	3.9	-178	-44
Filantropi	8	,1	7	,1	-1	-13
Internationale aktiviteter	90	1,6	78	1.3	-12	-13
Religion	39	,7	57	1.0	18	46
Arbejde ¹	683	11,8	551	9.4	-132	-19
Andre	68	1,2	88	1.5	20	29
Total	5764	100,0	5886	100.0	122	2

1) Omfatter fagforeninger, arbejdsgiverforeninger, brancheforeninger og professionsforeninger

17 procent af foreningerne, som besvarede spørgeskemaet i 2010, var dannet inden for de seneste ti år forud for spørgeskemaets besvarelse. Det tyder på en betydelig tilvækst. Men det var også gældende i 2004, hvor 16 procent af foreningerne, der dengang besvarede spørgeskemaet, var dannet inden for de seneste ti år. Det viser altså en betydelig tilvækst af foreninger. Men samtidig med tilvæksten er der også foreninger, som hører op, for foreningernes gennemsnitlige alder er næsten den samme i de to år, godt 40 år, og fordelingen på aldersgrupper er også næsten identisk (tabelsamling⁷, tabel 1)

De ældste foreninger finder vi blandt interesseforeningerne, som i gennemsnit er godt 50 år gamle. De yngste foreninger er velfærdsforeningerne, der i gennemsnit er godt 30 år gamle. Det er også blandt velfærdsforeningerne, vi finder flest nye foreninger i både 2004 og 2010, som er dannet i løbet af de seneste ti år forud for spørgeskemaets besvarelse. Noget af forskellen mellem 2004 og 2010 på de forskellige foreningstypers gennemsnitlige alder kan dog skyldes variationer i, hvem der har besvaret skemaet i de to undersøgelser (tabelsamling tabel 2).

De foreninger, som i 2010 svarede, at de er oprettet siden 2004, har også svaret på, hvordan foreningen blev oprettet. Langt de fleste, 67 procent, er helt nye foreninger. Yderligere 19 procent er oprettet ved en sammenlægning med en eller flere tidligere foreninger, og 8 procent

7 Tabelsamling: http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/C_Isc/Publikationer/Movements

er oprettet ved en udskillelse fra en gammel forening. Endelig angiver seks procent andre årsager til dannelsen af foreningen. Det er blandt andet formalisering af en tidligere uformelt fungerende gruppe, gammel forenings genopståen og omorganisering af tidligere forening på grund af kommunesammenlægninger.

Der er dog store forskelle mellem foreningstyperne på, hvordan nye foreninger typisk er blevet dannet. De nye interesseforeninger er især dannet ved en sammenlægning af to eller flere tidligere foreninger, hvilket selvsagt også har resulteret i en nedlæggelse af mange foreninger. Det samme ser vi også i lidt højere grad blandt idrætsforeningerne end blandt de øvrige foreningstyper (tabel 2).

Tabel 2. Hvordan er nye foreninger blev dannet, opdelt på fem foreningstyper (2010) (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kultur-foreninger	Velfærds-foreninger	Lokale foreninger	Interesse-foreninger	Alle
Foreningen er oprettet som en helt ny forening	68,4	77,8	67,4	91,7	43,5	67,0
Foreningen er oprettet ved en sammenlægning af tidligere foreninger	21,1	5,6	9,3	8,3	52,2	19,1
Foreningen er oprettet ved udskillelse fra en anden forening	10,5	11,1	11,6	0,0	0,0	7,8
Foreningen er oprettet på anden måde	0,0	5,6	11,6	0,0	4,3	6,1
N = 100 pct.	19	18	43	12	23	115

P < .001

Undersøgelsen viser altså en svag vækst i det samlede antal foreninger på Fyn, Langeland og Ærø fra 2004 til 2010, men pga. metodiske vanskeligheder ved registreringen af især boligforeninger er det usikkert, om denne stigning er reel. Mere signifikant er ændringen i antallet af foreningen inden for flere foreningstyper: Der er en markant vækst i antallet af foreninger, der er orienteret mod lokalsamfund, og en svagere vækst i antallet af idræts-, fritids- og kulturforeninger. Dette opvejes næsten af en markant tilbagegang i antallet af foreninger, der arbejder for særlige interesser og værdier. Begge disse ændringer er sandsynligvis et resultat af kommunalreformen, hvilket vi ser nærmere på i kapitel 6. Samtidig tyder undersøgelsen på, at der er sket en betydelig udskiftning blandt foreninger i den undersøgte periode, men andelen af foreningerne, der er dannet inden for en periode på ti år forud for undersøgelsen, er dog ikke større i 2010 end i 2004.

5.2. Antal medlemmer

Foreningslivet kan imidlertid også ændre sig ved, at den enkelte forening ændrer sig: Flere eller færre medlemmer, nye aktiviteter, andre måder at fungere på osv. Her belyses det først, om foreningerne har fået flere medlemmer i perioden fra 2004 til 2010, samt om det er blevet sværere at rekruttere nye medlemmer. Antallet af medlemmer har for de fleste foreninger

stor betydning. For det første udgør medlemmernes betalinger og frivillige arbejde langt den største ressource. For det andet har medlemstallet stor betydning, når foreningerne søger indflydelse på politiske beslutninger. For foreningerne selv er medlemstallet derfor et af de vigtigste mål for, hvor godt foreningen fungerer og udvikler sig.

Tabel 3 viser, at det gennemsnitlige antal medlemmer i foreningerne er vokset fra 2004 til 2010. Tilsvarende er medianværdien vokset, hvilket indikerer, at væksten i den gennemsnitlige størrelse ikke kun skyldes få meget store foreninger i 2010. Det er især foreninger tilhørende foreningstypen lokalforening, som gennemsnitlig er blevet større, hvilket dog kan tilskrives enkelte meget store foreninger i 2010, da medianværdien samtidig er faldet. Det omvendte er tilfældet for interesseforeninger, hvor det gennemsnitlige antal medlemmer er faldet, hvilket kan undre i lyset af de sammenlægninger af foreninger og afdelinger af landsorganisationer, der har fundet sted på dette område. Det hænger givetvis sammen med, at det er en foreningstype, der omfatter en del foreninger med flere tusinde medlemmer, mens de fleste foreninger har færre end hundrede medlemmer, hvilket betyder, at enkelte store foreningers besvarelse af spørgsmålet kan påvirke det gennemsnitlige medlemstal forholdsvis meget. Derfor er medianværdien et mere præcist udtryk for udviklingen, og den er steget. Sammenligningen viser endvidere, at de forholdsvis store foreninger udgjorde en lidt større andel af foreningerne inden for denne foreningstype i 2010 end i 2004. Det er imidlertid en generel tendens på tværs af alle fem foreningstyper. En sammenligning mellem 2004 og 2010 på foreningernes fordeling på tre foreningsstørrelser viser en svag forskydning i retning af større foreninger, men der er dog tale om meget små ændringer (tabelsamling, tabel 3).

Tabel 3. Antal medlemmer i foreningerne i gennemsnit i 2004 og 2010, opdelt på fem foreningstyper

	Årstal	Median	Gennemsnit	N =	Standardafvigelse
Ildrætsforeninger	2004	100	209	323	354
	2010	105	264	262	535
Fritids- og kulturforeninger	2004	55	105	431	133
	2010	50	114	295	189
Velfærdsforeninger	2004	90	278	331	903
	2010	102	348	259	756
Lokale foreninger	2004	120	286	222	525
	2010	104	583	114	2840
Interesseforeninger	2004	79	472	404	2311
	2010	95	450	190	1748
Alle foreninger	2004	80	268	1711	1224
	2010	89	308	1120	1249

Foreningerne svarede også på, om foreningen havde fået flere medlemmer i løbet af de seneste fem år forud for spørgeskemaets besvarelse. I overensstemmelse med analysen ovenfor er der flere foreninger, som svarer, at de har fået flere medlemmer de seneste fem år, end andelen der svarer, at de har færre medlemmer. Andelen af foreningerne, som skønner, at de har fået

flere medlemmer, er dog klart lavere i 2010 end i 2004. Det gælder imidlertid også andelen, som vurderer, at de har færre medlemmer. Til gengæld er andelen, som skønner, at medlems-tallet er nogenlunde det samme, meget større i 2010 end i 2004 (tabelsamling, tabel 4). Det skal dog bemærkes, at spørgsmålet ikke var helt identisk i de to undersøgelser ⁸.

Der er også små ændringer fra 2004 til 2010 i foreningernes vurdering af, hvor svært det er at få nye medlemmer. En forholdsvis lidt større andel af foreningerne svarede i 2010 end i 2004, at det ikke er et problem at skaffe nye medlemmer. Bortset fra interesseforeningerne er andelen, som svarer, at det ikke er et problem, klart større end andelen, der svarer, at det er et stort problem (tabel 4). Forskellen mellem 2004 og 2010 er dog så små, at de ikke er signifikante i statistisk forstand.

Tabel 4. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Foreningen har svært ved at få nye medlemmer', opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100
Idrætsforeninger	2004	38.0	44.0	14.7	3.3	334
	2010	41.6	39.1	16.8	2.5	279
Fritids- og kulturforeninger	2004	32.5	41.6	21.4	4.5	421
	2010	33.7	41.6	21.5	3.3	303
Velfærdsforeninger	2004	35.8	36.7	19.7	7.8	360
	2010	41.2	31.3	20.1	7.4	284
Lokalforeninger	2004	45.5	21.4	7.3	25.9	220
	2010	41.5	27.1	8.5	22.9	118
Interesseforeninger	2004	21.1	47.8	26.2	4.9	412
	2010	14.4	46.3	31.8	7.5	201
Alle foreninger	2004	33.2	40.0	19.1	7.7	1747
	2010	34.9	37.9	20.5	6.8	1185

P < .001 i både 2004 og 2010 for forskelle mellem foreningstyper

Sammenfattende viser analysen af medlemsudviklingen fra 2004 til 2010 således, at foreningerne i gennemsnit er blevet lidt større, og at andelen af relativt store foreninger er vokset. Dette gælder dog ikke for interesseforeningerne, som i gennemsnit er blevet lidt mindre. Generelt synes foreningerne ikke, at det er et stort problem at rekruttere nye medlemmer. Det modsatte gælder dog for interesseforeningerne, som i højere grad end de øvrige foreninger svarer, at det er et stort problem.

⁸ I 2004 skulle foreningerne svare på, om de havde flere medlemmer, havde omtrent det samme antal eller havde færre medlemmer end fem år tidligere. I 2010 var der flere svarmuligheder, så foreningerne blev bedt om mere præcist at angive, om de havde 'klart flere medlemmer (mere end 25 procent), en del flere medlemmer (10 – 25 procent), omtrent det samme antal (+/- 10 pt.), en del færre medlemmer (10 til 25 procent) eller klart færre medlemmer (mere end 25 procent). Det er sandsynligt, at det er forklaringen på, at foreningerne i 2010 i meget højere grad svarede, at de har omtrent samme medlemstal som fem år tidligere.

5.3. Foreningernes mål, målgrupper og aktiviteter

Det karakteriserer foreninger – som de fleste formaliserede organiseringer – at de beskæftiger sig med en afgrænset interesse, et særlig mål og i mange tilfælde også en bestemt målgruppe. Dette vil i store træk afspejle de interesser, aktiviteter og mål, som præger samfundet på det aktuelle tidspunkt. Ideelt set skulle den enkelte forenings mål og interesser følge medlemmernes interesser, men det er også påvirket af omgivelsernes forventninger – især de omgivelser som foreningen støttes fra (fx stat eller kommune) eller samarbejder med. Er der sket væsentlige ændringer i, hvad foreningerne beskæftiger sig med, og hvem de henvender sig til?

I 2004 og 2010 svarede foreningerne på, hvad foreningen beskæftiger sig med? Foreningerne kunne sætte kryds ved 42 forskellige aktivitetstyper, som var helt identiske i de to undersøgelser. I tabel 5 er svarene samlet i aktivitetskategorier, dvs. at hvis en forening har sat kryds ved mindst én af de fire aktivitetstyper under 'Kultur og fritid', tæller foreningen med i andelen af foreninger, som beskæftiger sig med denne aktivitetskategori.

På de fleste aktivitetskategorier er ikke sket signifikante forskydninger i, hvor stor en andel af foreningerne, der beskæftiger sig med aktiviteter inden for den pågældende kategori. Der er dog sket væsentligste ændringer på nogle områder:

- Flere lokalforeninger beskæftiger sig med 'kultur- og fritidsaktiviteter'.
- Der er sket en tydelig stigning i andelen af idrætsforeninger, øvrige fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger, som beskæftiger sig med 'uddannelse, undervisning og forskning'. Det skyldes givetvis, at flere foreninger udbyder kurser eller deltager i undervisning.
- De samme tre foreningstyper svarede i meget højere grad i 2010 end i 2004, at de beskæftiger sig med 'sundhed og sygdom'. Væksten ses især blandt idrætsforeningerne og velfærdsforeningerne. Det kan måske skyldes, at kommunerne med kommunalreformen har fået ansvaret for forebyggelse, og som et led i arbejdet dermed har søgt at engagere især idrætsforeninger. Men det kan også skyldes, at idræt i samme periode er blevet italesat (mere end tidligere) som forebyggende og sundhedsfremmende.
- Vi finder også en stigning blandt idrætsforeningerne, fritids- og kulturforeningerne og velfærdsforeningerne i andelen, som beskæftiger sig med 'social indsats'. Stigningen er dog ikke så stor som på sundheds- og forebyggelsesområdet.
- Endvidere beskæftiger disse tre foreningstyper sig mere med 'lokalsamfund og bolig' end i 2004. Måske skyldes dette kommunalreformens centralisering, hvilket vi kommer mere ind på senere.
- I alle foreningstyper finder vi stigning i andelen af foreningerne, som beskæftiger sig med 'økonomisk støtte og filantropi'. Det kan måske skyldes den megen omtale af frivilligt arbejde, men måske er der bare flere foreninger, som på en eller anden måde giver økonomisk støtte til personer eller grupper med særlige behov (tabel 5).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 5. Andel af foreningerne, som i 2004 og i 2010 beskæftigede sig med forskellige typer af aktiviteter, opdelt på fem typer af foreninger (procent)

		Idræts- foreninger	Fritids- og kultur-fore- ninger	Velfærds- foreninger	Lokale foreninger	Interesse- foreninger	Alle
Kultur og fritid	2004	96.2	87.0	52.3	28.9	30.6	60.7
	2010	97.9	93.3	57.7	48.9	29.0	69.7
Uddannelse, undervisning eller forskning	2004	4.6	15.6	30.6	4.1	29.9	18.7
	2010	10.7	31.5	40.1	6.8	28.6	25.8
Sundhed sygdom (handicap, forebyggelse, misbrug)	2004	4.3	1.8	24.2	1.7	7.3	8.3
	2010	14.9	4.8	34.9	.8	8.0	14.6
Social indsats(omsorg, velgø- renhed, udsatte grupper, mv.)	2004	5.8	9.7	41.0	5.8	18.8	17.3
	2010	9.0	13.1	49.0	7.5	21.0	21.8
Miljø, natur mv.	2004	3.2	11.4	3.7	8.3	16.8	9.1
	2010	5.5	17.2	5.1	18.8	17.9	11.9
Lokalsamfund og bolig	2004	11.6	16.7	19.3	79.3	26.8	26.7
	2010	21.8	24.2	25.3	77.4	25.0	29.6
Jura, kriminalitetsforebyggelse	2004	3.2	1.8	8.1	3.7	12.7	6.2
	2010	2.4	4.8	8.7	4.5	8.5	5.8
Politiske interesser og mål	2004	.6	2.2	4.4	3.3	40.6	11.5
	2010	1.0	2.5	3.8	9.8	40.6	10.0
Økonomisk støtte og filantropi	2004	5.2	6.4	11.9	9.5	15.6	9.9
	2010	7.6	12.1	22.8	15.0	20.5	15.5
Internationale aktiviteter	2004	5.2	10.8	6.7	.8	22.7	10.4
	2010	6.2	14.3	7.1	3.0	23.2	11.1
Religion (forkyndelse og religiøst baseret aktivitet)	2004	.3	6.6	1.2	.4	6.3	3.4
	2010	.0	5.4	1.9	.8	8.0	3.3
Arbejde og erhverv (branche, fagforeninger, professioner)	2004	.6	3.3	3.2	2.5	29.0	8.7
	2010	.3	6.1	3.8	2.3	28.1	7.7
Andet	2004	3.2	15.4	17.3	10.7	27.2	15.7
	2010	5.9	21.3	11.5	18.0	23.7	15.5

N = 1272 i 2010 og 1889 i 2004. Foreningerne kunne sætte kryds ved 42 forskellige typer af aktiviteter, som er samlet i overordnede kategorier af aktiviteter. Foreninger, der ikke har sat kryds ved pågældende aktivitet, betragtes som ikke-aktiv på det pågældende område, dvs. det inkluderer også foreninger, som har undladt at svare.
P < .001 i både 2004 og 2010 for alle aktivitetstyper.

I begge undersøgelser kunne foreningerne også svare på, hvilke grupper foreningen arbejder for. Tabel 6 viser en tydelig stigning i andelen, som arbejder for de forskellige aldersgrupper: Børn, unge, voksne og ældre. Og det gælder alle foreningstyper. Der synes altså at være en tendens til, at foreningerne i stigende grad retter sig mod alle og ikke en afgrænset aldersgrupper. Der er især sket en stor stigning i andelen, som arbejder for ældre. Andelen, som har aktiviteter for begge køn, er ligeledes vokset markant. Det svarer ni ud af ti foreninger ⁹.

Mens der kan registreres en tydelig vækst i andelen af foreningerne, som arbejder for de forskellige aldersgrupper, gælder det samme ikke vedrørende forskellige udsatte grupper. Den eneste gruppe, som en lidt større andel af foreningerne i 2010 arbejdede for, er 'personer med sygdom eller handicap'. De øvrige udsatte grupper – flygtninge og indvandrere, hjemløse og misbrugere – var der ikke flere foreninger, der arbejdede for i 2010 end i 2004. Det gælder også andelen, som arbejder for personer eller husstande fra et bestemt bolig- eller lokalområde, og andelen af foreningerne, der arbejder for personer med bestemte holdninger eller værdier. I begge undersøgelser udgør de foreninger, der gør det, under fem procent af alle foreninger (tabel 6).

⁹ I 2010 blev spørgsmålet vedr. aktiviteter for mænd / drenge og kvinder / piger formuleret lidt anderledes, end i 2004, hvor der blot blev spurgt, om foreningen arbejdede for mænd, og om foreningen arbejdede for kvinder. I 2010 blev spørgsmålet strammet, så der blev spurgt, om foreningen kun arbejdede for det enkelte køn. Det er forklaringen på den store forskel i svarmønsteret mellem de to undersøgelser. Svarene fra 2010 viser imidlertid, at rene mandeforeninger og rene kvindeforeninger ikke er særligt udbredt i Danmark.

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Table 6. Andel af foreningerne, i 2004 og 2010, som beskæftigede sig med (arbejdede for) forskellige målgrupper, opdelt på fem typer af foreninger (procent)

		Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Børn	2004	61.6	34.7	15.1	28.1	33.1	34.2
	2010	66.4	38.2	19.2	49.6	38.4	41.2
Unge	2004	72.5	42.9	19.0	26.9	43.8	41.3
	2010	73.4	57.3	27.9	51.9	53.1	52.4
Voksne	2004	81.5	70.5	52.6	59.9	73.0	67.9
	2010	89.3	80.9	56.4	79.7	79.5	76.4
Ældre	2004	48.6	38.2	62.2	33.5	43.3	45.8
	2010	60.2	50.6	72.4	63.9	52.2	59.8
Begge køn	2004	88.2	75.8	81.5	60.7	70.5	76.1
	2010	94.8	91.4	94.6	79.7	85.7	90.7
Kvinder / piger (2004) Kun kvinder / piger (2010)	2004	21.7	11.6	13.1	8.3	15.4	14.2
	2010	1.0	2.2	2.9	.0	2.2	1.9
Mænd / drenge (2004) Kun mænd / drenge (2010)	2004	27.5	18.7	8.4	9.9	17.2	16.6
	2010	3.5	3.5	.0	.0	.4	1.7
Personer med sygdom eller handicap	2004	4.0	2.6	24.9	2.9	11.3	9.7
	2010	6.9	3.2	30.8	7.5	11.2	12.7
Flygtninge og indvandrere	2004	2.0	1.1	4.2	2.5	12.5	4.8
	2010	2.4	3.5	3.8	5.3	10.7	4.8
Etniske minoriteter	2004						
	2010	2.4	2.9	2.2	3.0	8.5	3.6
Hjemløse og udsatte grupper	2004	.0	.7	2.0	.8	7.9	2.5
	2010	.7	1.9	3.2	1.5	8.5	3.1
Misbrugere	2004	.3	.4	2.7	.8	6.6	2.4
	2010	.7	1.6	3.2	1.5	6.3	2.6
Anden 'særlig gruppe'	2004	3.2	7.3	13.6	5.8	15.6	9.6
	2010	4.8	9.6	16.7	11.3	18.8	12.0
Personer eller husstande fra et bestemt bolig- eller lokalområde	2004	3.8	7.9	8.4	53.7	5.4	12.5
	2010	6.2	6.1	6.7	48.1	7.6	10.9
Personer med bestemte holdninger eller værdier	2004	.3	.9	.5	.4	16.6	4.3
	2010	.3	.6	.0	.0	19.2	3.6
Andre grupper	2004	1.2	4.6	4.4	3.3	5.9	4.1
	2010	3.8	4.5	3.5	3.8	8.0	4.6

N = 1272 i 2010 og 1889 i 2004. Foreningerne kunne sætte kryds ved alle ovenstående målgrupper. Foreninger, der ikke har sat kryds ved pågældende målgruppe, betragtes som ikke-aktiv i forhold til denne målgruppe, dvs. det inkluderer også foreninger, som har undladt at svare.

P < .001 i både 2004 og 2010 for næsten alle målgrupper

Foreningerne har heller ikke ændret sig væsentligt i vurderingen af foreningens aktiviteter. En lille andel af foreningerne svarer, at det er et stort problem, at 'der er for få aktiviteter i foreningen', og der er ingen ændring i dette fra 2004 til 2010. Mere end halvdelen af foreningerne synes slet ikke, at det er et problem, men hver fjerde svarer dog, at det delvist er et problem. Det gælder i noget højere grad for interesseforeningerne end de øvrige foreningstyper. Der er en svag tendens til, at idrætsforeningerne i 2010 i lidt højere grad end i 2004 synes, at der er for få aktiviteter i foreningen (tabel 7). Det hænger måske sammen med, at idrætsforeningerne ofte kritiseres for ikke at have tilbud til alle og for ikke at rumme nye motionsformer, som har fået en stor udbredelse udenfor den foreningsorganiserede idræt.

Tabel 7. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Der er for få aktiviteter i foreningen' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100
Idrætsforeninger	2004	62,0	23,9	4,0	10,1	326
	2010	54,7	28,5	4,4	12,4	274
Fritids- og kulturforeninger	2004	64,9	20,1	3,4	11,5	407
	2010	63,4	20,0	4,1	12,5	295
Velfærdsforeninger	2004	59,7	20,3	4,9	15,1	345
	2010	60,2	21,2	4,4	14,2	116
Lokalforeninger	2004	54,7	18,7	3,3	23,4	214
	2010	47,4	24,1	5,2	23,3	197
Interesseforeninger	2004	46,8	36,1	7,5	9,7	402
	2010	46,2	38,1	8,1	7,6	197
Total	2004	57,7	24,5	4,8	13,0	1694
	2010	56,1	25,8	5,0	13,1	1156

P < .001 i både 2004 og 2010

Der er også små ændringer i foreningernes holdning til, om aktiviteterne kun er for egne medlemmer, eller om de er åbne for alle interesserede. Idrætsforeningerne og lokalforeningerne svarer dog i lidt mindre grad i 2010 end i 2004, at foreningens aktiviteter kun er for egne medlemmer. Det er samtidig de to foreningstyper, hvor denne holdning er stærkest og betydeligt stærkere end i de tre andre foreningstyper (tabel 8).

Tabel 8. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om, hvem foreningens aktiviteter tager sigte på, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent).

	Ildræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
2004						
De fleste aktiviteter i foreningen er kun for medlemmerne	60,4	42,3	36,3	58,0	36,7	45,3
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	21,7	28,7	19,2	16,4	34,1	25,2
De fleste aktiviteter i foreningen er åben for alle interesserede	18,0	29,0	44,4	25,6	29,2	29,6
N = 100 pct.	323	414	333	207	387	1664
P < .001						
2010						
De fleste aktiviteter i foreningen er kun for medlemmerne	54,5	38,8	37,9	47,5	33,8	42,3
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	31,4	29,9	20,0	22,9	30,8	27,3
De fleste aktiviteter i foreningen er åben for alle interesserede	14,1	31,3	42,1	29,7	35,4	30,3
N = 100 pct.	277	294	280	118	198	1167
P < .001						

Foreningerne kunne sætte kryds på en skala fra 1 til 5, hvor et kryds ved 1 indikerer fuld tilslutning til det første udsagn, og et kryds ved 5 indikerer fuld tilslutning til det andet udsagn. Er der sat kryds ved 2, 3 eller 4 indikerer dette her, at foreningen tilslutter sig et standpunkt mellem de to udsagn.

Sammenfattende viser analysen af foreningernes mål og interesser i henholdsvis 2004 og 2010, at i 2010 beskæftigede en større andel af foreningerne sig med kultur- og fritidsaktiviteter, uddannelse og undervisning, sundhed og sygdom samt social indsats. Endvidere var andelen af foreningerne, som rettede deres aktiviteter mod forskellige aldersgrupper, større i 2010 end i 2004, men væksten er især større i andelen, som har aktiviteter for ældre. Til gengæld er andelen, som har aktiviteter for udsatte grupper, ikke vokset bortset fra en lille stigning i andelen, som har aktiviteter for personer med en sygdom eller et handicap.

5.4. Foreningernes værdier og ideologier

Traditionelt forbindes foreningsliv med, at foreningen bygger på eller arbejder for at fremme bestemte værdier eller ligefrem ideologier, og at netop dette adskiller foreninger fra kommercielle og offentlige organisationer. Tidligere undersøgelser har imidlertid vist, at forholdsvis få foreninger forbinder sig med især de sociale, politiske og religiøse bevægelser, som dansk kultur og samfund i vid udstrækning bygger på (Ibsen 2006). Vi skal her se på, om der er sket ændringer i dette fra 2004 til 2010.

På tværs af foreningskategorier er andelen af foreningerne, som svarer, at de IKKE bygger på særlige værdier eller ideologier vokset, men det gælder især for foreningstyper, hvor en forholdsvis stor andel af foreningerne i 2004 svarede, at de byggede på særlige værdier

og ideologier, dvs. kultur- og fritidsforeninger, velfærdsforeninger og interesseforeninger. Blandt idrætsforeningerne er der ikke sket ændringer, mens andelen, som bygger på særlige værdier blandt de lokale foreninger, er vokset. Det hænger givetvis sammen med, at 'lokalt fællesskab' var en af svarmulighederne i 2010, hvilket ikke var tilfældet i 2004.

Der er ikke signifikante ændringer i andelen af foreningerne, som bygger på religiøse værdier. Det er der til gengæld på de politiske værdier: Socialistiske værdier, liberale / borgerlige værdier og nationale værdier, hvor der for alle tre kan konstateres et fald i andelen af foreningerne, som svarer, at de bygger på en af disse værdier. Det er især blandt fritids- og kulturforeningerne og interesseforeningerne, at der er sket et fald i tilslutningen til politiske værdier. Endelig er andelen af foreningerne, som svarer, at foreningen bygger på 'folkelig oplysning' faldet lidt (tabel 9).

Samlet ser det altså ud til, at foreningslivet undergår en sækularisering i disse år, hvor en voksende andel af foreningerne ikke vedkender sig særlige værdier eller ideologier.

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Table 9. Andel af foreningerne, i 2004 og 2010, som har tilknytning til og / eller bygger på bestemte værdier, holdninger, ideologier og bevægelser af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, opdelt på fem typer af foreninger (procent)

		Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Ingen specielle værdier	2004	56.6	34.9	22.0	58.7	13.4	34.1
	2010	58.8	44.6	35.3	43.6	26.8	42.3
Kristne værdier	2004	2.0	11.2	6.4	1.7	10.7	7.1
	2010	1.0	8.9	5.1	2.3	14.3	6.4
Muslimske værdier	2010	.0	.6	.0	.0	.4	.2
Andre religiøse værdier	2004	.3	.4	.2	.0	.7	.4
	2010	.0	1.3	.0	.0	.0	.3
Socialistiske værdier / arbejderbevægelse	2004	.3	3.5	3.7	2.1	17.5	6.0
	2010	.3	1.0	1.9	.8	12.9	3.1
Liberale / borgerlige værdier	2004	.6	.9	4.0	2.9	21.3	6.5
	2010	.7	1.0	2.2	.8	20.1	4.6
Nationale værdier	2004	2.0	13.2	4.9	2.5	19.3	9.4
	2010	3.5	3.8	2.2	.0	8.9	3.9
Andre politiske ideologier	2010	.3	.6	1.6	.8	6.3	1.8
International solidaritet / samarbejde	2004	.9	5.7	1.7	.8	18.6	6.4
	2010	.7	4.5	2.2	.8	14.7	4.5
Social solidaritet	2004	8.1	12.1	22.5	7.0	23.1	15.5
Humanitære værdier	2004	3.8	8.4	22.2	2.5	21.8	12.9
	2010	1.7	9.6	17.6	3.0	17.0	10.4
Lokalt fællesskab	2010	21.1	27.1	33.3	38.3	28.1	28.6
Menneske- og borgerrettigheder	2010	.7	3.8	6.1	3.0	15.2	5.6
Grønne værdier (miljø, natur)	2004	4.0	15.2	5.4	5.8	21.3	11.3
	2010	1.7	12.1	2.9	12.8	19.6	8.9
Folkelig oplysning	2004	10.1	16.7	31.9	6.2	20.6	18.3
	2010	6.6	16.2	25.0	4.5	20.1	15.6
Andre værdier	2004	12.1	15.8	11.4	3.7	11.8	11.7
	2010	4.5	6.1	4.8	6.0	10.3	5.1

Spørgeskemaet i 2004 indeholdt værdien 'social solidaritet', som ikke indgik i spørgeskemaet i 2010.

Spørgeskemaet i 2010 indeholdt værdierne 'Muslimske værdier', 'Andre politiske værdier' og 'Lokalt fællesskab', som ikke indgik i spørgeskemaet i 2004.

N = 1272 i 2010 og 1889 i 2004. Foreningerne kunne sætte kryds ved alle ovenstående værdier.

P < .001 i både 2004 og 2010 på alle typer af værdier med undtagelse af 'muslimske værdier'

Men hvordan ser foreningerne på deres samfundsmæssige og kulturelle rolle som forening. Ofte beskrives foreningslivet – især når det forbindes med begreberne civilsamfund og social bevægelse – som en modmagt til den politiske magt eller en samfundssfære, hvor nye ideer og alternativer til det bestående fostres. I litteraturen om folkebevægelser eller sociale bevægelser betragtes foreningslivet – eller dele deraf – som en pluralistisk kamp om værdierne og

'det gode samfund'. Ikke som en snæver kamp for egne medlemmers interesser, men som en bestræbelse på at udfordre det bestående og fremme et bedre samfund (Wollebæk og Selle 2002: 53). Spørgsmålet, som her skal belyses, er, i hvilken grad foreningerne opfatter sig som værende i opposition til dominerende holdninger i samfundet eller i overensstemmelse dermed, og er der sket ændringer i dette fra 2004 til 2010?

Sammenligningen viser, at der kun er små ændringer i foreningernes holdning dertil. Andelen, som entydigt tilslutter sig, at 'Foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet', var stort set den samme i 2010, som den var i 2004, mens der er sket et mindre fald i andelen af foreningerne, som entydigt svarer, at 'Foreningen er i overensstemmelse med gængse holdninger i samfundet'. Og det gælder alle foreningskategorier bortset fra interesseforeninger. Foreningerne tilsluttede sig altså i lidt højere grad et midterstandpunkt i 2010, end de gjorde i 2004 (tabel 10).

Tabel 10. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om foreningens samfundsmæssige rolle, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
2004						
Foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet	3.0	3.7	4.6	2.1	5.2	3.9
Tilslutter sig et standpunkt imellem de to holdninger	30.9	30.9	34.3	30.3	54.4	37.1
Foreningen er i overensstemmelse med gængse holdninger i samfundet	66.1	65.4	61.1	67.6	40.4	59.0
P < .01						
2010						
Foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet	4.2	4.8	3.2	2.8	6.9	4.4
Tilslutter sig et standpunkt imellem de to holdninger	36.5	45.1	42.9	40.2	52.4	43.3
Foreningen er i overensstemmelse med gængse holdninger i samfundet	59.3	50.2	53.8	57.0	40.7	52.3
P < .001						

N = 1515 i 2004 og 1079 i 2010

Foreningerne kunne sætte kryds på en skala fra 1 til 5, hvor et kryds ved 1 indikerer fuld tilslutning til det første udsagn, og et kryds ved 5 indikerer fuld tilslutning til det andet udsagn. Er der sat kryds ved 2, 3 eller 4 indikerer dette her, at foreningen tilslutter sig et standpunkt mellem de to udsagn.

Hvis foreningerne ønsker at fremme et andet samfund, kan man antage, at den enkelte forening ser det som en opgave at få større tilslutning til foreningens holdninger og mål og forsøge at overbevise andre om dens værdier. Tabel 11 viser foreningernes tilslutning til, om det er foreningens opgave at overbevise andre om dens ideer. Omkring hver fjerde forening svarer, at den ser det som en meget vigtig opgave at overbevise andre om foreningens ideer, og ikke

overraskende er det især interesseforeningerne (som bl.a. omfatter de politiske foreninger), som tilslutter sig dette standpunkt. Tabellen viser imidlertid, at der ikke er sket signifikante ændringer i foreningernes holdning til dette fra 2004 til 2010. Det er kun lokalforeningerne, som i højere grad svarer, at det er vigtigt for foreningen at overbevise andre om foreningens ideer. Men også her ser vi en svag tendens til i højere grad at indtage et midterstandpunkt i 2010 end i 2004 (tabel 11).

Tabel 11. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om foreningens værdier, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
2004						
Det er ikke vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer	35.2	33.6	31.8	51.3	14.0	31.1
Tilslutter sig et standpunkt imellem de to holdninger	46.0	48.1	43.1	36.5	33.2	41.8
Det er meget vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer	18.7	18.3	25.1	12.2	52.8	27.2
P < .001						
2010						
Det er ikke vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer	29.4	24.1	32.2	29.8	13.6	26.0
Tilslutter sig et standpunkt imellem de to holdninger	54.6	56.5	43.6	49.1	35.9	48.6
Det er meget vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer	16.0	19.4	24.2	21.1	50.5	25.4
P < .001						
N = 1583 i 2004 og 1123 i 2010						

Men selvom mange af foreningerne ikke bygger på særlige værdier og holdninger, og de færreste tillægger det stor betydning at overbevise andre om foreningens ideer og holdninger, så svarer det store flertal af foreningerne alligevel, at 'foreningen bør drives efter foreningens idégrundlag', mens meget få synes, at foreningen skal drives som en forretning. Og dette er der heller ikke sket signifikante ændringer i fra 2004 til 2010 (tabelsamling, tabel 5).

Sammenfattende viser analysen af denne del af undersøgelsen, at i sammenligning med 2004 svarede forholdsvis færre foreninger i 2010, at de bygger på særlige værdier eller ideologier, og at der især er sket et fald i de foreningstyper, som i 2004 var 'værdi-baserede', dvs. fritids- og kulturforeningerne, velfærdsforeningerne og interesseforeningerne. Der er især sket et fald i tilslutningen til de politiske værdier. Der er dog ikke sket væsentlige ændringer i andelen af foreningerne, som betragter sig om værende i opposition til dominerende holdninger i samfundet, men denne andel var allerede i 2004 meget lav. Noget flere foreninger ser det dog som en opgave at overbevise andre om foreningens ideer, men heller ikke på dette svarede foreningerne anderledes i 2004 end i 2010.

5.5. Foreningernes organisering

Analysen af organiseringsformen vedrører dels, hvordan foreningen har organiseret sig internt, dels hvilke foreninger eller organisationer foreningen er tilsluttet.

Hvad angår den første del, har man i en del år talt om, at foreningernes traditionelle formelle struktur udfordres af mindre formelle organiseringsformer, og at den formelle, medlemsbaserede organisationsmodel er en barriere i forhold til visse grupper og udvikling af nye aktiviteter. I spørgeskemaet har der ikke været mulighed for at gå i dybden med dette tema, så belysningen deraf er afgrænset til at handle om, hvorvidt foreningen har et forretningsudvalg, et sekretariat, et eller flere udvalg eller underafdelinger.

Sammenligningen viser, at foreningerne øjensynligt i meget højere grad havde et forretningsudvalg i 2010, end de havde i 2004, men den store forskel skyldes givetvis primært, at der i 2010 ikke blev spurgt, om foreningen har en bestyrelse (fordi alle foreninger har det). Det har givetvis fået mange foreninger til i stedet at svare, at de har et forretningsudvalg. Mere pålidelig er nok stigningen i andelen af foreningerne, som har en eller flere underafdelinger. Her er der sket en stigning fra 11 procent i 2004 til 18 procent i 2010 (tabel 12). Det tyder altså på en tendens til decentralisering og opdeling i mindre grupper og enheder i foreningen.

Den anden del af foreningens organisering handler om, hvilke organisationer foreningen er medlem af eller på anden måde tilsluttet. De norske undersøgelser af foreningslivet har påvist, at andelen af foreningerne, som er medlem af en landsorganisation, har været faldende gennem de seneste årtier (Wollebæk og Selle 2002). Per Selle, som har forsket i foreninger og civilsamfund i mange år, mener, at dette har væsentlig betydning for den demokratiske og integrerende rolle, som de frivillige organisationer har i samfundet (Selle 2013). Han mener, at den medlemsbaserede og demokratiske organiseringsform har haft stor betydning for opbygningen af det velfærdssamfund, som karakteriserer de skandinaviske lande, ved at skabe forbindelser og sammenhænge mellem lokalsamfundet, det regionale samfund og samfundets centrum. Dette organisationssamfund har givet gode muligheder for at rekruttere og inkludere på tværs af klasse-, status- og geografiske forskelle. Selle finder imidlertid, at denne rolle udfordres af det, han finder i Norge – et mere todelt organisationssamfund med en mere uformel lokal organisering og en mere professionaliseret og centraliseret organisering på centralt hold. En af grundene til denne forandring er, at organisationssamfundet hverken er præget af en optimistisk tro på, at vi kan ændre samfundet, eller en erkendelse af, at det tager tid. Begge dele er – mener Selle – en forudsætning for, at almindelige mennesker skal kunne få demokratisk indflydelse og betydning.

I denne analyse skal vi nøjes med at se på, om der i Danmark er den samme tendens til, at færre foreninger er tilsluttet en sammenslutning af foreninger på lokalt plan eller en organisation på regionalt eller centralt plan. Tabel 12 viser, at i sammenligning med 2004 var foreningerne i 2010

- i lidt mindre grad tilsluttet en overordnet forening (fx en flerstrengt idrætsforening) i samme kommune, og det gælder især for idrætsforeninger, fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger. Forskellen er dog så lille, at den ikke er statistisk signifikant.
- i større grad tilsluttet en sammenslutning (paraplyorganisation ol.) af foreninger i kommunen. Dette finder vi i alle typer af foreninger, hvilket givetvis hænger sammen med,

at foreningssammenslutninger på kommunalt plan er mere udbredte i 2010, end det var tilfældet i 2004.

- i lidt højere grad medlem af en landsdelsorganisation (for Fyn med tilhørende øer eller større landsdel). Denne stigning gør sig dog ikke gældende blandt interesseforeningerne, hvor andelen er stort set uændret.
- og i lidt højere grad medlem af en landsdækkende organisation. Det modsatte gør sig dog gældende for kultur- og fritidsorganisationerne (tabel 12).

Tabel 12. Hvordan er foreningerne organiseret i 2004 og 2010, opdelt på fem foreningstyper (procent)

Foreningen har		Idræts-foreninger	Fritids- og kultur-foreninger	Velfærds-foreninger	Lokale foreninger	Interesse-foreninger	Alle foreninger
Et forretningsudvalg 1)	2004	12,4	4,8	5,8	3,6	15,2	8,7
	2010	38,9	34,6	23,0	40,9	33,2	33,2
Et sekretariat (med lønnede medarbejdere) 2)	2004	6,8	4,1	7,4	4,5	14,7	7,9
	2010	5,1	4,8	8,9	8,7	13,2	7,7
Et eller flere udvalg eller arbejdsgrupper	2004	49,1	37,8	22,2	25,9	41,4	36,0
	2010	48,4	36,0	20,9	33,9	42,9	36,3
Underafdelinger med stor selvstændighed	2004	14,7	8,5	11,4	6,3	10,5	10,5
	2010	25,5	12,3	16,7	7,0	24,4	18,0
Foreningen er medlem af eller tilsluttet							
En overordnet forening i samme kommune	2004	26,2	17,0	20,4	5,8	25,7	20,1
	2010	18,9	12,0	13,5	16,5	26,3	16,9
En sammenslutning af foreninger i kommunen	2004	22,4	10,8	5,3	6,7	5,8	10,1
	2010	30,5	15,8	14,5	19,1	10,2	18,3
En landsdelsforening (for foreninger på Fyn mv.)	2004	29,1	10,1	10,8	4,0	24,8	16,6
	2010	37,1	18,5	13,8	10,4	23,4	21,8
En landsdækkende organisation / paraplyorganisation	2004	64,4	61,0	54,5	20,1	69,9	57,3
	2010	71,6	55,1	61,3	27,0	68,8	60,1
Foreningen er selv en paraplyorganisation	2004	7,1	2,3	3,4	3,6	9,3	5,3
	2010	12,0	8,6	9,6	11,3	13,7	10,8

Foreninger der har undladt at besvare de enkelte spørgsmål / udsagn er medregnet som 'Nej', såfremt de har besvaret mindst et af spørgsmålene / udsagnene.

N (2004) = 1809

N (2010) = 1169

I både 2004 og 2010 er $P < .001$ på alle variable bortset fra 'Sekretariat med lønnede medarbejdere' i 2010 ($P < .01$) og

'Foreningen er selv en paraplyorganisation i 2010 ($P < .4$).

1) Den store forskel skyldes sandsynligvis, at der i 2004 også blev spurgt, om foreningen har en bestyrelse. Da der ikke blev spurgt om dette i 2010, har mange foreninger givetvis sat kryds ved forretningsudvalg.

2) I 2004 blev der spurgt, om foreningen har et sekretariat (dvs. uden tilføjelsen 'med lønnede medarbejdere').

Sammenfattende kan undersøgelsen altså ikke påvise store ændringer i den interne organisering af foreningerne og i deres tilslutning til sammenslutninger af foreninger. Der er måske en tendens til en lidt større decentralisering af foreningerne, fordi foreningerne i højere grad benytter udvalg og underafdelinger. Ligeledes er der en svag tendens til, at flere foreninger er medlem af en kommunal sammenslutning af foreninger, og der er også flere, som er medlem af en landsorganisation. Undersøgelsen kan altså ikke bekræfte den udvikling, som norske undersøgelser har påvist, men dette er også noget som er påvist over en meget længere år-række i Norge, end denne undersøgelse i Danmark dækker. Senere i analysen – afsnit 5.10. – skal vi se på, i hvilket omfang foreningerne benytter landsorganisationer til at få politisk indflydelse.

5.6. Foreningernes interne demokrati

Det mest konstituerende organisatoriske karakteristika ved foreningerne er deres demokratiske organisering og ledelse, og det er den del, som i særlig grad legitimerer organisationsformen og især den offentlige støtte. Men det er også denne del af foreningslivet, som ofte kritiseres for ikke leve op til idealerne. Primært – hævdes det – fordi medlemmerne ikke engagerer sig i foreningsdemokratiet og ikke møder op til de møder, hvor ledelsen vælges og beslutninger vedr. foreningens virke diskuteres.

Den mest udbredte form for medlemsdemokrati eller medlemsindflydelse er generalforsamlingen, som næsten alle foreninger svarer, at de har. Her er der ikke ændringer siden 2004. Øjensynligt var der lidt flere foreninger i 2010 end i 2004, som afholdt medlemsmøder, hvor væsentlige spørgsmål og beslutninger diskuteres. Godt halvdelen af foreningerne svarer, at de har sådanne møder. Stigningen i anvendelsen af medlemsmøder finder vi især blandt idrætsforeningerne, fritids- og kulturforeningerne og velfærdsforeningerne.

Udviklingen er noget mere forskellig mellem de forskellige foreningstyper på andelen af foreningerne, som tager væsentlige spørgsmål op til diskussion på aktivitetshold eller arbejdsgrupper. Lidt færre idrætsforeninger, fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger benyttede sig af denne måde at inddrage medlemmerne på i 2010 end i 2004. Endelig er der en svag tendens til, at foreningerne i 2010 i højere grad end i 2004 afholdt møder for deltagere, som ikke er medlem af foreningen. Det er dog stadig kun hver tiende forening, der afholder denne form for møder. Stigningen finder vi især blandt idrætsforeningerne, fritids- og kulturforeningerne, lokalforeningerne og interesseforeningerne. Der er kun små ændringer i andelen af foreningerne, som afholder møder for børnemedlemmerne, hvor de kan blive hørt, og på andelen af foreningerne, hvor unge under 18 år kan vælges til bestyrelse eller udvalg (tabel 13). Generelt er forskellene mellem 2004 og 2010 på dette område så små, at de i statistisk forstand er usikre.

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 13. Hvordan har foreningens medlemmer eller brugere haft mulighed for at få indflydelse i foreningen inden for de seneste 12 måneder i 2004 og 2010, opdelt på fem foreningstyper (procent) ^{1,2}

		Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle foreninger	N =
Medlemmerne kan få indflydelse på foreningen ved at møde op på generalforsamlingen	2004	99,1	94,7	91,2	98,3	95,6	95,5	1823
	2010	98,6	91,9	90,2	96,0	95,7	94,1	1210
Foreningen afholder medlemsmøder, hvor væsentlige spørgsmål og beslutninger diskuteres	2004	41,0	45,6	36,8	39,4	74,4	49,5	1573
	2010	48,8	55,6	47,1	45,5	71,4	53,9	1016
De forskellige aktivitetshold / arbejdsgrupper i foreningen inddrages i de beslutninger og opgaver, som vedrører dem	2004	66,6	56,5	44,1	37,8	56,3	53,5	1509
	2010	61,4	52,6	40,8	35,1	56,7	51,3	985
Der afholdes møder for deltagere eller brugere, der ikke er medlem, hvor synspunkter og ønsker kan fremføres	2004	3,2	5,3	20,1	5,5	23,4	12,3	1441
	2010	7,9	9,3	21,5	15,1	29,1	15,8	938
Der afholdes møder, hvor børnemedlemmer kan fremføre deres ønsker og synspunkter på forhold i foreningen	2004	19,5	14,0	4,8	4,5	5,6	10,1	1436
	2010	21,0	9,7	5,3	3,4	3,9	10,1	924
Børn / unge under 15 år / 18 år har stemmeret på generalforsamlingen ³	2004	17,0	14,6	3,9	1,6	5,4	9,2	1511
	2010	43,8	29,4	12,1	11,5	33,7	28,5	974
Unge under 18 år kan vælges til bestyrelse og udvalg	2004	48,4	36,9	13,3	13,9	28,5	29,7	1530
	2010	43,2	35,2	10,2	13,7	38,7	30,6	977

P < .001 i både 2004 og 2010

1) Andel af de foreninger, som enten har svaret JA, NEJ eller IKKE RELEVANT.

2) I 2004 var den sidste del af spørgsmålet ikke med (... inden for de seneste 12 måneder)

3) I 2004 blev der spurgt, om børn under 15 år har stemmeret. I 2010 blev der spurgt, om unge under 18 år har stemmeret.

Der er heller ikke væsentlige forskelle mellem 2004 og 2010 på andelen af medlemmerne, som deltager i foreningens generalforsamling. Størst deltagelse finder vi i fritids- og kulturforeningerne, hvor mere end hver tredje forening svarer, at mere end halvdelen af medlemmerne deltager i generalforsamlingen. Forholdsvis færrest deltager i interesseforeningerne (tabelsamling, tabel 6).

Heller ikke i forhold til foreningernes skøn over fremmødet til medlemsmøder er der sket de store ændringer. Dog er der sket en tydelig stigning i andelen af foreningerne, som afholder sådanne møder (tabelsamling, tabel 7). Dette gælder også for andelen af medlemmerne, som deltager i sociale arrangementer. Kun hos lokalforeningerne er andelen af medlemmerne, som deltager i sådanne arrangementer, mindre i 2010 end i 2004 (tabelsamling, tabel 8).

Analysen viser altså, at der ud fra foreningernes skøn over fremmødet til generalforsamling og medlemsmøder ikke er større ændringer i medlemmernes deltagelse i disse formelle demokratiske fora i foreningerne. I overensstemmelse dermed er der heller ikke større forskelle fra 2004 til 2010 på andelen af foreningerne, som synes, at det er et stort problem, at for få medlemmer møder op til generalforsamlingen. Dog ser vi en stigning i andelen af idrætsforeningerne, som svarer, at det er et stort problem (tabel 14).

Men selvom fremmødet til generalforsamlingen er lille i mange foreninger, og en forholdsvis stor del synes, at det er et stort problem, så er tilslutningen til demokratiet som det styrende princip for foreningen stor. 42 procent af alle foreningerne tilslutter sig entydigt udsagnet, at 'Demokratiske procedurer bør følges, selv om det kan gøre organisationsarbejdet mindre effektivt', og kun 9 procent tilslutter sig entydigt det modsatte synspunkt, at 'Demokratiske procedurer bør vige, såfremt de gør organisationsarbejdet mindre effektivt'. Det er dog værd at bemærke, at næsten halvdelen af foreningerne tilslutter sig et standpunkt der imellem. Det er især lokalforeningerne og interesseforeningerne, som entydigt tilslutter sig det demokratiske princip, mens forholdsvis mange af idrætsforeningerne og velfærdsforeningerne er lidt mere i tvivl (tabel 15). Dette spørgsmål er kun stillet i 2010, hvorfor det ikke kan undersøges, hvorvidt der er sket ændringer over tid.

Tabel 14. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'For få medlemmer møder op til generalforsamlingen' i 2004 og 2010, opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100
Idrætsforeninger	2004	35,5	38,0	24,4	2,1	332
	2010	34,5	29,1	32,7	3,6	278
Fritids- og kulturforeninger	2004	45,1	34,4	13,7	6,8	410
	2010	49,8	31,4	14,4	4,3	299
Velfærds-foreninger	2004	36,1	36,4	18,5	9,1	341
	2010	38,5	28,9	21,6	11,0	273
Lokalforeninger	2004	30,9	39,5	24,7	4,9	223
	2010	30,8	44,2	20,0	5,0	120
Interesseforeninger	2004	25,9	47,9	22,5	3,6	413
	2010	21,1	46,2	27,1	5,5	199
Total	2004	35,0	39,4	20,2	5,4	1719
	2010	36,7	34,1	23,2	6,0	1169

P < .001 i både 2004 og 2010

Tabel 15. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om demokratiets betydning i foreningen, opdelt på fem foreningstyper (2010) (procent)

	Idrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Demokratiske procedurer bør følges, selv om det kan gøre organisationsarbejdet mindre effektivt	36,5	41,9	37,3	52,7	54,7	42,8
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	56,0	49,3	49,0	41,1	37,4	47,9
Demokratiske procedurer bør vige, såfremt de gør organisationsarbejdet mindre effektivt	7,5	8,8	13,7	6,3	7,9	9,2
N = 100 pct.	266	272	255	112	190	1095

P < .001

Sammenfattende viser denne del af analysen altså, at det helt overvejende er det samme billede af det interne demokrati – både hvad angår medlemmernes demokratiske kanaler og deres deltagelse i disse – som undersøgelsen har kunnet afdække i 2004 og i 2010. Men selvom medlemmernes involvering i mange foreninger kunne være større, og de demokratiske procedurer nogle gange kan være langsommelige, så er det under hver tiende forening, som entydigt tilslutter sig det standpunkt, at demokratiske procedurer bør vige, såfremt de gør organisationsarbejdet mindre effektivt.

5.7. Frivilligt arbejde

Frivilligt arbejde er som bekendt foreningernes vigtigste ressourcer og måske det kendetegn, sammen med den demokratiske ledelse, som i særlig grad adskiller denne organisationsform fra offentlige og kommercielle organisationer. Tidligere studier har vist, at rekruttering og fastholdelse af frivillige opfattes som et af foreningernes største problemer, men de samme undersøgelser har ikke kunnet påvise, at det er blevet vanskeligere for foreningerne de seneste to årtier. Nogle foreninger er imidlertid udfordret af samfundsmæssige ændringer, som kan have påvirket benyttelsen af og holdningen til frivilligt arbejde. For det første – som vi skal se senere – samarbejder mange foreninger i dag i højere grad med kommunale institutioner og indgår samarbejdsaftaler om at stå for aktiviteter i samarbejde med kommunen. For det andet oplever nogle foreninger en større konkurrence fra kommercielle aktører – især blandt idrætsforeningerne – hvor man benytter lønnet arbejdskraft. For det tredje er der måske også en tendens til, at såvel borgere som samarbejdspartnere (især kommunale institutioner) i højere grad forventer, at aktiviteter bygger på viden, som er erhvervet på formelle uddannelser (Lorentzen 2001). Alt sammen forhold som kan tænkes at have påvirket, hvor meget foreningerne benytter frivillige. I det følgende belyses det, om foreningerne i 2010 benyttede frivillig arbejdskraft i lige så høj, som de gjorde i 2004, og om holdningen til benyttelsen af frivillige har ændret sig i denne periode.

Tabel 16 viser, at der ikke er signifikante ændringer i andelen af foreningerne, som benytter lønnede medarbejdere. Omkring hver femte forening gjorde det i både 2004 og 2010. Mellem foreningstyperne er der et svagt – men ikke signifikant – fald i andelen af velfærdsforeningerne, som benytter lønnede medarbejdere. Analysen viser imidlertid, at der er en svag tendens til, at foreningerne i 2010 benyttede lidt flere lønnede medarbejdere, end foreningerne gjorde i 2004. Da andelen af foreningerne, der benytter lønnet arbejdskraft, ikke er vokset, kan denne svage vækst kun tilskrives, at foreninger med lønnede medarbejdere benyttede flere i 2010, end tilsvarende foreninger gjorde i 2004 (tabelsamling, tabel 9).

Dette billede af en næsten uændret situation vedr. lønnede medarbejders rolle i foreningerne bekræftes af det forhold, at kun hver tyvende forening har fået flere lønnede medarbejdere de seneste fem år, men næsten tilsvarende andel svarer, at de har fået færre. Langt de fleste svarer imidlertid, at det er irrelevant for dem (fordi de ikke har haft lønnede medarbejdere), eller at antallet var det samme fem år tidligere (tabelsamling, tabel 10).

En sammenligning af lønudgifternes andel af de samlede udgifter i foreningerne bekræfter, at der ikke er sket en øget 'professionalisering' (her forstået som benyttelsen af lønnede medarbejdere) i foreningerne. I både 2004 og 2010 udgjorde udgifterne til løn ca. otte procent

af foreningernes udgifter. Der synes dog at være en svag tendens til, at en lidt større andel af idrætsforeningerne og fritids- og kulturforeningerne og en lavere andel af velfærdsforeningerne bruger mere end en tredjedel af de samlede udgifter til løn (tabelsamling, tabel 11).

Tabel 16. Andel af foreningerne, som det seneste år, før spørgeskemaet blev besvaret, havde haft lønnede medarbejdere, opdelt på fem foreningstyper (procent)

	Idrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle	N = 100 pct.
2004	20,3	16,6	26,4	20,9	19,2	20,5	1810
2010	20,2	17,1	21,1	22,0	17,0	19,2	1211

N = 1810 i 2004 og 1211 i 2010
P < .05 i 2004 og .6 i 2010

Der er heller ikke væsentlige og signifikante ændringer fra 2004 til 2010 på antallet af frivillige, som foreningerne i gennemsnit benytter. Hverken på tværs af alle foreninger eller inden for de enkelte foreningstyper - bortset fra en svag tendens til lidt færre frivillige i idrætsforeningerne og lidt flere i lokalforeningerne (tabel 17).

Tabel 17. Antal frivillige i bestyrelsen, til andre opgaver og i alt i foreninger i 2004 og 2010, opdelt på fem foreningstyper (procent)

		Antal frivillige i bestyrelsen	Antal frivillige til andre opgaver	Antal frivillige i alt	N =
Idrætsforeninger	2004	6,2	19,6	25,8	334
	2010	6,8	17,0	23,8	274
Fritids- og kulturforeninger	2004	6,0	7,9	13,9	421
	2010	5,8	9,2	15,0	292
Velfærdsforeninger	2004	6,4	8,3	14,8	362
	2010	6,1	10,8	16,9	267
Lokale foreninger	2004	5,5	4,5	10,0	224
	2010	5,5	7,8	13,3	119
Interesseforeninger	2004	6,7	11,4	18,1	396
	2010	6,6	13,5	20,1	195
Alle	2004	6,2	10,6	16,8	1737
	2010	6,2	12,0	18,2	1147

P < .001 i både 2004 og 2010

Trods dette svarede en større andel af foreningerne i 2010, at de har fået flere frivillige de seneste fem år, end andelen af foreningerne der svarede, at de har fået færre. Halvdelen af foreningerne svarer dog, i overensstemmelse med ovenstående tabel, at antallet er uændret. Dette gælder for alle fem foreningstyper (tabel 18).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 18. Har foreningen fået flere eller færre frivillige inden for de seneste fem år, opdelt på fem foreningstyper? (procent)

	Ildrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Færre	10,5	9,6	6,1	5,0	9,6	8,5
Uændret antal	52,5	57,0	51,6	58,8	50,3	53,7
Flere	30,1	16,5	20,6	12,6	16,2	20,3
Ved ikke/ikke relevant	6,9	16,8	21,7	23,5	23,9	17,5
N = 100 pct.	276	291	277	119	197	1160

P < .001

Hvor svært synes foreningerne, det er at få frivillige? I både 2004 og 2010 er det et af de områder af foreningernes virke, som flest foreninger synes er et stort problem. Men andelen, som synes, at det er et stort problem at få frivillige til bestyrelsen, er stort set den samme de to år. Henholdsvis 20 og 23 procent af alle foreningerne svarer dette. Det er især lokalforeninger og interesseforeninger, som i 2010 i lidt højere grad end i 2004 vurderede, at det er et stort problem (tabel 19). Hvad angår frivilligt arbejde til andre opgaver er forskellene mellem 2004 og 2010 endnu mindre, men tendensen den samme (tabelsamling, tabel 12).

Tabel 19. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Det er svært at få frivillige til bestyrelsen' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100 pct.
Ildrætsforeninger	2004	32,0	41,0	25,7	1,2	334
	2010	26,2	41,9	29,7	2,2	279
Fritids- og kulturforeninger	2004	40,2	39,3	17,3	3,1	415
	2010	37,8	41,1	17,7	3,3	299
Velfærdsforeninger	2004	38,2	33,0	22,4	6,3	348
	2010	33,9	37,9	21,7	6,5	277
Lokalforeninger	2004	38,3	39,6	19,8	2,3	222
	2010	32,2	39,7	28,1	0,0	121
Interesseforeninger	2004	37,6	41,3	16,5	4,7	407
	2010	33,3	39,8	21,9	5,0	201
Alle foreninger	2004	37,4	38,9	20,1	3,7	1726
	2010	32,8	40,2	23,3	3,7	1177

P < .001 i både 2004 og 2010

Til sidst i dette afsnit skal vi se på foreningernes vurdering af, hvor vigtigt det frivillige arbejde er for foreningen. Tabel 20 viser foreningernes svar på spørgsmålet, hvor betydningsfuldt det frivillige arbejde er – ud over det som bestyrelsen udfører – for foreningen. På tværs

af alle foreninger svarer 43 procent, at det har meget stor betydning, og yderligere 25 procent svarer, at det har stor betydning. Men der er interessante forskelle på dette mellem foreningstyperne. Størst betydning tillægges det i idrætsforeningerne, hvor 61 procent svarer, at det har meget stor betydning. Mindst betydning har det for interesseforeningerne og lokalforeningerne, hvor halvt så stor en andel svarer, at det har meget stor betydning. Noget af forskellen kan skyldes, at en del af disse foreninger kun har bestyrelses-frivillige, fordi foreningen ikke omfatter aktiviteter udover det, som bestyrelsen udfører. Spørgsmålet var ikke med i 2004, og derfor kan der ikke beskrives en udvikling over tid.

Tabel 20. Foreningernes fordeling på spørgsmålet: Hvor betydningsfuldt er det frivillige arbejde – ud over det som bestyrelsen udfører – for foreningen, opdelt på fem foreningstyper (2010) (procent)

	Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Det har ingen betydning	3,6	6,4	6,0	12,3	6,7	6,3
Det har lille betydning	5,4	9,0	6,0	9,8	9,1	7,6
Det har nogen betydning	6,8	14,0	11,4	12,3	17,8	12,2
Det har stor betydning	21,1	23,7	29,5	26,2	26,4	25,2
Det har meget stor betydning	61,3	40,1	39,5	32,0	32,7	42,8
Ved ikke/ikke relevant	1,8	6,7	7,5	7,4	7,2	5,9
N = 100 pct.	279	299	281	122	208	1189

P < .001

Tabel 21 viser, at der ikke er sket signifikante ændringer i foreningernes holdning til det frivillige princip. I både 2004 og 2010 var det kun hver tyvende forening, som entydigt tilsluttede sig standpunktet, at 'Arbejdet i foreningen bør i højere grad lønnes', mens godt halvdelen af foreningerne entydigt tilsluttede sig det modsatte synspunkt, at 'Arbejde' i foreningen bør være helt ulønnet'. Blandt velfærdsforeningerne ser vi dog en tendens til i højere grad i 2010 at tilslutte sig det sidste standpunkt, end foreninger i samme foreningstype gjorde i 2004. Idrætsforeningerne skiller sig lidt ud fra dette svarmønster ved, at en noget større andel af disse foreninger end foreningerne under de andre foreningstyper tilslutter sig et standpunkt imellem de to yder-standpunkter.

Tabel 21. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om, hvilken betydning frivilligt arbejde tillægges i foreningen, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent)

	Ildrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle foreninger
2004						
Arbejdet i foreningen bør i højere grad lønnes	4,6	3,2	5,2	7,3	5,3	4,9
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	50,8	31,4	37,2	36,6	40,5	39,2
Arbejdet i foreningen bør være helt ulønnet	44,6	65,4	57,5	56,1	54,2	56,0
N = 100 pct.	325	407	325	205	380	1642
P < .001						
2010						
Arbejdet i foreningen bør i højere grad lønnes	4,5	7,0	4,0	4,3	5,9	5,2
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	49,4	28,7	28,6	35,3	35,6	35,4
Arbejdet i foreningen bør være helt ulønnet	46,1	64,3	67,4	60,3	58,5	59,4
N = 100 pct.	269	286	273	116	188	1132
P < .001						
Foreningerne kunne sætte kryds på en skala fra 1 til 5, hvor et kryds ved 1 indikerer fuld tilslutning til det første udsagn, og et kryds ved 5 indikerer fuld tilslutning til det andet udsagn. Er der sat kryds ved 2, 3 eller 4, indikerer dette her, at foreningen tilslutter sig et standpunkt mellem de to udsagn.						

Analysen af foreningernes frivillige dimension viser altså, at såvel andelen af foreningerne, som benytter frivillige, det antal frivillige de benytter, som holdningen til denne side af foreningslivet ikke har ændret sig væsentligt i perioden fra 2004 til 2010. Andelen af foreningerne, der benytter lønnet arbejdskraft, er heller ikke ændret, men noget tyder på, at de foreninger, der har lønnede medarbejdere, benyttede lidt flere, end de tilsvarende foreninger gjorde i 2004. Der er heller ikke væsentlige forskelle mellem 2004 og 2010 på andelen af foreningerne, som synes, at er et stort problem at skaffe frivillige, men dog med en lille stigning i andelen, som synes dette.

5.8. Økonomi

Fra 2004 til 2010 indtraf store samfundsmæssige ændringer i Danmark, som kan tænkes at have ændret vilkårene for foreningerne. Dels ændringerne i den kommunale struktur og de kommunale opgaver. Dels en dramatisk ændring i samfundsøkonomien fra en buldrende og optimistisk økonomi til økonomisk krise, større arbejdsløshed og økonomisk tilbageholdenhed i såvel familierne som virksomhederne. Spørgsmålet er, om dette har påvirket foreningernes økonomi.

Tabel 22 viser, at foreningerne i gennemsnit havde en større omsætning - her målt ved de samlede gennemsnitlige indtægter i foreningerne - i 2010 end i 2004. Det er dog et usikkert mål, fordi enkelte foreningers meget høje indtægter påvirker de gennemsnitlige indtægter.

Det synes især at være forklaringen på, at den gennemsnitlige årlige indtægt i fritids- og kulturforeningerne og lokalforeningerne er meget højere i 2010 end i 2004, mens de er meget lavere i interesseforeningerne. Derfor er medianværdien måske et bedre mål for udviklingen i foreningernes indtægter, og den viser en vækst fra godt 42.000 kr. i 2004 til 50.000 kr. i 2010. Kun i fritids- og kulturforeningerne er medianværdien i 2010 lavere, end den var i 2004.

Tabel 22. Foreningernes indtægter i 2004 og 2010 fordelt på fem foreningstyper (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kultur-foreninger	Velfærds-foreninger	Lokale foreninger	Interesse-foreninger	Alle
2004						
Gennemsnit	248370	112839	207943	240691	1010730	372842
Median	80145	36513	39965	34468	32200	42350
0-10000 kr.	9,1	17,9	18,4	26,9	28,3	19,7
10001-30000 kr.	12,8	27,3	22,3	21,4	21,2	21,3
30001-90000 kr.	31,1	31,8	31,4	15,4	18,5	26,4
90001-250000 kr.	21,3	15,8	15,5	20,4	12,0	16,6
Mere end 250000 kr.	25,7	7,2	12,4	15,9	20,0	15,9
N = 100 pct.	296	374	283	201	325	1479
P < .001						
2010						
Gennemsnit	327815	329450	210497	729012	555017	385937
Median	94000	32114	48542	51475	40000	50000
0-10000 kr.	10,8	23,9	18,0	19,5	24,6	19,2
10001-30000 kr.	16,5	24,7	20,3	23,0	18,0	20,5
30001-90000 kr.	21,2	20,5	25,7	15,9	24,6	22,0
90001-250000 kr.	24,2	18,1	18,5	15,9	14,4	18,8
Mere end 250000 kr.	27,3	12,7	17,6	25,7	18,6	19,7
N = 100 pct.	231	259	222	113	167	992
P < .001						

Denne relativt stabile økonomi med en svag vækst i de samlede indtægter bekræftes af foreningernes vurdering af, hvor svært det er for dem at skaffe de nødvendige indtægter. Kun omkring hver tiende forening svarer, at det er et stort problem, og det er uændret fra 2004 til 2010. Der er meget små forskelle mellem foreningstyperne på denne vurdering. Dog er andelen af velfærdsforeningerne, som svarer, at det ikke er et problem, lidt lavere blandt foreningerne i denne foreningstype end i de andre foreningstyper (tabel 23).

Der er heller ikke forskel mellem 2004 og 2010 på foreningernes holdning til udsagnet, at den offentlige støtte til foreningerne er for lille. I både 2004 og 2010 svarede 15 procent af alle foreningerne, at det var et stort problem. Det er især idrætsforeningerne og dernæst velfærdsforeningerne, som synes, at det er et stort problem, mens meget få lokalforeninger og interesseforeninger synes, at det er et stort problem, fordi langt de fleste ganske enkelt ikke modtager offentlig støtte (tabel 24).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Foreningernes vurdering af, hvor svært det er at skaffe penge fra fonde, virksomhed mv. er heller ikke ændret siden 2004 (tabelsamling, tabel 13), og det samme gælder for foreningernes vurdering af, hvor svært det er at få adgang til offentlige lokaler (tabelsamling, tabel 14).

Tabel 23. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Foreningen har svært ved at skaffe de nødvendige indtægter til aktiviteterne' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100 pct.
Idrætsforeninger	2004	50,8	35,6	11,8	1,8	331
	2010	48,0	35,6	12,4	4,0	275
Fritids- og kulturforeninger	2004	49,9	35,7	9,0	5,4	409
	2010	53,4	32,6	8,4	5,7	298
Velfærdsforeninger	2004	41,2	33,4	15,6	9,8	347
	2010	42,4	35,9	12,7	9,1	276
Lokalforeninger	2004	64,2	19,7	5,0	11,0	218
	2010	57,3	26,5	8,5	7,7	117
Interesseforeninger	2004	50,5	33,6	10,8	5,1	408
	2010	47,8	32,8	14,9	4,5	201
Total	2004	50,3	32,7	10,8	6,2	1713
	2010	48,9	33,5	11,5	6,1	1167

P < .001 i både 2004 og 2010

Tabel 24. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Den offentlige støtte til foreningen er for lille' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100 pct.
Idrætsforeninger	2004	33,2	31,7	18,2	16,9	325
	2010	33,7	30,8	20,3	15,2	276
Fritids- og kulturforeninger	2004	27,5	26,8	13,9	31,8	403
	2010	25,3	22,8	14,5	37,4	289
Velfærdsforeninger	2004	25,3	27,9	26,2	20,6	344
	2010	27,7	32,1	18,6	21,5	274
Lokalforeninger	2004	19,2	10,3	8,9	61,7	214
	2010	12,2	13,9	9,6	64,3	115
Interesseforeninger	2004	29,1	16,0	8,5	46,4	399
	2010	23,1	19,0	9,7	48,2	195
Total	2004	27,5	23,3	15,3	33,9	1685
	2010	26,2	25,4	15,6	32,8	1149

P < .001 i både 2004 og 2010

Analysen ovenfor viser, at økonomisk krise og pressede kommunale budgetter ikke har påvirket foreningerne nævneværdigt. De samlede indtægter er i gennemsnit øget, og foreningernes vurdering af, hvor svært det er at skaffe de nødvendige indtægter til foreningens aktiviteter var den samme i 2010 som i 2004.

5.9. Foreningerne og lokalsamfundet

Ofte betegnes foreningerne – for at adskille dem fra frivillige landsorganisationer – som lokalforeninger. Dermed antydes, at foreningernes basis er et lokalsamfund med en større eller mindre geografisk afgrænsning. I mange foreninger indgår navnet på en by, en bydel eller et lokalområde da også i foreningens navn. Foreningerne er altid blevet tillagt en særlig betydning for lokalsamfundet. Når andre samlende institutioner og organisationer – bl.a. skolen og dagligvareforretningen – lukkede, stod foreningerne tilbage som lokalsamfundets samlende og integrerende institution. Det har også været fremme i debatten om kommunalreformen, at foreningerne ville få en ny og stærkere rolle, når der blev længere til rådhuset, og den lokale skole blev nedlagt. Vi skal i dette afsnit set på, hvor mange af foreningerne, der i særlig grad retter sig mod et lokalt geografisk område. Dernæst skal vi belyse, hvilken betydning lokalsamfundet tillægges for foreningens virke.

Foreningernes besvarelse af helt identiske spørgsmål i 2004 og 2010 om, hvilket geografisk område foreningens aktiviteter primært foregår i, viser, at andelen af foreningerne, som primært orienterer sig mod et lokalområde (=landsby, mindre by eller sogn; boligkvarter; eller skoledistrikt eller bydel) var klart lavere i 2010 end i 2004. Henholdsvis 25 procent og 33 procent. Denne ændring finder vi i alle fem typer af foreninger, men stærkest i foreningstypen lokalforening, hvor andelen af foreningerne, som er lokalt orienteret, ellers er størst. Mindst ændring finder vi i foreningstypen interesseforening, som imidlertid også er den foreningstype, hvor forholdsvis færrest foreninger er afgrænset til et mindre lokalområde (tabel 25).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 25. Hvad er det primære geografiske område for foreningen, opdelt på fem foreningstyper (procent).

	Ildræts- foreninger	Fritids- og kultur- foreninger	Velfærds- foreninger	Lokal- foreninger	Interesse- foreninger	Alle
2004						
Landsby, mindre by eller sogn	26,6	16,5	21,9	45,4	10,1	21,7
Boligkvarter	2,1	1,6	1,8	37,4	0,2	6,0
Skoledistrikt eller bydel	7,3	6,8	5,0	3,5	2,4	5,1
Hele kommunen eller mere	63,9	75,1	71,2	13,7	87,2	67,2
N = 100 procent	327	425	379	227	414	1772
P < .001						
2010						
Landsby, mindre by eller sogn	19,0	12,1	15,0	40,2	7,9	16,5
Boligkvarter	0,4	1,0	1,4	29,9	1,0	3,8
Skoledistrikt eller bydel	10,2	6,1	1,0	0,9	1,5	4,5
Hele kommunen eller mere	70,4	80,8	82,6	29,1	89,6	75,2
N = 100 procent	274	297	287	117	202	1177
P < .001						

På trods af denne klare tilbagegang i andelen af foreningerne, som afgrænser sig til det, der her betegnes som et lokalsamfund, er der ikke større, signifikante, ændringer fra 2004 til 2010 i andelen af foreningerne, som tilslutter sig standpunktet, at 'Foreningen er først og fremmest en forening for beboere i det lokalområde, hvor den hører til (som en del af lokalområdet)', eller som tilslutter sig det modsatte synspunkt, at 'Foreningen er først og fremmest en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med'. Der er dog en svag tendens til et fald i andelen af foreningerne, som tilslutter sig disse to yderstandpunkter, mens andelen af foreningerne, som svarer 'både og', er vokset. Faldet i andelen af foreningerne, som mener, at foreningen først og fremmest er forening for beboere i et lokalområde, finder vi især blandt idrætsforeningerne og lokalforeningerne (tabel 26).

Tabel 26. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om, hvorvidt foreningens aktiviteter primært tager sigte på lokalsamfundets beboere eller for folk, som interesserer sig for foreningens aktiviteter, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
2004						
Foreningen er først og fremmest en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med	74,5	75,7	57,6	20,9	68,1	63,0
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	15,9	15,6	19,1	10,2	22,0	17,1
Foreningen er først og fremmest en forening for beboere i det lokalområde, hvor den hører til (som en del af lokalområdet)	9,7	8,7	23,3	68,8	9,9	19,8
N = 100	321	416	335	215	382	1669
P < .001						
2010						
Foreningen er først og fremmest en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med	71,9	72,4	53,9	21,7	57,0	60,2
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	23,4	18,9	26,8	14,8	29,0	23,2
Foreningen er først og fremmest en forening for beboere i det lokalområde, hvor den hører til (som en del af lokalområdet)	4,7	8,8	19,3	63,5	14,0	16,6
N = 100	274	297	280	115	200	1166
P < .001						

Foreningerne kunne sætte kryds på en skala fra 1 til 5, hvor et kryds ved 1 indikerer fuld tilslutning til det første udsagn, og et kryds ved 5 indikerer fuld tilslutning til det andet udsagn. Er der sat kryds ved 2, 3 eller 4 indikerer dette her, at foreningen tilslutter sig et standpunkt mellem de to udsagn.

Spørgeskemaet fra undersøgelsen i 2010 indeholdt også en række spørgsmål om, hvordan foreningerne engagerer sig i lokalsamfundet. Størst betydning har det at rekruttere medlemmer fra lokalsamfundet, som to ud af tre af foreningerne tillægger meget stor eller stor betydning. Næsten lige så stor betydning har det for foreningerne at være synlig i lokalsamfundet. I sammenligning dermed tillægges det meget mindre betydning at bidrage til lokalsamfundets udvikling og arbejde sammen med lokale foreninger eller institutioner samt at deltage i møder vedr. lokalsamfundet. Foreningernes forhold til lokalsamfundet handler altså primært om at rekruttere medlemmer, mens de i noget mindre grad er engageret i lokalsamfundets generelle ve og vel (tabelsamling, tabel 15).

Mellem foreningstyperne er der ikke større forskelle på den betydning, lokalsamfundet tillægges for rekruttering og synlighed. Til gengæld er der stor forskel på foreningernes engagement i lokalsamfundet generelt. Det gør – som forventet - lokalforeningerne i meget højere grad end de øvrige foreningstyper. Mindst betydning tillægges det af idrætsforeninger og fritids- og kulturforeninger bortset fra samarbejdet med skoler og daginstitutioner, som idrætsforeningerne tillægger lige så stor betydning som lokalforeningerne (tabel 27).

Tabel 27. Andel af foreningerne som tillægger forskellige roller i lokalsamfundet 'meget stor betydning', opdelt på fem foreningstyper (2010) (procent).

	Ildræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokalforeninger	Interesseforeninger	Alle
At være synlig i lokalsamfundet	26,2	19,6	39,2	33,6	37,6	30,3
At rekruttere medlemmer fra lokalsamfundet	34,8	24,7	39,0	32,0	38,6	33,6
At bidrage til lokalsamfundets udvikling	11,9	8,7	18,8	35,6	25,3	17,4
At arbejde sammen med lokale foreninger	14,0	8,5	17,4	23,6	15,4	14,6
At arbejde sammen med den lokale skole, daginstitution ol.	13,7	7,8	8,7	14,7	7,6	10,3
At deltage i lokale møder som vedrører lokalsamfundet	6,8	6,5	13,8	25,5	20,6	12,7
Engagere sig i lokal-samfundet på en anden måde	7,1	8,5	11,8	26,1	18,1	12,3
N = 100 pct. ¹	225 -264	212 – 275	169 - 255	88 - 110	138 - 194	832 - 1094

P < .001 på alle lokalsamfundsroller

1) Da antallet af besvarelser varierer fra udsagn til udsagn, som foreningerne har forholdt sig til, er laveste og højeste N angivet

Sammenfattende viser analysen af foreningernes forhold til lokalsamfundet, at der i sammenligning med 2004 var færre foreninger, som i 2010 orienterede sig mod et geografisk afgrænset område. Samtidig viser svarene fra undersøgelsen i 2010, at lokalsamfundet især har stor betydning for rekrutteringen af medlemmer, mens forholdsvis få foreninger engagerer sig i lokalsamfundet som helhed ved at bidrage til dets udvikling, samarbejde med andre foreninger og samarbejde med skoler og andre offentlige institutioner.

5.10. Foreningernes engagement i politiske spørgsmål

I de næste to afsnit skal vi se på foreningernes relationer til omgivelserne. Først på deres involvering i offentlige og politiske spørgsmål, og dernæst (afsnit 5.11) i deres samarbejde med andre foreninger og kommunale institutioner.

En af de klassiske roller, som foreningerne tillægges, er deres politiske rolle som varetager af medlemmers interesser eller en særlig sag eller interesse. Ovenfor refereredes den norske forsker Per Selles vurdering af udviklingen, at foreninger og frivillige organisationer på det lokale plan i dag i mindre grad har denne rolle, end de tidligere havde. I det følgende belyses det, hvor meget og hvordan foreningerne engagerer sig politisk, og om der er sket ændringer deri fra 2004 til 2010.

I 2004 lød spørgsmålet således: Har foreningen engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål? (fx byplanlægning, skolepolitik, socialpolitik, sundhedspolitik, fritids- og kulturpolitik mv.). På dette spørgsmål svarede 29 procent ja. Det var især interesseforeninger (58 procent) og mindst fritids- og kulturforeninger (13 procent) og idrætsforeninger (16 procent). I 2010 var spørgsmålet ændret, så der nu blev spurgt, om 'foreningen inden for de seneste to år har involveret sig i offentlige / politiske spørgsmål', og så skulle foreningerne svare for tre forskellige typer af politiske spørgsmål:

1. Spørgsmål vedrørende foreningsinterne forhold (fx adgang til lokaler), som 34 procent svarede, at de havde involveret sig i politisk. I lidt højere grad idrætsforeninger end øvrige foreninger.

2. Spørgsmål vedrørende det område, foreningen beskæftiger sig med (fx boligforeningens lokalområde, idræt eller pensionisters forhold i kommunen), som hver tredje forening (32 procent) havde engageret sig i. Det gjaldt i noget højere grad interesseforeningerne end de øvrige foreninger.

3. Mere generelle politiske emner, som ikke snævert vedrører foreningens egne forhold og interesser. På dette spørgsmål, som spørgsmålet fra 2004 bedst kan sammenlignes med, svarede 30 procent ja til, at de havde involveret sig i sådanne spørgsmål de seneste to år forud for spørgeskemaets besvarelse. Dvs. næsten samme andel, som i 2004 svarede, at de havde engageret sig i offentlige og politiske forhold. Det var også især interesseforeninger og lokalforeninger, der havde gjort det, mens idrætsforeninger og fritids- og kulturforeninger i meget mindre grad havde gjort det (tabel 28).

Tabel 28. Andel af foreningerne i 2010 som inden for de seneste to år har involveret sig i offentlige / politiske spørgsmål, opdelt på fem foreningstyper (procent).

	Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokalforeninger	Interesseforeninger	Alle
Vedr. interne forhold i foreningen (fx adgang til lokaler)	44,3	26,8	36,0	27,9	34,9	34,6
Vedr. det område som foreningen beskæftiger sig med	34,8	17,5	33,1	37,7	47,6	32,5
Generelle politiske emner (fx trafikplanlægning, sundhed mv.)	20,8	15,1	30,0	44,2	52,3	29,6

N = 1115, 1060 og 1079

P < .001 på alle tre typer af politisk involvering

Efterfølgende blev foreningerne spurgt om, hvordan de havde involveret sig i offentlige og politiske spørgsmål. Havde de deltaget i møder derom, selv arrangeret et møde, taget sagen op i et medie, taget sagen op overfor en landsorganisation osv. På de fleste af de mulige måder at engagere sig i det politiske emne, er andelen af foreningerne, som har benyttet de forskellige måder at få indflydelse på, vokset fra 2004 til 2010.

- I 2004 svarede 24 procent af foreningerne, at de havde deltaget i et møde om et politisk / offentligt emne. I 2010 var det 37 procent.
- I 2004 havde 17 procent samarbejdet med andre foreninger lokalt om at finde en løsning på spørgsmålet, fremme sagen, mv. I 2010 var det 27 procent.
- Endvidere havde foreningerne i 2010 i meget større omfang end i 2004 taget kontakt til den kommunale forvaltning, folkevalgte og borgmesteren.

Det er imidlertid indflydelseskanaler, som typisk anvendes, når det drejer sig om interne foreningsforhold og de specifikke interesser, som foreningen beskæftiger sig med. Fx. at skaffe bedre forhold for foreningen eller foreningslivet generelt. Derfor kan stigningen skyldes, at spørgsmålet i 2010 var udvidet til også at omfatte sådanne politiske interesser.

På en række andre indflydelseskanaler, som typisk anvendes til mere generelle politiske spørgsmål, er der ikke sket en stigning i foreningernes anvendelse. Det gælder 'afholdelse af møder', 'taget sagen op i medierne', 'samlet underskrifter', 'taget kontakt til medlemmer af Folketinget' eller 'taget kontakt til statsadministrationen'. Det skal dog bemærkes, at der er visse forskelle på udviklingen mellem foreningstyperne. Generelt er idrætsforeningerne og fritids- og kulturforeningerne noget mere politisk aktive i 2010, end de var i 2004. Og det gælder også på de sidstnævnte indflydelseskanaler. De svarer i meget højere grad i 2010 end i 2004, at de har taget kontakt til den kommunale forvaltning, at de har deltaget i møder, at de har taget sagen op i medierne, at de har taget kontakt til borgmesteren, osv. Det kan måske igen tilskrives det forhold, at 'politiske og offentlige spørgsmål' givetvis er blevet opfattet noget bredere i 2010 end i 2004.

I både 2004 og 2010 er interesseforeninger langt mere politisk aktive end især fritids- og kulturforeningerne og idrætsforeningerne. Det gælder især på benyttelsen af de indflydelseskanaler, som er nævnt til sidst, og hvor der ikke er større ændringer i benyttelsen af siden 2004 (tabel 29).

Umiddelbart tyder analysen altså på, at foreningerne i 2010 i højere grad end i 2004 søgte politisk indflydelse på forskellig vis. Men det skyldes givetvis, at spørgsmålet var formuleret noget bredere i 2010, så spørgsmålet både omfattede foreningsinterne forhold, politik vedr. det samfundsområde, som foreningen beskæftiger sig med, og mere generelle samfundsspørgsmål. Undersøgelsen tyder på, at der ikke er sket ændringer i foreningernes involvering i de generelle samfundsspørgsmål. Det er endvidere interessant, at begge undersøgelser viser, at foreningerne primært søger indflydelse lokalt og i meget lille grad gennem regional- og landsorganisationer. Det synes at bekræfte ovenstående tese, formuleret af Per Selle, at den traditionelle politiske forbindelse mellem de lokale foreninger og en eller flere landsorganisationer spiller en forholdsvis lille rolle i dag.

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Table 29. Andel af foreningerne som har involveret sig i offentlige / politiske spørgsmål, opdelt på fem foreningstyper (procent)

		Idræts-foreninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle foreninger
Deltaget i møder derom	2004	13,6	10,9	18,1	27,2	51,0	24,6
	2010	38,3	25,1	33,1	42,9	52,1	36,7
Selv arrangeret møder derom med offentlig deltagelse	2004	2,8	2,7	14,1	16,8	34,6	14,5
	2010	6,1	5,4	18,7	28,6	36,0	16,5
Taget sagen/sagerne op i medierne (læserbreve mv.)	2004	7,4	6,6	11,2	15,1	41,4	17,1
	2010	15,9	10,5	15,1	27,7	46,4	21,0
Taget sagen op i regional- eller landsorganisation	2004	2,5	5,1	7,8	2,2	31,6	11,0
	2010	7,9	7,1	13,3	14,3	37,4	14,9
Samarbejdet med andre foreninger lokalt om at finde en løsning på spørgsmålet, fremme sagen, mv.	2004	11,1	6,6	10,9	19,4	34,1	16,6
	2010	28,9	16,6	24,8	35,3	37,0	26,9
Samlet underskrifter	2004	0,3	0,7	2,0	8,2	6,6	3,3
	2010	0,7	0,7	3,2	9,2	7,6	3,4
Deltaget i demonstrationer, happenings ol. aktiviteter	2004						
	2010	1,4	2,4	6,5	4,2	18,0	6,1
Taget kontakt til borgmesteren i kommunen	2004	5,6	6,1	8,9	19,4	32,6	14,6
	2010	12,3	9,5	14,4	27,7	41,2	18,8
Taget kontakt til andre folkevalgte i kommunen	2004	9,6	6,1	15,8	20,3	38,7	18,4
	2010	25,3	15,3	25,9	33,6	44,5	27,2
Taget kontakt til forvaltningen i kommunen	2004	13,0	9,7	14,4	26,7	31,1	18,6
	2010	34,7	23,4	34,5	42,0	42,2	33,9
Taget kontakt til medlemmer af Folketinget	2004	0,3	1,2	4,9	5,6	28,9	8,9
	2010	0,4	3,7	4,7	8,4	36,0	9,4
Taget kontakt til statsadministrationen	2004	0,3	1,2	3,7	2,6	8,6	3,5
	2010	0,4	2,7	3,2	4,2	13,3	4,3

Procentberegning baseres på de foreninger, som har besvaret mindst et af spørgsmålene / udsagnene i spørgsmål 22 og 23 i spørgeskemaet. Foreninger der har svaret 'Nej', 'Ved ikke' eller undladt at svare er kodet som 'Nej'.
 N (100 procent) = 1722 i 2004 og 1180 i 2010.
 P < .001 på alle typer af politisk aktivitet.

5.11. Forholdet til kommunen

I 00'erne blev partnerskaber mellem foreninger og kommunale institutioner og inddragelse generelt af foreninger i kommunale opgaver sat på dagsordenen. Ofte hører man den opfattelse, at det er en følge af kommunernes pressede økonomi og de nye opgaver, som kommunerne fik efter kommunalreformen. Det er tænkeligt, at disse forhold har forstærket udviklingen, men partnerskabsbegrebet blev lanceret før finanskrisen og ændringerne i de kommunale strukturer og opgaver, og kan således ikke udelukkende kobles til disse samfundsmæssige ændringer. I en analyse af civilsamfundets forandringer peger Lars Skov Henriksen på, at formaliseringen af forholdet mellem den frivillige sektor og den offentlige sektor i form af bl.a. partnerskaber er en af de væsentlige ændringer. Man har ganske vist altid samarbejdet, men det nye er, at samarbejdet har et mere målrettet sigte, der skal bidrage til at løse velfærdsopgaver, som det offentlige har ansvaret for. Henriksen mener, at partnerskab er en ideologi, som handler om at fjerne barrierer mellem stat, marked og civilsamfund og fremme den opfattelse, at parterne har mere til fælles end det modsatte (Henriksen 2013). Hvor man tidligere har fokuseret på, hvordan foreningerne bidrager til input-siden i det politiske system, er der dermed nu i stigende grad fokus på output-siden i form af hvilke konkrete opgaver, foreningerne kan være med til at løse (Enroljas og Waldahl 2009, Lundåsen 2010).

Vi skal i dette afsnit dels belyse, om vi empirisk kan påvise, at der er sket en stigning i samarbejdet med det offentlige - især i forhold til det mere formaliserede samarbejde - og om der samtidig kan registreres en ændret holdning hos foreningerne til samarbejdet med kommunerne.

Foreningernes vigtigste – eller mest benyttede – samarbejdspartner er andre foreninger. Godt halvdelen af foreningerne samarbejder med en eller flere foreninger, der beskæftiger sig med den samme type aktiviteter, og hver fjerde forening samarbejder med foreninger, der beskæftiger sig med andre aktiviteter. Især i forhold til sidstnævnte er der klart flere foreninger, som havde et samarbejde i 2010 sammenlignet med 2004.

Næsten hver tredje forening samarbejder under en eller anden form med en skole, og her har der været en klar stigning siden 2004. Det gælder næsten alle foreningstyper, men især idrætsforeninger og interesseforeninger. Der er også en tydelig vækst i foreningers samarbejde med daginstitutioner, og det er igen blandt idrætsforeningerne, at vi finder den største stigning i samarbejdet.

Der har også været en stigning i foreningernes samarbejde med private virksomheder, og det gælder alle foreningstyper med velfærdsforeninger som eneste undtagelse. Den eneste institution, som foreningerne ikke har et større samarbejde med i 2010 end i 2004, er kirken, som især har et samarbejde med fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger (tabel 30).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 30. Hvordan har foreningen inden for de seneste 5 år haft et samarbejde med andre foreninger, kommunale institutioner m.fl. om AKTIVITETER, ARRANGEMENTER OG PROJEKTER, opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Idræts- foreninger	Fritids- og kultur- foreninger	Velfærds- foreninger	Lokale foreninger	Interesse- foreninger	Alle foreninger	N = 100	P <
'Har samarbejde i dag' med									
Forening med samme virksomhed som foreningens	2004	53,2	56,9	43,1	35,4	67,9	53,6	1480	.001
	2010	55,5	59,0	46,7	51,0	56,8	54,3	1030	.001
Forening med en anden virksomhed end foreningens	2004	20,5	24,1	23,9	20,6	34,4	25,2	1240	.05
	2010	27,4	28,2	32,4	39,2	40,1	32,2	909	.05
Skole	2004	31,6	22,5	22,3	12,5	20,3	22,6	1244	.001
	2010	44,1	25,6	23,9	20,0	31,2	30,6	913	.001
Daginstitution, SFO, fritidsklub ol.	2004	13,3	9,6	8,3	7,4	5,3	8,9	1170	.001
	2010	24,6	12,6	11,6	14,7	7,0	14,8	869	.001
Anden kommunal / regional institution eller forvaltning	2004	17,3	18,0	29,4	24,4	27,4	23,0	1219	.01
	2010	24,3	29,7	37,1	37,2	40,1	32,7	931	.001
Kirke	2004	2,1	23,4	16,6	12,4	9,7	13,4	1190	.001
	2010	1,8	24,1	17,9	17,8	14,4	14,8	886	.001
Privat virksomhed	2004	14,7	11,0	12,3	17,1	22,3	15,5	1158	.01
	2010	21,5	17,7	11,5	25,0	32,7	20,8	862	.001
Anden form for organisation, institution m.v.	2004	13,5	18,7	19,1	15,4	30,0	19,9	1178	.001
	2010	20,1	24,2	28,3	25,9	43,0	27,8	836	.001

Øvrige svarmuligheder var 'Har tidligere haft samarbejde', 'Har aldrig haft samarbejde' og 'Ved ikke'. Den sidste svarmulighed var ikke med i spørgsmålet i 2004. Foreninger, som har svaret dette, indgår ikke i procentberegningen.

I overensstemmelse med den voksende andel af foreningerne, som samarbejder med kommunen eller en kommunal institution, finder vi også en klar stigning i andelen af foreningerne, som har en driftsaftale, kontrakt eller anden skriftlig aftale med kommunen eller regionen om bestemte opgaver og aktiviteter (tabelsamling, tabel 16). Foreningerne med en sådan skriftlig aftale blev bedt om at uddybe, hvad aftalen går ud på. Svarene viser, at foreningerne har en meget bred opfattelse af, hvad en 'skriftlig aftale' omfatter. De fleste af de beskrevne aftaler handler om økonomiske tilskud til foreningen eller leje af lokaler og udendørs arealer i henhold til lovgivning (Folkeoplysningsloven og Serviceloven). Flere foreninger skriver således bare "paragraf 18 midler", "brug af lokaler" eller "tilskud efter folkeoplysningslovens regler".

Hovedparten af idrætsforeningerne, som har uddybet, hvad aftalen går ud på, skriver, at det vedrører leje af lokaler og baner, kommunens pasning af udendørs anlæg samt tilskud til foreningen. Men der henvises også til aftaler om at stå for særlige aktiviteter, fx "Aktivering af kommunalt ansatte for at nedsætte sygefraværet", "At fremme sundheden på virksomhederne", "At vedligeholde vores bro og grønne område omkring roklubben", "En sommerferieskydning for skoleelever i ungdomsklub", "Vedligeholdelse af markeringsbøjer til afmærkning af dykkerområde i Lillebælt", "Tilbyde stolemotion for ældre i lokalområdet" og "Årlig undervisning af skolebørn i svømning i skolernes sommerferie". Det stigende antal

af skriftlige aftaler skal dog generelt ses i lyset af, at der er sket en større formalisering af samspillet, hvilket vil blive uddybet i kapitel 6. Dette betyder, at nogle af aftalerne måske også eksisterede i 2004 uden dog at være skriftlige.

Det samme kendetegner de aftaler, som kultur- og fritidsforeningerne nævner. Det handler først og fremmest om lokaleleje og benyttelse af lokaler, medlemstilskud eller særlige driftstilskud. Men også her nævnes særlige aktiviteter og opgaver: ”Indsamling af flasker og papir”, ”Aktivering af etniske kvinder i matchgruppe 4 og 5” og ”Leje, drift og vedligeholdelse af jernbanestrækningen Faaborg - Korinth”.

Velfærdsforeningernes skriftlige aftaler handler i vid udstrækning også om lån og leje af lokaler, tilskud til foreningens aktiviteter samt hjælp til udbetaling af løn og administration (som især findes inden for denne foreningstype). Dvs. aftaler om kommunal hjælp til foreningens aktiviteter og i mindre grad om samarbejde med kommunen. Men der nævnes også konkrete aftaler om bestemte aktiviteter, som typisk omfatter samarbejde om støtte til en udsat gruppe: ”Diabetes oplysningsprojekt i samarbejde med en fagforening”, ”At få ældre enlige småt spisende til at spise mere mad”, ”At yde sociale omsorgsopgaver og tilbyde aktiviteter og IT-undervisning for ældre i Odense”, ”Flygtningearbejde, besøgstjenester, selvhjælpsgrupper, akuttjeneste mv.”, ”Kunstscole for udviklingshæmmede”, ”Partnerskab omkring kurser/selvhjælpsgruppeforløb i angst, stress og depression”, ”Samarbejde om varmestuer” og ”Sol-kampagne én gang årligt med besøg på alle dagsinstitutioner i hele kommunen”.

Lokalforeningerne får ikke i samme grad som idræts- og fritidsforeningerne og velfærdsforeningerne lokaler stillet til rådighed og økonomisk tilskud til aktiviteter, og det præger de aftaler, som disse foreninger beskriver. Flere foreninger nævner dog aftaler om benyttelse af kommunalt ejet grund / jord eller leje eller benyttelse af kommunale lokaler. Derudover nævner flere foreninger aftaler om, at kommunen passer boligområdets fællesarealer (bl.a. græsslåning), eller at foreningen har fået et tilskud til materialer til fx forbedring af en legeplads.

Interesseforeningernes aftaler handler om aftaler i forhold til de specifikke interesser eller grupper, som foreningen arbejder for. Fx aftaler om repræsentation i et kommunalt udvalg (foreningen er repræsenteret i Bevillingsnævnet), kommunalt tilskud til foreningens aktiviteter (tilskud til kranse på gravsteder for faldne soldater), lokal aftale om løn- og arbejdsforhold, samarbejde om støtte til udsatte grupper (fx arbejdsløse, kvinder i krise) og samarbejde om konkrete aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med (samarbejde ved anløb af orlogsskib). Men der nævnes også aftaler om økonomisk tilskud til foreningen og lån af offentlige lokaler og arealer (Bondemosens Kogræsserlaug skal udøve naturpleje på arealet).

Undersøgelsen tyder altså på, at andelen af foreningerne, som samarbejder med andre foreninger og institutioner, er vokset markant igennem 00'erne, og det gælder for de fleste samarbejdspartnere og for alle foreningstyper. Men hvor langt skal dette samarbejde række? De seneste år – efter kommunalreformen – har der været en debat om foreningers og frivilliges inddragelse i kommunale opgaver, og mange kommunale projekter og indsatser har bestræbt sig på at få et samarbejde etableret med foreninger. Undersøgelsen i 2004 viste imidlertid, at halvdelen af foreningerne mente, at det ikke er foreningernes opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver, og kun 15 procent tilsluttede sig entydigt, at ’Det er naturligt, at foreningerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver’. Trods debatten og kommunernes øgede fokus på at inddrage foreningerne i kommunale opgaver – ikke mindst i lyset af de nye kommunale opgaver - har foreningerne ikke ændret deres holdning markant til dette. Der

er dog flere foreninger, som indtager et midterstandpunkt, og færre foreninger som entydigt er for eller imod, at foreningerne skal deltage aktivt i løsningen af kommunale opgaver. Det er måske udtryk for en vis opblødning i holdningen dertil. Det er imidlertid overraskende, at der blandt velfærdsforeningerne er klart færre foreninger i 2010 end i 2004, som entydigt støtter, at foreningerne skal deltage i løsningen af kommunale opgaver. Omvendt er lokalforeningerne noget mere positivt stemt overfor dette i 2010 end i 2004 (tabel 31).

Tabel 31. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om foreningernes rolle i forhold til kommunale opgaver, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (procent)

	Idæts- foreninger	Fritids- og kultur- foreninger	Velfærds- foreninger	Lokale foreninger	Interesse- foreninger	Alle
2004						
Det er naturligt, at foreningerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver	9,3	7,5	25,0	4,0	25,9	15,2
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	50,0	30,6	29,7	23,9	32,7	34,0
Det er ikke foreningernes opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver	40,7	61,9	45,3	72,1	41,4	50,9
N = 100 pct.	322	399	316	201	379	1617
P < .001						
2010						
Det er naturligt, at foreningerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver	8,8	7,8	9,3	16,5	16,9	10,8
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	54,4	41,3	40,9	42,6	47,1	45,5
Det er ikke foreningernes opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver	36,8	50,9	49,8	40,9	36,0	43,7
N = 100 pct.	272	281	269	115	189	1126
P < .001						

Endnu tydeligere er foreningernes holdning til standpunktet, at 'Foreningen bør tilpasse sine aktiviteter efter kommunens ønsker for at få kommunale tilskud'. Det synspunkt får kun entydig tilslutning af hver tyvende forening i 2010, mens to ud af tre foreninger entydigt tilslutter sig det modsatte synspunkt. Fra 2004 til 2010 er der ikke sket væsentlige ændringer i foreningernes holdning til dette standpunkt. Det er især velfærdsforeningerne og interesseforeningerne, som vender sig mod denne holdning (tabel 32).

Forandringer i foreningslivet fra 2004 til 2010

Tabel 32. Foreningernes tilslutning til to modstridende udsagn om, i hvilken grad foreningerne bør tilpasse deres aktiviteter efter kommunens ønsker og behov, opdelt på fem foreningstyper i henholdsvis 2004 og 2010 (pct.)

	Idræts-foreninger	Fritids- og kultur-foreninger	Velfærds-foreninger	Lokale foreninger	Interesse-foreninger	Alle
2004						
Foreningen bør tilpasse sine aktiviteter efter kommunens ønsker for at få kommunale tilskud	11,1	7,1	9,2	2,1	2,7	6,7
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	45,1	28,1	33,0	21,5	13,1	28,2
Foreningen bør ikke indrette sine aktiviteter efter, hvad kommunen vil støtte økonomisk	43,8	64,8	57,8	76,4	84,2	65,1
N = 100 pct.	324	392	306	195	366	1583
P < .001						
2010						
Foreningen bør tilpasse sine aktiviteter efter kommunens ønsker og behov for at få kommunale tilskud	8,5	4,0	2,7	3,8	5,0	4,9
Tilslutter sig et standpunkt midt imellem de to udsagn	33,7	31,5	28,0	34,9	23,2	30,2
Foreningen bør ikke indrette sine aktiviteter efter, hvad kommunen vil støtte økonomisk	57,8	64,5	69,3	61,3	71,8	64,9
N = 100 pct.	270	276	264	106	181	1097
P < .01						

Tilsvarende er tilslutningen til standpunktet 'Kommunen bør have indflydelse på de aktiviteter, der foregår i foreningen', også meget lille. Under fem procent af foreningerne tilslutter sig entydigt standpunktet, mens fire ud af fem foreninger entydigt tilslutter sig, at 'Det er vigtigt, at foreningerne har så høj grad af selvbestemmelse som muligt i forhold til deres aktiviteter'. Denne holdning er næsten ens på tværs af foreningstyper (tabelsamling, tabel 17).

Foreningerne tilslutter sig dog i noget højere grad standpunktet, at 'Det er vigtigt, at kommunen kan kontrollere, hvordan foreningerne bruger den offentlige støtte'. Andelen af foreningerne, som tilslutter sig det modsatte synspunkt - 'Når foreningerne har fået offentlig støtte, bør de kunne bruge pengene, som de vil, uden kommunal kontrol' – er dog lige så stor. Der er heller ikke større forskelle på tværs af foreningstyperne på holdningen til dette (tabelsamling, tabel 18). De to sidste spørgsmål indgik ikke i undersøgelsen i 2004.

Spørgsmålet er så, om foreningerne synes, at reglerne for samspillet med det offentlige – især kommunerne – er for besværlige. Fra især foreningernes paraplyorganisationer er der ofte kritik af, at der er for mange regler og krav fra kommunerne, som gør det svært at være forening. Er der sket ændringer i foreningernes holdning til dette fra 2004 til 2010?

I 2004 var det på tværs af alle foreningstyper meget få foreninger – mellem fem og ti procent – som svarede, at det er et stort problem, at 'Der er for mange regler fra det offentlige, som gør det besværligt at være forening'. Denne vurdering er stort set ikke ændret i 2010,

men dog med en lille tendens til, at flere foreninger på tværs af alle foreningstyper i 2010 syntes, at det ikke var et problem (tabel 33).

Det samme billede tegner sig vedrørende foreningernes holdning til standpunktet, at 'Det offentlige stiller i stigende grad krav om, hvad foreningen skal beskæftige sig med (aktiviteter og målgrupper)'. Meget få foreninger – under fem procent – synes, at det er et stort problem, mens over halvdelen ikke mener, at det er et problem. Fra 2004 til 2010 er der meget små ændringer i holdningen dertil (tabel 34).

Næsten identisk med holdningen til ovenstående standpunkt er foreningernes holdning til standpunktet, at 'Foreningen er i konkurrence med kommunale tilbud'. På tværs af alle foreningstyper er det under fem procent – i både 2004 og 2010 – som synes, at det er et stort problem (tabelsamling, tabel 19).

Tabel 33. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Der er for mange regler fra det offentlige, som gør det besværligt at være forening' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100 pct.
Idrætsforeninger	2004	41,7	23,3	9,8	25,2	326
	2010	52,9	26,6	8,8	11,7	274
Fritids- og kulturforeninger	2004	46,2	15,4	5,7	32,8	403
	2010	50,2	17,6	5,2	27,0	289
Velfærdsforeninger	2004	41,9	18,7	8,6	30,9	327
	2010	52,7	21,2	5,1	20,9	273
Lokalforeninger	2004	38,8	13,6	5,1	42,5	214
	2010	40,2	15,4	3,4	41,0	117
Interesseforeninger	2004	49,0	11,3	5,1	34,6	390
	2010	53,0	15,2	3,5	28,3	198
Total	2004	44,2	16,4	6,9	32,6	1660
	2010	50,9	20,0	5,6	23,5	1151

P < .001

Tablet 34. Foreningernes holdning til følgende udsagn: 'Det offentlige stiller i stigende grad krav om, hvad foreningen skal beskæftige sig med (aktiviteter og målgrupper)' i 2004 og 2010 opdelt på fem foreningstyper (procent).

		Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	N = 100 pct.
Ildrætsforeninger	2004	57,9	8,7	2,5	31,0	323
	2010	68,4	9,9	2,9	18,8	272
Fritids- og kulturforeninger	2004	53,8	5,2	1,5	39,5	403
	2010	56,3	5,6	2,8	35,4	288
Velfærds-foreninger	2004	49,2	9,3	4,0	37,5	323
	2010	57,6	11,4	2,6	28,4	271
Lokalforeninger	2004	37,7	6,1	0,9	55,2	212
	2010	38,8	6,9	3,4	50,9	116
Interesseforeninger	2004	49,0	3,6	3,1	44,3	386
	2010	55,2	4,5	2,5	37,8	201
Total	2004	50,5	6,4	2,5	40,6	1647
	2010	57,5	7,9	2,8	31,8	1148

P < .001

Sammenfattende viser analysen en klar stigning i andelen af foreningerne, som samarbejder med andre, men at stigningen især er stor i andelen, der samarbejder med kommunale institutioner, og andelen som har en samarbejdsaftale eller anden skriftlig aftale med det offentlige. Gennemgangen af besvarelserne viser dog, at foreningerne tolker dette meget bredt, og måske skyldes noget af stigningen, at man i meget højere grad taler om og benytter samarbejdsaftaler i den kommunale politik på området, og det smitter af på foreningernes opfattelse af, hvad der ligger i udtrykket. På trods af det øgede samarbejde – og fokus på samarbejde – er foreningernes holdning til deres rolle i forhold til kommunen ikke ændret væsentligt. Majoriteten af foreningerne synes i 2010 som i 2004, at det ikke er foreningens opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver, og de er heller ikke indstillet på at tilpasse aktiviteterne efter de kommunale ønsker og behov. Samtidig er der ikke væsentlige ændringer i foreningernes vurdering af kommunens politik på foreningsområdet. Meget få foreninger synes, at der er for mange regler, og at der stilles for store krav for at opnå offentlig støtte.

6. Kommunalreformens betydning for forandringerne

I dette kapitel er der fokus på, om kommunalreformen har haft en indvirkning på foreningslivet. Inspireret af teorien i kapitel 2 og analyserne i kapitel 5 analyseres i det følgende fem spørgsmål:

- Har kommunalreformen ført til flere eller færre foreninger, og er der forskel på dette mellem foreningstyperne?
- Har kommunalreformen betydet, at foreningerne i højere grad beskæftiger sig med sundhed og forebyggelse, som kommunerne fra 2007 fik ansvaret for?
- Har kommunalreformen betydet, at foreningernes tilknytning til og interesse for lokalsamfundet er ændret?
- Har kommunalreformen ændret på foreningernes ressourcer?
- Har kommunalreformen ændret på foreningernes samspil med kommunen?

Analysen består dels af en opsamling af gennemgangen i kapitel 5 af forskellene og lighederne mellem foreningerne – opdelt på fem foreningstyper – i 2004 og 2010, dels af en sammenligning af udviklingen i Odense Kommune, som ikke blev fusioneret med andre kommuner, og resten af Fyn, Langeland og Ærø, hvor 31 kommuner blev sammenlagt til ni kommuner. Denne sammenligning gælder dog kun for de sider ved foreningerne, som kan tænkes at være påvirket af de strukturelle ændringer som følge af kommunalreformen. Der går naturligvis nogle nuancer tabt ved at behandle alle de 31 sammenlagte kommuner under ét. Der kan være store forskelle på foreningernes oplevelse af kommunalreformens konsekvenser, alt efter om de tidligere har tilhørt en mindre kommune, eller om de også forud for sammenlægningen tilhørte en stor kommune. For at fremme overskueligheden er det imidlertid valgt ikke at tage højde for disse forskelle i analyserne i denne rapport. For uddybende analyser, hvor der er taget højde for variationen i forhold til sammenlægningsgraden¹⁰, henvises til Thøgersen 2012.

6.1. Antal foreninger

Analysen i afsnit 5.1 af udviklingen i antallet af foreninger fra 2004 (tre år før kommunalreformen) til 2010 (tre år efter kommunalreformen) viste en svag vækst i antallet af foreninger. Mere interessant i forhold til kommunalreformens eventuelle effekt er det imidlertid, at der især er sket en vækst i antallet af foreninger, som er orienteret mod et lokalsamfund. Det gælder både foreningstypen 'lokalsamfund og bolig' og foreningstypen 'social hjælp og støtte', som undersøgelsen fra 2004 viste i højere grad end andre foreningstyper tager sigte på lokalsamfund (Ibsen 2006: 114). Det er muligt, at den centralisering, som var en følge af kommunalreformen, har resulteret i flere foreninger, som arbejder for lokale interesser. Det skal dog samtidig bemærkes, at det er i forhold til foreningstypen 'lokalsamfund og bolig', at der findes den største usikkerhed vedrørende registreringen af foreninger.

Tilbagegangen i antallet af foreninger finder vi helt entydigt blandt typer af foreninger,

¹⁰ Med sammenlægningsgraden menes forholdet mellem indbyggertallet i den kommune, foreningen tilhørte før reformen, og den kommune foreningen tilhører efter reformen (Thøgersen 2012: 245).

som arbejder for særlige interesser og værdier. Det er samtidig foreningsområder, hvor de lokale foreninger i højere grad fungerer som en lokal afdeling af en landsorganisation end som en selvstændig forening, der selv bestemmer, om den vil være medlem af en landsorganisation eller ej. Det gælder især de politiske partier, fagforeninger og erhvervs- og brancheforeninger. En plausibel forklaring på dette er, at mange foreninger inden for dette område har indrettet sig efter den nye kommunale struktur.

Ser vi alene på de foreninger, der har besvaret spørgeskemaet, så viser deres svar, at andelen af nye foreninger, som er dannet siden kommunalreformen trådte i kraft, er mindre i Odense, der jo ikke blev sammenlagt med andre kommuner, end i de øvrige sammenlagte kommuner. Og forskellen skyldes næsten udelukkende, at der er dannet forholdsvis meget færre lokalt orienterede foreninger i Odense Kommune end i de øvrige kommuner (tabel 35). Ser vi imidlertid på andelen af foreningerne, der er dannet de seneste ti år, ser vi den samme tendens. Mens 10 procent af foreningerne (der har besvaret spørgeskemaet) fra Odense Kommune, er dannet siden 2000, er det hele 19 procent i resten af Fyn, Langeland og Ærø. Det er altså tvivlsomt, at den større vækst i antallet af foreninger udenfor Odense Kommune skyldes kommunalreformen.

Tabel 35. Andelen af foreninger opdelt på lokalt orienterede foreninger og mere aktivitets- og interesseorienterede foreninger, der er dannet efter kommunalreformens ikrafttræden i Odense Kommune og øvrige kommuner på Fyn, Langeland og Ærø (procent)

		Odense Kommune	Anden kommune	Alle
Lokalforeninger og velfærdsforeninger	Dannet fra 2007 til 2010	1,6	10,2	8,8
	Dannet før 2007	98,4	89,8	91,2
	N = 100 pct.	61	304	365
P < .05				
Idræts-, fritids- og kulturforeninger og interesseforeninger	Dannet fra 2007 til 2010	2,3	4,2	3,7
	Dannet før 2007	97,7	95,8	96,3
	N = 100	172	504	676
P < .4				
Alle foreninger	Dannet fra 2007 til 2010	2,1	6,4	5,5
	Dannet før 2007	97,9	93,6	94,5
	N = 100	233	808	1041
P < .01				

6.2. Aktiviteter

Analysen i afsnit 5.3 af ændringerne i, hvad foreningerne beskæftiger sig med, og hvilke målgrupper de især har fokus på, viste bl.a., at idrætsforeninger, øvrige fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger i 2010 i meget højere grad beskæftigede sig med 'sundhed og sygdom' og 'lokalsamfund og bolig', end foreningerne gjorde i 2004. Det kunne tilskrives,

at kommunerne med kommunalreformen har fået ansvaret for forebyggelse, og som et led i arbejdet dermed har søgt at engagere især idrætsforeninger. Men det kan også skyldes, at idræt i samme periode er blevet italesat (mere end tidligere) som forebyggende og sundhedsfremmende.

Opdeles sammenligningen mellem 2004 og 2010 i foreninger fra Odense Kommune og foreninger fra kommuner, der i 2007 blev sammenlagt med andre kommuner, kan man se, at stigningen i andelen af foreningerne, der bl.a. beskæftiger sig med sundhed og sygdom, er steget i såvel Odense som i sammenlægningskommunerne. Det skulle man imidlertid også forvente, da alle kommunerne fra 2007 har fået ansvar for sundhedsfremme og forebyggelse (tabel 36).

Tabel 36. Andel af foreninger i Odense Kommune og i resten af Fyn, Langeland og Ærø, som beskæftigede sig med 'sundhed og sygdom' i henholdsvis 2004 og 2010 (procent)

	2004		2010	
	Odense	Øvrige kommuner	Odense	Øvrige kommuner
Idrætsforeninger	2,2	5,1	15,2	14,8
Fritids- og kulturforeninger	2,7	1,4	2,7	5,4
Velfærds-foreninger	30,5	22,3	42,0	33,6
Lokalforeninger	2,3	1,5	0,0	0,9
Interesseforeninger	5,7	7,6	10,6	7,3
Alle	9,3	8,0	14,6	14,6

N = 1889 i 2004 og 1272 i 2010
P < .001 i både 2004 og 2010

Helt generelt synes to ud af tre af foreningerne ikke, at kommunalreformen har haft indflydelse på foreningens aktiviteter, og yderligere hver femte forening svarer, at det ikke er relevant, eller at de ikke ved det. Det er således kun godt hver tiende forening, som skønner, at kommunalreformen enten har haft en positiv eller en negativ virkning på foreningens aktiviteter – lidt flere tillægger det en positiv virkning end antallet, der tillægger reformen en negativ betydning for aktiviteterne. Lokalforeningerne og i lidt mindre grad interesseforeningerne og velfærdsforeningerne adskiller sig lidt fra idræts-, fritids- og kulturforeningerne ved, at næsten ingen foreninger mener, at det har haft en negativ betydning, mens omkring hver tiende forening synes, at det har haft en positiv virkning på foreningens aktiviteter (tabel 37). Det er da også meget få foreninger, færre end 10 procent, som svarer, at det har været et stort problem for foreningen at tilpasse sig forandringerne i kommunen som følge af kommunalreformen (tabelsamling, tabel 20).

Tabel 37. Foreningernes vurdering af, hvilken betydning kommunalreformen har haft for foreningens aktiviteter, opdelt på fem foreningstyper (procent)

	Idrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Meget positiv betydning	1,1	2,4	4,2	2,5	1,0	2,3
Positiv betydning	3,3	3,5	6,5	8,5	9,5	5,7
Ingen betydning	79,7	67,9	61,5	57,6	55,8	66,1
Negativ betydning	5,5	3,5	4,2	0,8	4,5	4,0
Meget negativ betydning	0,0	0,7	1,5	0,8	0,5	0,7
Ikke relevant / ved ikke	10,3	22,0	22,1	29,7	28,6	21,2
N = 100 pct.	271	287	262	118	199	1137

P < .001

6.3. Tilknytning til lokalsamfundet

Analysen af udviklingen i antallet af foreninger viste en markant stigning i antallet af lokalforeninger. Endvidere viste analysen i afsnit 5.9, at andelen af foreningerne, som svarede, at de beskæftiger sig med 'lokalsamfund og bolig', var ca. tre procentpoint højere i 2010 end i 2004. Det kunne være en reaktion på den centralisering, som har fundet sted i de kommuner, der er blevet lagt sammen med andre kommuner. En sammenligning af udviklingen i Odense Kommune med udviklingen i sammenlægningskommunerne viser imidlertid helt samme stigning i andelen af foreningerne, som beskæftiger sig med 'lokalsamfund og bolig' (tabel 38). To ud af tre foreninger svarer da også, at kommunalreformen ikke har haft nogen betydning for foreningens tilknytning til lokalsamfundet, og også her er der lidt flere (ca. hver tiende forening), som svarer, at reformen har haft en positiv betydning for tilknytningen til lokalsamfundet, end andelen som svarer, at reformen haft en negativ betydning derfor. Det er først og fremmest lokalforeningerne og velfærdsforeningerne, der indtager denne vurdering (tabel 39). Kommunalreformen synes altså ikke at kunne forklare den svagt øgede orientering mod lokalsamfundet i foreningslivet.

Tabel 38. Andel af foreninger i Odense Kommune og i resten af Fyn, Langeland og Ærø, som beskæftigede sig med 'lokalsamfund og bolig' i henholdsvis 2004 og 2010 (procent)

	2004		2010	
	Odense	Øvrige kommuner	Odense	Øvrige kommuner
Idrætsforeninger	6,5	13,4	19,0	22,9
Fritids- og kulturforeninger	14,5	17,4	17,8	26,1
Velfærdsforeninger	12,6	21,3	16,0	27,1
Lokalforeninger	81,8	78,8	84,0	75,9
Interesseforeninger	20,5	28,3	12,8	28,2
Alle foreninger	20,5	28,5	23,0	31,5

N = 1889 i 2004 og 1272 i 2010
P < .001 i både 2004 og 2010

Tabel 39. Foreningernes vurdering af, hvilken betydning kommunalreformen har haft for foreningens tilknytning til lokalsamfundet, opdelt på fem foreningstyper (procent)

	Idrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle
Meget positiv betydning	1,5	2,4	3,5	5,9	1,0	2,6
Positiv betydning	4,8	4,9	6,6	8,4	6,6	5,9
Ingen betydning	80,1	68,6	65,5	54,6	57,6	67,3
Negativ betydning	2,2	1,7	1,2	2,5	5,6	2,5
Meget negativ betydning	0,0	0,7	0,8	0,8	0,0	0,4
Ikke relevant / ved ikke	11,4	21,6	22,5	27,7	29,3	21,4
N = 100 pct.	271	287	258	119	198	1133

P < .001

6.4. Økonomi og adgang til faciliteter

Mange foreninger – især idrætsforeninger, fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger får betydelig kommunal støtte og benytter kommunale lokaler og faciliteter. De fleste af de sammenlagte kommuner har vedtaget nye fælles støtteordninger og politikker for tildeling af lokaler og faciliteter. Det kan have været til ugunst for nogle foreninger og gunst for andre.

Halvdelen af foreningerne mener ikke, at kommunalreformen har haft nogen betydning for foreningens økonomi, og yderligere hver fjerde forening svarer, at det slet ikke er relevant (eller at foreningen ikke kan svare på det). Givetvis fordi foreningen ikke modtager kommunal støtte. 15 procent af foreningerne svarer dog, at det har haft en negativ eller meget negativ betydning, mens halvt så mange synes, at det har haft en positiv betydning. Det er især idrætsforeningerne, som synes, at det har haft en negativ betydning, mens fritids- og kulturforeningerne og velfærdsforeningerne er noget mindre kritiske (tabel 40). Tidligere gennemførte analyser viser desuden, at sammenlægningsgraden har signifikant betydning for, hvordan foreningerne oplever reformens betydning for foreningens økonomi. Foreninger fra kommuner, der var små før reformen, og som nu indgår i en større kommune, har i højere grad oplevet negative konsekvenser for økonomien, end foreninger der også tilhørte store kommuner før reformen (Thøgersen 2012: 213).

Endnu mindre synes kommunalreformen at have berørt foreningernes adgang til lokaler. Ni ud af ti foreninger svarer, at det ikke har haft nogen betydning, eller at det ikke er relevant for foreningen. Også blandt idrætsforeningerne er der meget få, som svarer, at reformen har haft en negativ betydning for foreningens adgang til lokaler (tabelsamling, tabel 21) – selvom en forholdsvis stor andel af idrætsforeningerne mener, at den indirekte offentlige støtte i form af gratis benyttelse af lokaler og anlæg var mindre i 2010 end fem år tidligere (tabelsamling, tabel 22).

Det er meget få foreninger, som mener, at den indirekte offentlige støtte er blevet større eller mindre på andre former for service og assistance fra det offentlige. Det gælder administrativ hjælp og projektassistance. For langt de fleste foreninger – tre ud af fire – er spørgsmålet slet ikke relevant (tabelsamling, tabel 23 og 24).

Kommunalreformen synes altså ikke at have berørt den kommunale støtte – direkte eller indirekte – væsentligt. Kun en forholdsvis stor andel af idrætsforeningerne synes, at den indirekte støtte i form af lokaler og anlæg er blevet forringet. Det er også blandt idrætsforeningerne, at vi finder den største andel af foreninger, som oplever, at deres økonomi er blevet negativt påvirket af kommunalreformen .

Tabel 40. Foreningernes vurdering af, hvilken betydning kommunalreformen har haft for foreningens økonomi, opdelt på fem foreningstyper (procent).

	Idrætsforeninger	Fritids- og kulturforeninger	Velfærdsforeninger	Lokale foreninger	Interesseforeninger	Alle foreninger
Meget positiv betydning	1,8	1,4	4,7	2,6	1,0	2,3
Positiv betydning	8,7	4,8	6,8	7,7	3,9	6,3
Ingen betydning	50,7	58,8	49,3	49,6	55,4	53,1
Negativ betydning	21,0	7,8	15,5	2,6	5,4	11,8
Meget negativ betydning	5,1	2,7	4,3	0,9	1,0	3,2
Ikke relevant / ved ikke	12,7	24,5	19,4	36,8	33,3	23,3
N = 100 pct.	276	294	278	117	204	1169

P < .001

6.5. Samarbejde med kommunen

Til sidst skal vi se på, om kommunalreformen har haft en effekt på foreningernes samarbejde med og relationer til kommunen. Analysen af foreningernes samarbejde med kommunen viste, at andelen af foreningerne, som samarbejder med kommunale institutioner, er vokset markant, og at der er en klar stigning i andelen af foreningerne, som har en driftsaftale, kontrakt eller anden skriftlig aftale med kommunen eller regionen om bestemte opgaver og aktiviteter. Det sidste kunne være udtryk for en stigende formalisering af relationerne mellem foreningerne og kommunen, som måske skyldes, at kommunerne er blevet større. Undersøgelsen i 2004 viste imidlertid ikke en væsentlig forskel på andelen af foreningerne, som havde en driftsaftale eller anden skriftlig aftale, mellem foreninger i Odense Kommune og foreninger i de øvrige kommuner, hvoraf de fleste hørte til i forholdsvis små kommuner. Stigningen i andelen af foreningerne, som har en sådan aftale, har da også fundet sted både i Odense Kommune og i de øvrige kommuner under et (tabel 41). Heller ikke i analyser, der tager højde for forskellene mellem den grad af sammenlægning de enkelte kommuner har gennemgået, findes der nogle signifikante sammenhænge med andelen af foreninger med skriftlige aftaler (Thøgersen 2012: 493). Samlet taler analyserne altså ikke for, at kommunalreformen kan forklare stigningen i skriftlige aftaler med kommunen.

Knap hver tredje forening havde en samarbejdsaftale med den kommune, foreningen tilhørte før kommunalreformen, og fire ud af fem af disse foreninger svarer, at aftalen er videreført i den nye kommune (tabelsamling, tabel 25).

Tabel 41. Andel af foreninger, som har en driftsaftale eller anden skriftlig aftale med kommunen i 2004 og 2010, opdelt på foreninger fra Odense Kommune og foreninger fra andre kommuner på Fyn, Langeland og Ærø (procent).

	2004		2010	
	Odense	Andre kommuner	Odense	Andre kommuner
Ildrætsforeninger	23,0	12,6	26,3	19,3
Fritids- og kulturföreninger	16,0	15,0	19,7	24,2
Velfærds-foreninger	16,9	12,9	44,7	22,1
Lokalföreninger	11,9	18,6	34,8	24,7
Interesseforeninger	13,9	8,3	13,3	17,0
Alle foreninger	16,9	13,0	26,3	21,4

N = 1165 i 2010 og 1689 i 2004
P < .001 i både 2004 og 2010

Men selvom foreningerne øjensynligt samarbejder meget mere med kommunerne, så er holdningen til samarbejdet ikke ændret. Kommunalreformen synes altså ikke at have påvirket foreningernes holdning til, om foreningerne bør deltage i løsningen af kommunale opgaver; om foreningen bør tilpasse sine aktiviteter efter kommunens ønsker for at få kommunale tilskud; og om kommunen bør have indflydelse på de aktiviteter, der foregår i foreningen (tabel 31 og 32, side 65-66).

Der er heller ikke sket ændringer i foreningernes vurdering af samarbejdets form, fx om der er for mange regler, som gør det besværligt at være forening; og om det offentlige i stigende grad stiller krav om, hvad foreningen skal beskæftige sig med (tabel 33 og 34, side 67-68).

Men når foreningerne forholder sig til spørgsmålet, om kommunalreformen har haft en indflydelse på samspillet mellem kommunen og de frivillige foreninger, så synes en mindre del af foreningerne, at den nye kommunale struktur har ændret på samspillet. Hver fjerde forening erklærer sig helt enig eller enig i standpunktet, at 'samspillet med kommunen er blevet mere formaliseret'. Der er forholdsvis små forskelle mellem foreningstyperne på dette (tabel 42).

Tilsvarende andel er enig i standpunktet, at 'der er mindre personlig kontakt mellem politikerne og de enkelte foreninger', og mindre end halvt så mange er uenig i standpunktet. Men det store flertal af foreningerne kan enten ikke forholde sig til standpunktet, eller er hverken enig eller uenig deri (tabel 42).

Omvendt er hver femte forening uenig i standpunktet, at 'foreningslivet inddrages i højere grad i løsningen af kommunale opgaver', mens halvt så mange erklærer sig enig deri (tabel 42).

På alle tre udsagn er det først og fremmest foreninger fra kommuner, som er blevet sammenlagt, som forholder sig til standpunkterne, og som erklærer sig enig i, at samspillet med kommunen er blevet mere formaliseret, og at der er mindre personlig kontakt mellem politikerne og de enkelte foreninger, og som er uenig i standpunktet, at foreningslivet inddrages i højere grad i løsningen af kommunale opgaver.

Opdelt på foreningstyper er det primært blandt idrætsforeningerne, lokalföreningerne og interesseforeningerne, at der er en statistisk signifikant forskel mellem foreningerne i Odense

kommune og foreningerne i de øvrige, sammenlagte, kommuner på vurderingen af, hvilken betydning kommunalreformen har haft for samspillet med kommunen.

Tabel 42. Foreningernes vurdering af kommunalreformens betydning for samspillet mellem kommunen og de frivillige foreninger, opdelt på fem foreningstyper: Procentuel andel af foreningerne, som er enig i standpunktet (2010).

	Samspillet med kommunen er blevet mere formaliseret		Der er mindre personlig kontakt mellem politikerne og de enkelte foreninger		Foreningslivet inddrages i højere grad i løsningen af kommunale opgaver	
	Foreninger i Odense Kommune	Forening i sammenlagt kommune	Foreninger i Odense Kommune	Forening i sammenlagt kommune	Foreninger i Odense Kommune	Forening i sammenlagt kommune
IDRÆTSFORENINGER						
Enig	8,3	30,5	9,5	36,5	1,4	10,8
N = 100 pct.	72	197	74	197	73	195
ANDRE FRITIDS- OG KULTURFORENINGER						
Enig	11,4	23,5	11,6	19,0	7,2	5,3
N = 100 pct.	70	217	69	205	69	207
VELFÆRDSFORENINGER						
Enig	23,8	29,8	7,5	29,5	20,0	13,1
N = 100 pct.	42	218	40	217	40	214
LOKAL FORENINGER						
Enig	13,0	30,8	8,7	30,1	4,3	13,5
N = 100 pct.	23	91	23	93	23	89
INTERESSEFORENINGER						
Enig	10,9	25,8	8,7	27,6	2,2	13,8
N = 100 pct.	46	155	46	152	46	152
ALLE FORENINGER						
Enig	12,6	27,8	9,5	28,4	6,4	10,9
N = 100 pct.	253	878	252	864	251	857

P < .001 på forskellene mellem alle foreninger i Odense kommune og alle foreninger i øvrige kommuner.

P < .001 på forskellene mellem idrætsforeninger i Odense kommune og idrætsforeninger i øvrige kommuner.

P < .01 på forskellene mellem lokalforeninger i Odense kommune og lokalforeninger i øvrige kommuner.

P < .05 på forskellene mellem interesseforeninger i Odense kommune og interesse foreninger i øvrige kommuner.

P < .01 på forskellen mellem fritids- og kulturforeninger i Odense kommune og fritids- og kulturforeninger i øvrige kommuner på standpunktet vedr. samspillet med kommunen.

P < .01 på forskellene mellem velfærdsforeninger i Odense kommune og velfærdsforeninger i øvrige kommuner på holdningen til standpunktet vedr. den personlige kontakt

Hele tabellen med andelen af foreningerne der har svaret, at de er uenig i standpunktet eller har svaret, at de hverken er enig eller uenig findes tabel 26 i tabelsamlingen..

Sammenfattende viser analysen altså, at kommunalreformen er en meget sandsynlig årsag til, at antallet af interesseforeninger er faldet markant fra 2004 til 2010, mens det er mere usikkert, om den registrerede stigning i antallet af lokalt orienterede foreninger kan tilskrives reformen.

Analysen viser endvidere, at idrætsforeninger, øvrige fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger i højere grad beskæftigede sig med 'sundhed og sygdom' og 'lokalsamfund og bolig' i 2010, end foreningerne gjorde i 2004, og det kan tilskrives, at kommunerne med kommunalreformen har fået ansvaret for forebyggelse, og som et led i arbejdet dermed har søgt at engagere især idrætsforeninger og velfærdsforeninger. Det er dog meget få foreninger, som synes, at kommunalreformen har haft indflydelse på foreningens aktiviteter

Som nævnt er det usikkert, om kommunalreformen har resulteret i flere lokalt orienterede foreninger. Der har været en lille stigning i andelen af foreninger, som har svaret, at de beskæftiger sig med 'lokalsamfund og bolig', og det kunne tolkes som en reaktion på den centralisering, som har fundet sted i de kommuner, der er blevet lagt sammen med andre kommuner, men vi finder også denne stigning i Odense Kommune. Meget få foreninger svarer da også, at kommunalreformen ikke har haft nogen betydning for foreningens tilknytning til lokalsamfundet.

Undersøgelsen giver heller ikke belæg for, at kommunalreformen har haft væsentlig betydning for foreningernes økonomi og adgang til offentlige lokaler. Der er dog en tendens til, at idrætsforeningerne i lidt højere grad end øvrige foreningstyper synes, at kommunalreformen har haft en negativ betydning for denne side af foreningerne. Derudover har tidligere analyser vist, at det særligt er foreningerne fra de tidligere små kommuner, som nu er blevet sammenlagt, der har oplevet en negativ påvirkning af økonomien (Thøgersen 2012).

Endelig viser analysen, at andelen af foreningerne, som samarbejder med kommunale institutioner, er vokset markant, og at der er en klar stigning i andelen af foreningerne, som har en driftsaftale, kontrakt eller anden skriftlig aftale med kommunen eller regionen om bestemte opgaver og aktiviteter. Det sidste kunne være udtryk for en stigende formalisering af relationerne mellem foreningerne og kommunen, som måske skyldes, at kommunerne er blevet større. Stigningen i andelen af foreningerne, som har en sådan aftale, har imidlertid fundet sted både i Odense Kommune og i de øvrige kommuner under et. Det taler altså ikke for, at kommunalreformen kan forklare stigningen i skriftlige aftaler med kommunen. Kommunalreformen har heller ikke påvirket foreningernes holdning til og vurdering af relationerne til kommunen. Dog synes en forholdsvis stor del af foreningerne, hver fjerde, at 'samspejlet med kommunen er blevet mere formaliseret', og at der er mindre personlig kontakt mellem politikerne og de enkelte foreninger. Og det er i højere grad foreninger fra kommuner, som er blevet sammenlagt, som mener dette.

7. Konklusion og perspektivering

Vi har i denne undersøgelse belyst udviklingen i foreningslivet på Fyn, Langeland og Ærø over en periode på seks år. Dette er selvsagt en kort periode, ikke mindst i lyset af, at mange samfundsforandringer er lang tid undervejs. Derfor kan en undersøgelse som denne heller ikke afdække de store strukturelle 'trends' i foreningslivet. Undersøgelsen er imidlertid enestående i den forstand, at den tilnærmelsesvis er designet som et naturligt eksperiment, fordi der mellem de to undersøgelsestidspunkter har været gennemført en af danmarkshistoriens største politiske og forvaltningsmæssige reformer: Den kommunale struktur- og opgaverreform anno 2007. Dette har givet os mulighed for at belyse, hvorvidt der er sket væsentlige forandringer - både i foreningslivets udbredelse og sammensætning og i foreningernes vurderinger af og holdninger til deres egne opgaver og til samarbejdet med andre foreninger og kommunale institutioner.

Et af de store spørgsmål i forlængelse heraf er, hvorvidt de empiriske forskelle, som observeres i mellem 2004 og 2010, kan tolkes som direkte konsekvenser af kommunalreformen, eller om de i højere grad skyldes forandringer, som allerede var sat i gang før kommunalreformen. Et andet afgørende spørgsmål handler om, hvorvidt kommunalreformen reelt har nået at slå igennem i 2010 blot tre år efter reformen. Det er ikke muligt at nå frem til endelige svar på disse spørgsmål, men i designet for undersøgelsen har vi søgt at adressere den førstnævnte problematik ved at sammenligne foreninger, som hører hjemme i sammenlægningskommuner, med foreninger, som kommer fra Odense kommune, der ikke har været igennem en sammenlægning.

Undersøgelsens resultater kan sammenfattes i fire overordnede konklusioner, der i det følgende uddybes:

- For det første viser undersøgelsen, at der i dele af foreningslivet er sket væsentlige ændringer fra 2004 til 2010.
- For det andet dokumenterer undersøgelsen imidlertid også, at foreningslivet er præget af stabilitet og kontinuitet trods de betydelige samfundsmæssige ændringer i den undersøgte periode
- For det tredje viser undersøgelsen, at der er væsentlige forskelle på udviklingen mellem foreningstyperne. Nogle tendenser præger hele foreningslivet, andre gælder kun for dele deraf.
- For det fjerde har undersøgelsen sandsynliggjort, at nogle af ændringerne i foreningslivet kan tilskrives kommunalreformen.

7.1. Væsentlige ændringer på flere områder

Undersøgelsen viser, at der i dele af foreningslivet er sket væsentlige ændringer.

- Den mest iøjnefaldende ændring i foreningslivet er, at selvom det samlede antal foreninger ikke er ændret signifikant i den undersøgte periode, så er der sket en betydelig ændring i sammensætningen af foreningerne. Først og fremmest har der været en ganske stor reduktion i antallet af foreninger vedrørende politik, arbejde, internationale forhold samt natur og miljø. Vi tolker dette som et klart udtryk for, at netop denne type af foreninger er tæt koblet til den kommunale politiske struktur, og at disse foreninger i mange tilfælde har tilpasset sig de politisk definerede grænser. For mange af de politiske foreninger samt natur og miljøforeningerne er reduktionen sket ved, at eksisterende foreninger fra de tidligere små kommuner har nedlagt sig selv og genoprettet sig i nye større fusionerede enheder. Modsat finder vi en betydelig tilvækst i antallet af foreninger, som er orienteret mod 'lokalsamfund og bolig' samt 'social hjælp og støtte'. Vi finder også en vækst i antallet af fritids- og kulturforeninger samt en beskeden vækst i antallet af idrætsforeninger. Denne ændring i foreningslivet kan bedst forklares ud fra selektionsapproachens antagelse om, at udviklingen i et organisationsområde fortrinsvis sker ved, at nye foreninger, der passer til de nye strukturelle rammer, kommer til, mens andre af samme grund hører op.
- Den anden markante ændring finder vi i foreningernes samarbejde med andre foreninger og især kommunale institutioner. Omtrent en tredjedel af foreningerne havde i 2010 et samarbejde med en skole, og det var en klar stigning siden 2004. Dette gælder næsten alle foreningstyper, men især idrætsforeninger og interesseforeninger. Tilsvarende finder vi en vækst i idrætsforeningers samarbejde med daginstitutioner. Men det er ikke kun samarbejdet med kommunale institutioner, som er øget. Der har også været en stigning i foreningernes samarbejde med private virksomheder, hvilket gælder alle foreningstyper, dog med velfærdsforeninger som eneste undtagelse. Analysen viser også en klar stigning i andelen af foreningerne, som har en samarbejdsaftale eller lignende med det offentlige. Gennemgangen af besvarelsene viser imidlertid, at foreningerne tolker dette meget bredt, og måske skyldes noget af stigningen, at man i højere grad taler om 'samarbejdsaftaler' og 'partnerskaber' i den kommunale politik på området, og dette smitter af på foreningernes opfattelse af, hvad der ligger i udtrykket. Aftalerne handler fortrinsvist om leje af lokaler, baner og andre faciliteter, men der nævnes også konkrete aftaler om udbud af bestemte aktiviteter for udvalgte grupper af mennesker i lokalsamfundet med særlige behov. Vi finder med andre ord en tendens til, at samarbejdsrelationerne mellem lokalforeninger og kommunale myndigheder og institutioner i stigende grad formaliseres gennem gensidige aftaler og kontrakter.

Analyserne viser altså, at andelen af foreninger, som samarbejder med andre foreninger og kommunale institutioner, er vokset markant igennem 00'erne, og at grænserne mellem den offentlige og den frivillige sektor er mindre skarp end tidligere, som også tidligere studier har vist (se rapportens indledning).

Men hvor langt mener foreningerne, at samarbejdet med kommunen skal række? I forlængelse af kommunalreformen har der flere steder været en debat om foreningers

og frivilliges inddragelse i kommunale opgaver. Undersøgelsen i 2004 viste, at majoriteten af foreningerne var imod, at foreningerne skal deltage i løsningen af kommunale opgaver. Og denne holdning til samarbejdet med kommunen var ikke ændret i 2010.

Denne udvikling i foreningernes relationer til kommunerne synes at bekræfte tilpasningsapproachens antagelse om, at foreninger tilpasser sig ændringer i de omgivelser, som især har betydning for dem selv. Men undersøgelsen tyder på, at det er en langsom tilpasning, som ikke har ændret på foreningernes principielle holdning til, hvordan samspillet mellem forening og kommune skal være.

- Den tredje større ændring i foreningslivet i den undersøgte periode er et markant fald i andelen af foreninger, som svarer, at de bygger på særlige værdier eller ideologier, og at der især er sket et fald i tilslutningen til politiske værdier. På den ene side bekræfter dette, som der blev redegjort for i rapportens indledning, en langvarig ændring af foreningslivet fra at være forbundet med større samfundsmæssige, kulturelle, sociale eller folkelige bevægelser til i stigende grad at være selvforvaltende fællesskaber om afgrænsede interesser og aktiviteter. På den anden side kunne man måske have forventet, at den såkaldte kultur- og værdikamp i 00'erne havde sat sit præg på foreningslivet. Men det synes ikke at være tilfældet.
- For det fjerde er der sket en signifikant stigning i andelen af foreningerne, som beskæftiger sig med ældre, og en lille stigning i andelen, som har aktiviteter for personer med en sygdom eller et handicap. Det kan tolkes som en følge af det fokus, der har været på forebyggelse og sundhedsfremme i kommunerne efter kommunalreformen, men det er sandsynligvis også en konsekvens af, at foreningslivet i stigende grad befolkes af en meget engageret og ressourcestærk generation af ældre borgere (Torpe 2011). Til gengæld er andelen, som har aktiviteter for forskellige udsatte grupper, ikke steget, selvom der også har været fokus på dette de seneste ti år. Dette kan tolkes som et udtryk for, at nok tilpasser mange foreninger sig samfundsmæssige ændringer i overensstemmelse med tilpasningsapproachen (her en demografisk udvikling med flere ældre, som er mere aktive end tidligere generationer af ældre var, og en stigende opmærksomhed mod sundhed og forebyggelse, der også smitter af på mange foreningers selvforståelse), men de løber ikke uden videre efter de dagsordener, som det offentlige sætter (bl.a. fokus på udsatte grupper og frivillige organisationers rolle i forhold dertil)
- For det femte viser undersøgelsen, at de samlede indtægter i foreningerne i gennemsnit er vokset signifikant og mere end prisudviklingen. Samtidig er der ikke sket ændringer i foreningernes vurdering af, hvor svært det er at skaffe de nødvendige indtægter til foreningens aktiviteter. Den finansielle krise og pressede kommunale budgetter synes altså ikke at have påvirket foreningerne nævneværdigt, som vi havde forventet med tanke på ressourceafhængighedsteorien.
- Endelig viser sammenligningen, at der var forholdsvis færre foreninger i 2010, som orienterede sig mod et geografisk afgrænset område, end der var i 2004. Dette går dels imod en af forventningerne forud for undersøgelsen, og det passer heller ikke til det forhold, at undersøgelsen har afdækket en stigning i antallet af såkaldte lokalforeninger (mere derom senere). Svarene fra undersøgelsen i 2010 viser endvidere, at lokalsamfundet især har stor betydning for rekrutteringen af medlemmer, mens forholdsvis få foreninger engagerer sig i lokalsamfundet som helhed ved at bidrage til dets udvikling,

samarbejde med andre foreninger og samarbejde med skoler og andre offentlige institutioner. Dette bekræfter altså, hvad tidligere studier har vist (som redegjort for i rapportens indledning), at foreningslivet har en forholdsvis svag forankring i lokalsamfundet. Måske er dette tvetydige resultat af undersøgelsen et udtryk for, at kommunalreformen haft en dobbelt effekt på denne foreningsdimension. På den ene side er der dannet nye foreninger med det klare mål at styrke lokalsamfundet som en reaktion på den kommunale centralisering (i overensstemmelse med selektionsapproachen). På den anden side har mange foreninger gjort lige det modsatte og så at sige fulgt med den større geografiske orientering og mindre lokalbundethed, som de større kommuner er udtryk for (i overensstemmelse med tilpasningsapproachen).

7.2. Stor stabilitet og små ændringer på de fleste sider af foreningslivet

Undersøgelsen viser imidlertid, at selvom der på ovennævnte sider af foreningslivet er sket ændringer fra 2004 til 2010, så er det snarere stabilitet end forandring, der har præget foreningerne:

- Undersøgelsen kan ikke påvise en stigning i det samlede antal foreninger på Fyn, Langeland og Ærø fra 2004 til 2010, og andelen af foreningerne, der var dannet inden for en periode på ti år forud for undersøgelsen, var ikke større i 2010 end i 2004. Samtidig er der også foreninger, som hører op, hvilket ses ved, at gennemsnitsalderen for foreningerne er nogenlunde stabil, nemlig 40 år.
- Foreningerne er heller ikke blevet væsentligt større. I gennemsnit har de fået lidt flere medlemmer, og andelen af relativt store foreninger er vokset lidt. Generelt synes foreningerne ikke, at det er et stort problem at rekruttere nye medlemmer, og vurderingen deraf har ikke ændret sig væsentligt siden 2004.
- Det er i store træk de samme typer af aktiviteter, som den samlede population af foreninger beskæftigede sig med i de to undersøgte år. Sammenligningen påviser, at en lidt større andel af foreningerne i 2010 end i 2004 beskæftigede sig med kultur- og fritidsaktiviteter, uddannelse og undervisning, sundhed og sygdom samt social indsats.
- Undersøgelsen kan ikke påvise store ændringer i den interne organisering af foreningerne og i deres tilslutning til sammenslutninger af foreninger. Undersøgelsen i 2010 viser også det samme billede af det interne demokrati – både hvad angår medlemmernes demokratiske kanaler og deres deltagelse i disse – som undersøgelsen i 2004 kunne afdække. Undersøgelsen kan således ikke bekræfte, at der er sket en svækkelse af den medlemsbaserede og demokratiske side af foreningslivet (se rapportens indledning).
- I forlængelse af foreningslivets udfordringer med hensyn til både øget kommunalt og indbyrdes samarbejde forventede vi en øget grad af professionalisering i foreningerne i form af flere lønnede medarbejdere. Undersøgelsen kan imidlertid ikke påvise sådanne ændringer. Der er heller ikke væsentlige ændringer i det gennemsnitlige antal af frivillige, som foreningerne benytter, eller på foreningernes oplevede vanskeligheder med at rekruttere frivillige til at påtage sig bestyrelsesopgaver. Ligeledes er der ikke signifikante ændringer i foreningernes holdning til det frivillige princip. Helt generelt kan

undersøgelsen altså ikke bekræfte, som andre studier har fundet (se rapportens indledning), er der sker en langsom professionalisering af den frivillige organisering på lokalt niveau.

- Undersøgelsen tyder heller ikke på, at der er sket ændringer i foreningernes involvering i generelle samfundsspørgsmål. Af metodiske årsager er det dog svært at sammenligne resultaterne på denne del af undersøgelsen. Det er endvidere interessant, at såvel undersøgelsen i 2004 som undersøgelsen i 2010 viser, at foreningerne primært søger indflydelse lokalt og i meget lille grad gennem regional- og landsorganisationer. Det kunne tyde på, at den traditionelle politiske forbindelse mellem de lokale foreninger og en eller flere landsorganisationer spiller en forholdsvis lille rolle i dag.
- Endelig har foreningerne ikke ændret deres holdning til forholdet til den offentlige sektor. Majoriteten af foreninger synes i 2010 som i 2004, at det ikke er foreningens opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver, og de er heller ikke indstillet på at tilpasse aktiviteterne efter de kommunale ønsker og behov. Men trods dette samarbejdede foreningerne øjensynligt betydeligt mere med kommunale institutioner i 2010, end de gjorde i 2004 (se ovenfor). Der er heller ikke sket væsentlige ændringer i foreningernes vurdering af kommunens politik på foreningsområdet. Meget få foreninger synes, at der er for mange regler, og at der stilles for store krav for at opnå offentlig støtte.

Denne stabilitet og relative uforanderlighed i foreningslivet synes at bekræfte, som redegjort for i afsnit 2.5., at små frivillige foreninger og organisationer er præget af en betydelig inert, og at der skal indtræffe store ændringer i omgivelserne for at få dem til at ændre sig radikalt.

7.3. Forskelle på udviklingen mellem foreningstyperne

Selvom der for hele foreningsområdet ikke er sket væsentlige ændringer på en række af de undersøgte sider ved foreningslivet, viser undersøgelsen, at der er variationer i dette billede på tværs af de forskellige foreningstyper. Endvidere er der forskelle mellem foreningstyperne på, hvor stærk udviklingen har været på de områder, hvor der har været signifikante ændringer. Der er især forskelle mellem foreningstyperne på to af de undersøgte sider af foreningslivet.

- For det første er var antallet af foreninger på Fyn, Langeland og Ærø, som nævnt ovenfor, stort set det samme i 2010 som i 2004, men det dækker over, at der på den ene side har været et fald i antallet af foreninger vedrørende politik, arbejde, internationale forhold samt natur og miljø, mens der er sket en stigning i antallet af foreninger, som er orienteret mod 'lokalsamfund og bolig' samt 'social hjælp og støtte'. Vi finder som nævnt ovenfor også en vækst blandt fritids- og kulturforeninger samt en beskeden vækst i antallet af idrætsforeninger.
- For det andet viser undersøgelsen, at idrætsforeninger, øvrige fritids- og kulturforeninger og velfærdsforeninger i meget højere grad beskæftigede sig med 'sundhed og sygdom' og 'lokalsamfund og bolig' i 2010, end de samme typer af foreninger gjorde i 2004. Denne ændring gælder imidlertid ikke for interesseforeningerne og lokalforeningerne.

Disse resultater bekræfter nicheteoriens påpegning af, at selv inden for samme organisations-type (her foreninger) er der store forskelle på mål, medlemmer, ressourcer samt kontekst, og at dette har betydning for, hvordan og hvor meget foreningerne udvikler sig. Hvis datamaterialet havde givet mulighed for yderligere differentiering af foreningerne – med opdeling inden for foreningstyperne – ville man givetvis også finde væsentlige forskelle på, hvor meget forskellige niches af foreninger har udviklet sig.

7.4. Kommunalreformens betydning for foreningslivets udvikling

Den fjerde overordnede konklusion for undersøgelsen er, som antydnet ovenfor, at flere af de afdækkede ændringer i foreningslivet kan tilskrives kommunalreformen, men det gælder ikke for dem alle.

- Kommunalreformen er en meget sandsynlig årsag til, at antallet af interesseforeninger, dvs. foreninger vedrørende politik, arbejde, internationale forhold samt natur og miljø, er faldet markant fra 2004 til 2010. Netop denne type af foreninger er tæt koblet til den kommunale politiske struktur. En del af denne reduktion i antallet af foreninger er efter alt at dømme sket ved, at (gamle) foreninger fra de tidligere små kommuner – mere eller mindre frivilligt – er fusioneret i nye større foreninger. Denne forandring tolker vi som udtryk for, at disse foreninger har søgt at tilpasse sig organisatorisk efter de nye politiske definerede grænser (jvf. tilpasningsapproachen).
- Kommunalreformen gav anledning til en forventning om ændringer i foreningslivets rolle i lokalsamfundet. Opgørelsen af antallet af foreninger, som kan betegnes som lokalforeninger, er da også vokset markant, og der har været en lille stigning i andelen af foreninger, som har svaret, at de beskæftiger sig med 'lokalsamfund og bolig'. Det kunne tolkes som en reaktion på den centralisering, som har fundet sted i de kommuner, der er blevet lagt sammen med andre kommuner, men vi finder også denne stigning i Odense Kommune. Det er da også meget få foreninger, som svarer, at kommunalreformen har haft betydning for foreningens tilknytning til lokalsamfundet.
- Med kommunalreformen fik kommunerne ansvaret for sundhedsforebyggelse og sundhedsfremme, og derfor forventede vi, at dette ville få flere foreninger til at beskæftige sig med dette område. Denne antagelse kan undersøgelsen bekræfte, idet andelen af foreninger, der beskæftiger sig med 'sundhed og sygdom', var klart højere i 2010 end i 2004, og det gælder især for idrætsforeningerne og velfærdsforeningerne. Det er dog meget få foreninger, som synes, at kommunalreformen generelt har haft indflydelse på foreningens aktiviteter.
- En væsentlig tema som følge af kommunalreformen har handlet om de mulige ændringer i de kommunale tilskudsordninger. I forbindelse med sammenlægningerne og ikke mindst den betrængte kommunale økonomi kunne man forvente, at kommunalreformen ville være en politisk anledning til reducere de samlede udgifter til foreningslivet og måske målrette og prioritere nogle af ydelserne. Undersøgelsen viser imidlertid, at forholdsvis få foreninger har oplevet, at det har haft betydning for foreningens økonomi. En forklaring på dette kan være, at flere af kommunerne i forbindelse med sammen-

lægningerne har ladet de mest favorable af de tidligere ordninger i de gamle kommuner danne grundlag for de nye fælles tilskudsordninger. Svarene fra foreningerne er dog ikke entydigt positive, idet omkring en fjerdedel af idrætsforeningerne faktisk mener, at reformen har haft en negativ eller meget negativ betydning for foreningens økonomi.

- Undersøgelsen kan som beskrevet ovenfor ikke påvise store forandringer med hensyn til foreningernes organisering lokalt, regionalt og nationalt. Dog bør det nævnes, at der er en tendens til, at flere foreninger er tilsluttet en sammenslutning af foreninger inden for kommen. Vi tolker denne udvikling som en begyndende organisatorisk tilpasning til de nye kommunale vilkår.
- Som nævnt viser undersøgelsen, at andelen af foreningerne, som samarbejder med kommunale institutioner, er vokset markant, og at der er en klar stigning i andelen af foreningerne, som har en driftsaftale, kontrakt eller anden skriftlig aftale med kommunen eller regionen om bestemte opgaver og aktiviteter. Det sidste kunne være udtryk for en stigende formalisering af relationerne mellem foreningerne og kommunen, som måske skyldes, at kommunerne er blevet større. Stigningen i andelen af foreningerne, som har en sådan aftale, har imidlertid fundet sted både i Odense Kommune og i de øvrige kommuner under et. Det er derfor usikkert, om denne øgede formalisering skyldes kommunalreformen.

I forlængelse af tendensen til mere samarbejde og større formalisering deraf har det været diskuteret, hvor langt dette samarbejde skal række, bl.a. foranlediget af at mange af de nye kommuner har iværksat projekter, som sigter mod at få etableret et samarbejde med foreningslivet. Til trods for debatterne samt kommunernes ambitioner om i stigende grad at inddrage foreningerne i løsningen af kommunale opgaver, er der ikke noget, der tyder på, at foreningerne har ændret deres holdning markant til dette. Dog synes en forholdsvis stor del af foreningerne (hver fjerde), at 'samspillet med kommunen er blevet mere formaliseret', og at der er 'mindre personlig kontakt mellem politikerne og de enkelte foreninger'. Og det er i højere grad foreninger fra kommuner, som er blevet sammenlagt, som mener dette.

Undersøgelsen viser altså, at selvom foreningslivet på det overordnede plan er præget af en betydelig stabilitet, kontinuitet og robusthed i forhold til samfundsmæssige ændringer, som givetvis hænger sammen med denne organisationsforms særlige karakteristika (jvf. afsnit 2.5), så er der inden for den forholdsvis korte periode på seks år – fra 2004 til 2010 – sket væsentlige ændringer, og det kan primært tilskrives kommunalreformen.

7.5. Diskussion og perspektivering

Undersøgelsen efterlader et indtryk af stabilitet og kontinuitet, selvom undersøgelsen også har påvist væsentlige ændringer på visse sider af foreningslivet. Det går imod den overordnede forventning til undersøgelsen. Vi antog, at de store samfundsmæssige ændringer i den periode fra 2004 til 2010, hvor foreningslivet på Fyn, Langeland og Ærø blev undersøgt to gange, ville sætte et større aftryk på foreningerne, end undersøgelsen har kunnet dokumentere. Hvad kan forklare dette?

For det første kan det tænkes, at følgerne af især kommunalreformen og den forstærkede

interesse for foreninger og frivilligt arbejde først viser sig senere. Enten fordi foreningslivet reagerer langsommere på sådanne samfundsmæssige ændringer, eller fordi ændringerne i kommunerne ikke for alvor nåede at slå igennem inden 2010, hvor anden del af denne undersøgelse blev gennemført.

For det andet kan det skyldes, at de samfundsmæssige ændringer – den kommunale struktur- og opgavereform, finanskrisen og italesættelsen af frivilligheden – endnu ikke har ændret ret meget for foreningerne. Den kommunale støtte til de foreningstyper, som modtager støtte, har været forholdsvis konstant i den undersøgte periode. Foreningerne på idræts-, fritids- og kulturområdet kan fortsat benytte offentlige lokaler gratis og få refunderet hovedparten af udgiften til privat ejede faciliteter. Og der er ikke sket større formelle ændringer i de kommunale krav til foreningernes virke.

For det tredje kan forklaringen på den relativt store stabilitet være, at foreningslivet er mindre påvirkelig af sådanne samfundsmæssige ændringer end offentlige og kommercielle institutioner og organisationer er. Langt de fleste foreninger er relativt små, deres eksistens afhænger ikke af støtte fra det offentlige eller sponsorer, de benytter først og fremmest frivillig og ulønnet arbejdskraft, og de er drevet af de frivilliges interesse for og engagement i en afgrænset interesse eller sag (jvf. afsnit 2.5). Disse karakteristika fungerer muligvis som et 'filter' mod politiske forventninger, nye organisationskoncepter og kortvarige modestrømninger.

Mange frivillige landsorganisationer og en del kommuner har fokus på, hvordan de fremmer foreningsudvikling. Hvad betyder resultaterne af denne undersøgelse og ovenstående overvejelser for disse bestræbelser?

Den første og mere principielle overvejelse handler om, at det grundlæggende er svært at ændre foreninger, hvis initiativet til en forandring ikke kommer fra foreningen selv. Og hvorfor opfattes det som et problem, at mange foreninger ikke ønsker at tilpasse sig interesser og behov i den kommunale sektor eller i samfundet mere generelt? Måske er det netop foreningslivets kvalitet, at det ikke lader sig styre af politiske interesser, nye diskurser og kortvarige modestrømninger.

I forlængelse af dette burde landsorganisationer men især kommunerne overveje i højere grad at interessere sig for, hvordan der skabes gode muligheder for dannelsen af nye foreninger. Både fordi nye foreninger i højere grad end etablerede reflekterer aktuelle samfundsmæssige og kulturelle strømninger og interesser, og fordi nye foreninger kan udfordre og supplere bestående foreninger.

Endelig bør såvel landsorganisationer som kommuner være mere bevidste om foreningslivets forskellighed, som denne undersøgelse så tydeligt har afdækket. Foreninger har ikke alene meget forskellige mål, de fungerer også på meget forskellige måder. Nogle foreninger ønsker at passe sig selv, mens andre gerne vil samarbejde med kommunale institutioner. I dag er der meget forskellige politikker og støtteformer i forhold til foreninger på idræts- og fritidsområdet (inden for Folkeoplysningslovens rammer) og det sociale område (inden for Servicelovens rammer) (Ibsen 2008). Det er på den ene side hensigtsmæssigt, men det har som konsekvens, at foreningerne på de to områder sættes i bås. Mange foreninger på det sociale område ville gerne have de samme muligheder for direkte og indirekte kommunal støtte, som foreningerne på fritidsområdet har, og mange idræts- og fritidsforeninger ville gerne engagere sig i kommunalt definerede projekter og partnerskaber, som man primært støtter på

det sociale område. Derfor er det værd at overveje at skabe en fælles kommunal ramme for alle foreninger med differentierede støttemuligheder. Måske ligefrem en lov for kommunal støtte til foreninger, hvor foreningerne på den ene side har ret til (under bestemte betingelser) at benytte kommunale faciliteter og modtage økonomisk støtte til aktiviteter, som foreningen selv finder meningsfulde, men på den anden side også kan få støtte til at involvere sig i aktiviteter og samarbejder med kommunale institutioner, som i højere grad er politisk bestemte.

Litteratur

- Aldrich, H. E. og Auster, E. (1986). Even Dwarfs Started Small: Liabilities of Age and Size and Their Strategic Implications. *Research in Organizational Behavior*, Vol. 8, p. 165-198.
- Aldrich, H. E. og Pfeffer, J. (1976). Environments of Organizations. in: *Annual Review of Sociology*.
- Balle-Petersen, Margaretha. Foreningstiden. I: *Det forsømte århundrede*. Dansk Kulturhistorisk Museumsforening 1976.
- Boje, T. og Ibsen, B. (2006). *Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. København: Socialforskningsinstituttet, rapport 06:18.
- Borum, F. (1995). Strategier for organisationsændring. Handelshøjskolens Forlag.
- Burt, R. S. & Talmud, I. (1993). 'Market niche'. *Social Networks*, 15, 133-149.
- Burton, R. M. & Obel, B. (2004). *Strategic Organizational Diagnosis and Design*, Kluwer Academic Publishers.
- Carrol, G. R. (1984). Organizations Ecology. *Annual review of Sociology*, 10, 71-93.
- Carroll, G.R. (ed.) (1988). *Ecological Models of Organizations*. Cambridge, Mass. Ballinger.
- Christensen, D. A., Strømsnes, K. og Wollebæk, D. (2011). *Organisasjonene i Hordaland 1999-2009*. Institutt for Samfunnsforskning.
- Clemmensen, N. (1987). *Associationer og foreningsdannelse i Danmark 1780 - 1880*. Alvheim & Eide, 1987.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields, *American Sociological Review*, 48(2), 147-60.
- Enroljas, B. & R.H. Waldahl (2009). *Frivillige organisasjoner og offentlig politikk*, Novus forlag
- Friberg, M. (1991). Individ og organisation : om postmaterialismen i vesten. Værdiskiftets påvirkning af organisationsmåden i erhvervslivet og i det politiske liv. *Grus*, årg. 12, nr. 35.
- Galaskiewicz, J. & Bielefeld, W. (1998). *Nonprofit organizations in an age of uncertainty: A study of organizational change*. New York, Aldine. de Gruyter.
- Galaskiewicz, J. & W. Bielefeld (2001). The Behaviour of Nonprofit Organizations. In Anheier, Helmut K. (red.): *Organisational Theory and the Nonprofit Form*. Proceedings of a seminar series at the LSE Centre for Civil Society. Report no. 2.
- Gazley, B. & Brudney, J. L. 2007. The Purpose (and Perils) of Government-Nonprofit Partnership, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 36(3), 389-415.
- Gundelach, P. (1988). *Sociale bevægelser og samfundsændringer*. Aarhus: Politica.
- Gundelach, P. red. (2011). *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels forlag.

- Hannan, M. T. og Freeman, J. (1977): The Population Ecology of Organizations. *American Journal of Sociology*, Volume 82, Number 5, pp. 929 - 963.
- Hannan, M. T. and Freeman, J. (1989). Organizations and Social Structure. in *Organizational Ecology*, Cambridge, Harvard, U. Press, 1989, 3-27.
- Hansen, T. & Newton, K. (1985). Voluntary organizations and Community Politics: Norwegian and British Comparisons, *Scandinavian Political Studies*, 8(2), 1-21.
- Hansmann, H. (1980). The Role of Nonprofit Enterprises, *Yale Law Journal*, 89(5), 835-901.
- Heinemann, K. (1987). *Grundbog i idrætssociologi*. Bogforlaget DUO Aps.
- Henriksen, L. S. 1996. *Lokal frivillig organisering i nye omgivelser*. Aalborg: Institut for Sociale Forhold og Organisation. Forlaget ALFUFF.
- Henriksen, L.S. (2009). *Frivilligcentrene i Danmark : Fjerde og afsluttende delrapport vedrørende evaluering af puljen til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende frivilligcentre i Danmark*. 1. udg. Aalborg : Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet.
- Henriksen, L.S. (2013). *Det avgränsade civilsamhället*. I Lars Trädgårdh, Per Selle, Lars Skov Henriksen og Hanna Halling (red.). *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. SNS Förlag.
- Hjære, M. 2005. *Partnerskaber – på vej mod en ny samarbejdskultur? Rapport fra et følgestudie af tre partnerskaber mellem offentlige og frivillige sociale organisationer*. Odense: Center for frivilligt socialt arbejde.
- Horch, H-D. (1982). *Strukturbesonderheiten freiwilliger Vereinigungen. Analyse unter Untersuchung einer alternativen Form menschlichen Zusammenarbeitens*. Campus Verlag. Frankfurt/Main, New York.
- Heinz-Dieter Horch (1994). *On the socio-economics of voluntary organisations*. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* , Volume 5, Issue 2, pp 219-230
- Høyer-Kruse, J., Thøgersen, M. L. Stöckel, J. T. & Ibsen, B. (2008). *Offentlige-frivillige partnerskaber omkring børn og fysisk aktivitet*. Odense: Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet..
- Ibsen, B. (1992). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. Systime.
- Ibsen, B. og Hansen, V. (1994). *Kredsene og folkeoplysningen*. Rapport udarbejdet for Samarbejdsudvalget mellem konsulenterne i oplysningsforbundene og idræts- og ungdomsorganisationerne. Dansk Ungdoms Fællesråd. København.
- Ibsen, B. & Habermann, U. (2006). Definition af den frivillige sektor i Danmark, in Boje, T. P., Fridberg, T & Ibsen, B. eds. *Den frivillige sektor i Danmark*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Ibsen, B. (2006). Foreningerne og de frivillige organisationer, in Boje, T. P., Fridberg, T & Ibsen, B. eds.. *Den frivillige sektor i Danmark*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Ibsen, B. (2008). Den frivillige sektors velfærdspotentiale. Sammenligning af det sociale og kulturelle område, in Ibsen, B., Boje, T.P. & Fridberg, T. eds.. *Det frivillige Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

- Ibsen, B. (2011). Kommunalreformens betydning for kommunernes idrætspolitik. *Økonomi & Politik*, nr. 2, juni 2011, pp. 42 – 51.
- Lorentzen, H. (2001). Frivillighet i forandring. Om forholdet mellem sivile fellesskap og moderniteten. i Henriksen, L.S. og Ibsen, B. *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense Universitetsforlag. Side 23 – 48.
- Lorentzen, H. (1994). *Frivillighetens integrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lundåsen, S. (2010). *Demokratiskola eller hälsoprojekt. Forskning om foreningsliv, socialt kapital och inflytanda*, Stockholm, Sektor3.
- Micheletti, M. (1994): *Det civila samhället och staten. Medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik*. Publica/Fritzes.
- Nødland, S. I., Bergsgard, N.A., Bjelland, A & Lekness, E. (2007). *Kommunernes samhandling med frivillig sektor*, Rapport IRIS, International Research Institute of Stavanger AS.
- Pfeffer, J. og Salancik, G. R. (2003). *The External Control of Organizations. A Resource Dependence Perspective*. Stanford University Press.
- Ramanath, R. (2009). Limits to Institutional isomorphism. Examining Internal processes in NGO-Government Interactions. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38:51-76.
- Selle, P. (1996): Norsk (skandinavisk) frivilligdom i endring. i Rasmussen, E. T. & Koch-Nielsen, I. *Den tredje sektor under forandring*. Antologi. Socialforskningsinstituttet 96:15.
- Selle, P. & Wollebæk, D. 2002. *Det nye organisasjonssamfunnet - Demokrati i omforming*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Selle, P. (2013). *Reflektioner kring medlemsmodellens betydelse*. I Lars Trädgårdh, Per Selle, Lars Skov Henriksen og Hanna Halling (red.). *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. SNS Förlag.
- Singh, J. V. and Lunsden, C. J. (1990): Theory and research in organizational ecology. *Annual Review Sociology*, 1990, 16:161-95.
- Stinchcombe, A. L. (1965). Social Structure and Organizations. In: J. G. March (Ed.), *Handbook of Organizations* (pp. 142–193). Chicago, IL: Rand McNally & Company.
- Thøgersen, M. & Ibsen, B. (2008). Kommunale forskelle på den frivillige sektor. I Ibsen, B., Boje, T. P. & Fridberg, T. (red.). *Det frivillige Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 93-124.
- Thøgersen, M. (2012). *Kommunalreformens betydning for samspillet mellem kommuner og frivillige foreninger*, Ph.D. afhandling, Institut for Statskundskab. Odense: Syddansk Universitet.
- Torpe, L. (2011). ”Foreningsdanmark”, I: P. Gundelach red. (2011). *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels forlag.
- Wollebæk, D. og Selle, P. (2002). *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tabelsamling, se: http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/C_Isc/Publikationer/Movements

Bilag

Bilag 1. Registreringen af foreninger i 2009 / 2010

Der er truffet følgende valg i afgrænsningen af, hvilke foreninger og foreningstyper der er medtaget i registreringen:

- Udvalg under en forening, fx. Socialdemokratiske kvindeudvalg, er ikke medtaget. Betragtes ikke som en selvstændig forening.
- Diverse institutioner hvad enten det er en kommunal institution, en selvejende institution eller en privat institution er ikke medtaget, med mindre det er en foreningsorganiseret institution.
- Andelsboligforeninger og boligselskaber er ikke medtaget.
- Byrådsgrupper for politiske partier er ikke medtaget.
- Diverse centre og institutioner, som foreninger eller organisationer driver, er ikke registreret som en selvstændig forening. Det gælder fx. Kræftens Bekæmpelses rådgivnings- og rehabiliteringscenter, diverse kursuscentre, genbrugstjenester.
- Det samme gælder særlig opgaver og aktiviteter, med mindre der er en særlig forening eller 'afdeling' derfor. Det gælder fx. besøgstjenester og samaritterkorps, der ikke er registreret.
- Brugsforeninger er ikke medtaget.
- Holdfællesskaber, fx. for håndboldhold, hvor foreninger er gået sammen om at have hold på eliteniveau, er ikke medtaget. Fx Odense Håndbold.
- Kirkekasser er ikke medtaget. Ifølge 'Lov om folkekirkens økonomi' bestyres kirkekassen af menighedsrådet. Kirkekassen afholder udgifter til kirkens vedligeholdelse, løn til kirke- og kirkegårdstjenere mv.
- Forsamlingshuse er normalt ikke medtaget, med mindre det er tydeligt, at det er foreningsorganiseret. De fleste er enten foreningsejede (fx. en borgerforening) eller selvejende.
- Lokalråd vil normalt være med. Lokalråd er som regel foreninger for et lokalt område – med repræsentanter for lokale institutioner og foreninger men hvor borgerne også kan deltage.
- En vis usikkerhed vedr. afdelinger af flerstrengede idrætsforeninger. Hvis de er selvstændige med egen bestyrelse, økonomi og vedtægter, så tæller de med som en selvstændig forening, men hvis de kun er afdelinger eller udvalg, der ikke har egne vedtægter, og heller ikke selv kan fastlægge rammerne for økonomien, så tæller de ikke med som en selvstændig forening. Der er givetvis nogle idrætsforeninger, der består af selvstændige afdelinger med egen bestyrelse, vedtægter og økonomi, som ikke er blevet registreret som selvstændige foreninger. Det gælder bl.a. Sdr. Nærå Idrætsforenings afdelinger i amatørteater, badminton, cykling, line-dance, håndbold, petanque og senioridræt.
- Kirker under Folkekirken, derunder menighedsråd, er ikke medtaget. Begrundelse derfor findes i Ibsen og Habermann 2005. Det er mere usikkert, om valgmenigheder og frimenigheder skal med. En valgmenighed er en gruppe af medlemmer af folkekirken,

der har dannet en særlig menighed. De skal imidlertid godkendes af kirkeministeren, og det kræver, at mindst 50 personer, der har valgt til menighedsråd, skriver under på ansøgningen. Til forskel fra almindelige kirker afholder valgmenigheden alle udgifter selv, men medlemmerne betaler til gengæld ikke kirkeskat. Valgmenigheder står som almindelige folkekirkelige menigheder under opsyn af biskop og provst. Af disse grunde er valgmenigheder ikke inkluderet i registreringen.

- Til forskel fra valgmenigheder er frimenigheder medtaget i registreringen. En frimenighed er uafhængig af folkekirken. De adskiller sig fra frikirkerne ved at være forpligtet på de evangelisk-lutherske bekendelser ligesom Folkekirken. Frimenigheder står ikke under tilsyn af provst og biskop, og de er økonomisk selvstændige, aflønner selv præst og andre medarbejdere, og er som sådan helt afhængig af medlemmernes antal og deres bidrag.
- Fonde er ikke medregnet med mindre det vides, at det er en foreningsejet fond.
- Støtteforeninger er placeret under det organisationsområde, som foreningen eller institutionen, der modtager støtteforeningens støtte, hører under. Fx. Bullerup Private Børnehaves Støtteforening.
- Landsorganisationer med adresse eller kontor på Fyn, Langeland eller Ærø er ikke medtaget i registreringen. Den omfatter kun lokale og regionale foreninger. Det gælder fx Dansk Samling, hvis landsformand bor i Tranekær.
- Elevforeninger medtages ikke som lokale foreninger. Enten er de landsdækkende, som elevforeninger på højskoler og efterskoler er, eller også er de interne skoleforeninger, der ligesom arbejdspladsforeninger ikke medtages.
- Firmaklubber og faglige klubber og fællesklubber på arbejdspladser er ikke medtaget.
- Huse, spejderhytter og lignende, der ofte er registreret under foreningsdatabaser, er ikke medtaget med mindre det kan påvises, at huset har en foreningsorganisering. Men hvis den blot er ejet af en forening, så er det kun de pågældende foreninger, som er registreret.
- Lokal Aktionsgruppe er en forening, som er dannet i de kommuner, som modtager støtte fra Landdistriktpuljen. Der er tale om medlemsforeninger, hvis primære opgave er at indstille projekter til tilskud under Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeris Landdistriktsprogram samt at deltage aktive i kommunens samlede landdistrikts- og udviklingsindsats. Disse foreninger er medtaget.

Det er i mange tilfælde vanskeligt at afgøre, om en forening er blevet nedlagt eller om den er fortsat under et andet navn, evt. i form af en fusion med en anden forening. Fx når foreninger tilhørende de gamle kommuner er blevet lagt sammen i en forening tilhørende den nye kommune. I de fleste tilfælde betragtes de gamle foreninger som nedlagt og den nye forening, der er en fusion af de gamle, som en ny forening – også selvom den nye forening holder til på samme adresse, som en af de gamle, nu nedlagte, foreninger gjorde.

Bilag 2: Foreninger som omfattes af undersøgelsen

<i>KULTUR OG FRITID</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Sangforening, sangkor, musikforening, spillemandsdrag, pigegarde o.l. • Amatørteater, festspil, sommerspil • Lokalhistoriske foreninger, lokalhistorisk arkiver, museumsforeninger, folkemindesamling, arkæologiforeninger mv. • Veteranbilmuseum/forening, veteranjernbane • Bevarelse af bygninger og skibe, forening for bygnings- og landskabskultur • Etniske foreninger (fx 'Fællesforeningen Inuit') • Venskabsforeninger (fx Dansk Tamilsk Venskabsforening) • Radio- og fjernsynsklubber, forening for privatradio • Kulturformidling, kunstforening, biografforening • Hjemstavnsforeninger
<i>IDRÆT, SPORT OG MOTION</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Idrætsforeninger og sportsklubber, derunder også ridning, bowling, skydning, bueskydning, motorsport, dart, kegle, hestesport, ældreidræt, rulleskøjteløb mv. • Folkedans, moderne dans, etnisk dans • Gang-, vandre og marchforening • Handicapidræt • Dansk Skoleidræt (forening) • Firmaidrætsforeninger (lokale 'idrætsklubber' på de enkelte virksomheder er dog ikke medtaget) • Støtteforeninger for idrætsforeninger
<i>FRITID OG HOBBIES</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Spil af forskellig slags: skak, bridge, whist, l'hombre, backgammon, dart mv. • Radio- og Fjernsynsklubber (men ikke private radioer og lytter- og fjernsynsforeninger) • Dyreforeninger: Hund, kanin, fjerkræ, papegøje, pony, due, brevdue, biavl, mv. (betragtes som foreninger for en hobby) • Net-klub, web-klub, computerklubber o.l. • Natur og have: Ornitologisk Forening, botanisk forening, haveforeninger, Det Danske Haveselskab o.l. (kolonihaveforeninger er registreret under lokal- og boligforeninger) • Motorklubber: Motorcykel, bil (fx Opel, Ford), veteranbil • Flyveklub, drageflyveklub • Jagt, strandjagt, jagt og flugtskydning • Spejderkorps og andre børne- og ungdomskorps: Det Danske Spejderkorps, FDF/FPF, KFUM-spejderne, DUI, 4-H mv. • Fritidsklub, ungdomsklub, ungdomsforening, fritidsforening, mv. • Loger: Junior Chamber, Frimurerlogen Asnesia, YFU-Danmark, Rotary, St. Georgs Gildet, Lions Club, Den Danske Frimurerorden mv. • Garderforening, soldaterforening, dragonforening, Luftværns Artilleri forening o.l. • Amatørfiskeri, fritidsfiskeri • Samlerforeninger: Frimærkeklub, Møntklubber • Billedvævning, karting o.l. (Husflidsforeninger er registreret under 2300) • Mad (amatørgastronomisk forening) • Latterforening, Humørklub, hyggeklub o.l.

<i>UDDANNELSE OG FORSKNING</i>
<ul style="list-style-type: none"> • De store oplysningsforbunds lokale aftenskoler: AOF, FOF, LOF, FO, SFOF • Andre aftenskoler, deraf aftenskoler for patientforeninger, Dansk Røde Kors m.fl., som får støtte fra kommunen til voksenundervisning i henhold til Folkeoplysningsloven • Foredragsforening, højskoleforening, aftenhøjskole, Familie og Samfund, Folkeuniversitetet • Husflidsforeninger og -skoler under Dansk Husflid Husholdningsforeninger og husmoderforeninger • Landbougdom
<i>SUNDHED</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Støtteforeninger for private hospitaler, plejehjem, mv. • Støtteforeninger for plejehjem • Sygdomsbekæmpende foreninger og lokale afdelinger af landsorganisationer (fx Kræftens Bekæmpelse, Giftforeningen, Hjernesagen, Sindslidende, mv.) • Handicapforeninger • Bloddonorere • Beredskabsforbundet • Adoption og Samfund • Afholdsforeninger
<i>SOCIAL INDSATS</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Ældreforeninger: Ældre Sagen, pensionistforeninger, ældreklubber, OK-klubber, Senior-Net, Ældremobilisering, Ældre hjælper Ældre, førtidspensionister mv. • Omsorgsklubber og samværsklubber (Tirsdagsklubben, Fredagsklubben, o.l.) • Støtteforeninger (fx Støtteforening for Tidligere Jehovas Vidner) • Natteravnene • Børneklubber, legestuer • Børns Vilkår • Besøgstjeneste • Familieplejeforening • Red Barnet • Unge for Ligeværd • Ordblindeforeningen • Kirkens Korshær • Omsorgsklubber • Foreninger for hjemløse (i DK) • Flygtningeorganisationer (i DK)
<i>MILJØ</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Miljøforeninger, byøkologi, bevarings- og miljøforeninger, skovplantningsselskab, Grønne råd • Naturforeninger, Plant et træ – lokalkomité, Natur og Ungdom • Naturfredningsforeninger • Dyreværnsforeninger og dyrebeskyttelsesforeninger (Dyrenes Beskyttelse, Dansk Dyreværn, Kattens værn og Husdyrenes Vel)

<i>LOKALSAMFUND OG BOLIG</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalsamfundsforeninger, sogneforeninger, lokale beboerråd • Forsamlingshuse og andre beboerhuse (både foreningsejede og selvejende) • Borger- og beboerforeninger, bylaug, sogneforeninger • Foreninger og selvejende institutioner for lokale installationer: Antenneforeninger, vindmøllelaug, pumlelaug, digেলাug, landvindingslaug, genbrug mv. • Støtteforeninger til vandværk mv. • Foreninger til fremme af områder og regioners infrastruktur, økonomi mv. • Boligforeninger, grundejerforeninger, sommerhusforeninger, ejerlejlighedsforeninger • Lejerforeninger, Lejernes Landsorganisation o.l. • Haveforeninger, kolonihaveforeninger, haveejerforeninger, havelodsforeninger mv.
<i>RÅDGIVNING, JURIDISK BISTAND OG POLITIK</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Fortalerorganisationer • Foreninger for civile rettigheder, menneskerettigheder, o.l. • Amnesty • Foreninger for bestemte værdier • Foreninger til forebyggelse af kriminalitet • Juridiske rådgivningsforeninger • Forbrugerorganisationer • Politiske parti- og vælgerforeninger: Det konservative Folkeparti, Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet, SF, Dansk Folkeparti, Fremskridtspartiet, Enhedslisten, De Grønne, m.fl. • Tværpolitiske lister, andre lokalpolitiske lister/grupper, borgerlister • Politiske ungdomsorganisationer • Andre politiske bevægelser (Junibevægelsen, Selskabet til værn for dansk folkestyre m.fl.)
<i>FILANTROPI OG FRIVILLIGHED</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Fx Julespareforeninger, "Julens Glæde" mv. • Frivillighedsformidlere • Andre almennyttige foreninger
<i>INTERNATIONALE AKTIVITETER</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Internationale humanitære foreninger • Freds- og solidaritetsorganisationer • Udvekslingsorganisationer • Udviklingsorganisationer • Foreningen Norden <p>Fx Dansk Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, ASF – Dansk Folkehjælp, Amnesty International, Mellemfolkeligt Samvirke, Foreningen Norden, Red Barnet, U-landsforeningen Svalerne, YFU – Danmark, Folkekirkens Nødhjælp, SOS – Børnebyerne m.fl.</p>
<i>RELIGION</i>
<p>Religiøse foreninger og menigheder, bl.a.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luthers Missionsforening • Indre Mission • Baptistmenigheder • Bibelkredse • Katolske foreninger • Kirkeligt Samfund • Pinsekirken • Valg- og frimenigheder • Jehovas Vidner

FAGFORENINGER, PROFESSIONSFORENINGER, BRANCHEFORENINGER MV.

- Erhvervsråd
- Handelsstandsforeninger, handelsforeninger mv.
- Husmandsforeninger/Dansk Familielandbrug, landboforeningerne
- Håndværkerforeninger
- Restauratørforeninger
- Centerforeninger, gadeforening og lignende foreninger for butikker og forretninger
- Industriforeninger
- Foreninger for diverse brancher: Malermestre, Kørelærere, El-installatører, mv.
- Turistforening
- Avlsforeninger: Dansk Fjerkræavlerforening, Kaninavlerforeninger, Gedeavlsforeninger, hesteavlsforeninger mv.
- Fiskeri- og sømandsforeninger
- Kommuneforeningen i Fyns Amt
- Foreninger for personer med en bestemt uddannelse eller et bestemt job (dog ikke med sigte på løn- og ansættelsesvilkår), fx Odontologisk Selskab, Bygnings- og Landskabsarkitekter, Ingeniørforeningen
- Fagforbund og -foreninger, lønmodtagerorganisationer
- Arbejdsgiverorganisationer

ANDRE

Sagsorienterede foreninger, bl.a.

- Flyverhjemmevernet
- Forsvarsvilje
- Danske Forsvarsbrødre
- Hjemmevernskompaniets støtteforening
- Aktive Kvinder
- Danmarks Samfundet
- Grænseforeningen
- Dansk Kvinde Samfund
- Dansk Cyklist Forbund
- Bøsser og Lesbiske
- Foreningen til støtte af forsvarsviljen på Midtfyn
- Indkøbsforening, brugergrupper
- Aktieforeninger
- Forbrugsorganisationer
- Indkøbsforeninger

Serien MOVEMENTS

Se de tidligere udgivelser i rapportserien på CISC's hjemmeside: www.sdu.dk/cisc

- 2013:9 Peter Mindegaard, Bjarne Ibsen, Anne-Merete Kissow og Jan Sau Johansen: Brugerundersøgelse af undervisning i varmtvandsbassin.
- 2013:8 Sigrid Alison Rytz, Lars Elbæk og Bjarne Ibsen: Matematik- og læsetræning i en fodboldklub: evaluering af Projekt Helhed i B 1909.
- 2013:7 Jens Høyer-Kruse og Bjarne Ibsen: Undersøgelse af 'DM i foreningsudvikling'
- 2013:6 Michael Fehsenfeld, Peter Mindegaard og Bjarne Ibsen: YOUR GAM3: Gadeidræt i udsatte boligområder.
- 2013:5 Jan Toftegaard Støckel: Fysisk aktivitet i skolefritidsordninger: En analyse af institutionsstrukturer og kulturer under forandring.
- 2013:4 Kurt Lüders og Ejgil Jespersen: Idrætsdeltagelse blandt unge voksne med sindslidelser.
- 2013:3 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: EN GOD OMVEJ – Bevægelse i lokalområdet: Samlet evaluering af otte kommunale anlægsprojekter til fremme af rekreativ fysisk aktivitet.
- 2013:2 Jan Toftegaard Støckel: Evaluering af Anbragte Børn i Bevægelse.
- 2013:1 Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Lau Tofft-Jørgensen: Fritidsfaciliteterne i Fredensborg Kommune.
- 2012:17 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Naturparken Mellem Bakkedrag og Dalstrøg - Evaluering af en omdannet græsmark ved boligbebyggelse i Sønderborg.
- 2012:16 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: En Voldsom Omvej - Evaluering af en omdannet støjvold i Solrød.
- 2012:15 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Pixlpark - En Digital Legeplads - Evaluering af en omdannet plads i en ny bydel i Roskilde.
- 2012:14 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Et bevægelseseksperimentarium - Evaluering af en omdannet park ved Sundhedscentret i Nykøbing Sjælland.
- 2012:13 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Sidesporet - Evaluering af en omdannet asfaltplads ved Nørre Aaby station.
- 2012:12 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Opfordring til udfordring - Evaluering af omdannede restarealer i Kolding Bycentrum.
- 2012:11 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Byens Arena - Evaluering af en omdannet parkeringsplads ved boligbebyggelse i Høje Gladsaxe.
- 2012:10 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Dronningens Bastion - Evaluering af en omdannet bastion på et historisk voldanlæg i Fredericia.
- 2012:9 Thomas Skovgaard, Kurt Lüders, Jesper von Seelen, Mette Munk Jensen, Bjarne Ibsen, Casper Due Nielsen og Tobias Marling: Svømning i den danske folkeskole.
- 2012:8 Bjarne Ibsen, Venka Simovska og Henrik M. Larsen: Tilgængelighed til og deltagelse i idræt blandt børn og unge på Vesterbro: Evaluering af DGI-byens børne- og ungeprojekt Go-Active.
- 2012:7 Bjarne Ibsen ... et al.: Idrættens outsiders - Inklusion eller eksklusion af vanskeligt stillede børn og unge i idræt: Evaluering af puljen til idræt for vanskeligt stillede børn og unge.

- 2012:6 Jan Arvidsen, Karen Dalgaard Pedersen og Søren Andkjær: Rum og rammer for Aktivt Udeliv: Et litteraturstudie om naturlige omgivers betydning for Aktivt Udeliv.
- 2012:5 Bjarne Ibsen: Human Resource Management for Volunteers in Sports Organisations in Europe.
- 2012:4 Charlotte Skau Pawlowski og Jens Troelsen: EN GOD OMVEJ - Bevægelse i lokalområdet: Kvalitativ analyse af den kommunale planlægnings- og implementeringsproces forbundet med projektet.
- 2012:3 Louise Kamuk Storm, Simon Madsen og Bjarne Ibsen: Evaluering af projekt Grib Chancen.
- 2012:2 Louise Bæk Nielsen og Bjarne Ibsen: Idrætsdeltagelse og idrætsfaciliteter i Vordingborg Kommune.
- 2012:1 Thomas Gjelstrup Bredahl: Slutevaluering af Greve Kommunes metodeudviklingsprojekt "MultiMinen" - For 6-8 årige børn med overvægt.
- 2011:6 Peter Lund Kristensen: Evaluering af 'Sunde vaner fra barnsben': Den kvantitative del - Vejle Kommune.
- 2011:5 Louise Kamuk Storm, Simon Madsen og Bjarne Ibsen: Evaluering af 'Bevæg dig sund og glad: Et projekt i Esbjerg Kommune for overvægtige børn og deres familier.
- 2011:4 Jan Toftegaard Støckel: Evaluering vedrørende projekt Idrætszen.
- 2011:3 Bjarne Ibsen og Louise Bæk Nielsen: Idræt og idrætsfaciliteter på Bornholm.
- 2011:2 Jakob Haahr og Søren Andkjær (red.): Muligheder og begrænsninger for friluftsliv: Konferencerapport - artikler og abstracts.
- 2011:1 Ejgil Jespersen: Evaluering af Krop og Kontor forsøgsprojekter.
- 2010:7 Pernille Andreassen: Evaluering af 'Sunde vaner fra barnsben' - Vejle Kommune.
- 2010:6 Forskningsenheden for 'Bevægelse, Idræt og Samfund' (BIS): Forskningsprofil og udviklingsplaner for 2010-2014.
- 2010:5 Bjarne Ibsen, Anne Mette Walmar Hansen og Eva Vennekilde: Ændringer i kommunal idrætspolitik efter kommunalreformen.
- 2010:4 Karsten Østerlund: Gå i Gang: Slutevaluering.
- 2010:3 Lise Specht Petersen: Rum for idræt og leg på Vesterbro.
- 2010:2 Bjarne Ibsen og Carsten Hvid Larsen: Aktivitet eller idrætspolitisk arbejde? Frivilligt arbejde i DGI Vestsjælland og DGI Nordsjælland.
- 2010:1 Bjarne Ibsen, Jan Toftegaard Støckel og Charlotte Klinker: Børn og fysisk aktivitet på Vesterbro.
- 2009:7 Lise Specht Petersen og Bjarne Ibsen: København – en by i bevægelse: evaluering af Københavns Kommunes motionsstrategi.
- 2009:6 Ole Lund: Evaluering af projekt 'Sund Cirkel'.
- 2009:5 Carsten Hvid Larsen og Bjarne Ibsen: Frivilligt arbejde i Gigtforeningen.
- 2009:4 Ole Lund: Sund indskoling – evaluering af sundhedsfremmende indsatser i SFO og indskoling i Frederikshavn Kommune.
- 2009:3 Kirsten Kaya Roessler: Gruppesamtaler som psykologisk behandling af kroniske smerter: erfaringer fra projektet "Tilbage til arbejdet".
- 2009:2 Lars Breum Christiansen og Jens Troelsen: Bevægelsesmuligheder i Kolding By 2008.
- 2009:1 Ole Lund: Rend og Hop – Vi si'r stop: et sundhedsprojekts bestræbelser på at skabe bedre betingelser for det sunde liv i Varde Kommune.
- 2008:10 Lars Breum Christiansen og Jens Troelsen: Bevægelsesmuligheder i Roskilde By.
- 2008:9 Per Jørgensen: Idrætspolitik i Gentofte Kommune gennem 100 år.
- 2008:8 Jens Høyer-Kruse, Malene Thøgersen, Jan Toftegaard Støckel og Bjarne Ibsen: Offentlige-frivillige partnerskaber omkring børn og fysisk aktivitet.

- 2008:7 Pernille Vibe Rasmussen: Foreninger og integration: Undersøgelse af foreningers vilkår for integrationsarbejde i Københavns Kommune.
- 2008:6 Thomas Gjelstrup Bredahl: Ekstern evaluering af Motion på Recept i Frederiksberg Kommune: September 2007.
- 2008:5 Thomas Gjelstrup Bredahl: Evaluering af Motion på Recept i Nordjylland 2007.
- 2008:4 Jens Troelsen, Kirsten Kaya Roessler, Gert Nielsen og Mette Toftager: De bolignære områders betydning for sundhed: hvordan indvirker bolignære områder på sundheden? – og hvordan kan udformningen gøres bedre?
- 2008:3 Ole Lund og Pernille Andreassen: Gå i gang: evalueringsrapport.
- 2008:2 Jan Toftegaard Støckel (red.): Parallel leg eller integreret leg? – partnerskaber om børn, leg og bevægelse.
- 2008:1 Pernille Vibe Rasmussen og Kirsten Kaya Roessler: Stofmisbrug og fysisk aktivitet: Evaluering af ”Krop og læring – Mere styr på eget liv”.
- 2007:1 Bjarne Ibsen: Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007.